สถานภาพการวิจัย
เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมภาคกลาง : บรรณนิทัศน์งานวิจัย

โดย

สุริชัย หวันแก้ว

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ

โครงการวิจัยวัฒนธรรมตามทุนอุดหนุนการวิจัย
ภายใต้การดูแลของอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง

สารบัญ

หน้า

สารบัญตามหมวด

คำนำ

สรุปภาพรวม และบทวิเคราะห์

หมวดวัฒนธรรมทั่วไป, สังคม และวัฒนธรรมชนบท 1-22

หมวดการถ่ายทอด การแพร่กระจาย นวัตกรรม 23-45

หมวดศิลปะ และสัญลักษณ์ 46-60

หมวดวัฒนธรรมกับสถาบันการศึกษา 61-65

หมวดวัฒนธรรมกับสถาบันครอบครัว 66-70

หมวดวัฒนธรรมกับสถาบันเศรษฐกิจ 71-113

หมวดวัฒนธรรมกับสถาบันการเมือง 114-131

หมวดวัฒนธรรมกับสถาบันศาสนา 132-140

หมวดคติชาวบ้าน, ตำนาน, และการละเล่น 141-150

หมวดค่านิยม และทัศนคติ 151-163

หมวดความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบท, ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม 164-185

ดัชนีเรื่องภาษาไทย

ดัชนีเรื่องภาษาอังกฤษ

ดัชนีเรื่องแยกตามจังหวัด

ดัชนีชื่อผู้แต่งชาวไทย

ดัชนีชื่อผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ดัชนีเรื่องแยกตามประเภท

สารบัญตามหมวด

หน้า

วัฒนธรรมทั่วไป ,สังคม และวัฒนธรรมชนบท

สนิท สมัครการ 1

ความขัดแย้ง ปัญหา และอนาคตของสังคมไทย : พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นสาคัญ

ประเสริร แย้มกลิ่นพุ่ง 2

เปรียบต่างปัจจัยทางสังคมวิทยาในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น

จรัญ พรหมอยู่ 4

สังคม และวัฒนธรรม

ชยันต์ วรรธนะภูติ 5

การศึกษาสังคมไทยเชิงมานุษยวิทยา : แนวการศึกษาและความเป็นจริงในสังคม

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 7

การศึกษาสภาพชุมชนลาวและมอญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสรี พงศ์พิศ 8

คืนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน

บุญเพรง บ้านบางพูน (นามแฝง) 9

ศรัทธาพลังชุมชน รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์

กองส่งเสริมเผยแพร่ สภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 10
รายงานการสัมมนาเรื่อง "วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท"

Turton , Andrew 11
Thailand "Semi-Feudal, Semi-Colonial"
Notes on Subsistence (Re)production in the Rural Sector

ไพฑูรย์ เครือแก้ว 12
ลักษณะสังคมไทย

Tanaka Tadaharu 13
Tai no kokoro , กลไกของสังคมไทย : จิตใจของไทย

คณะผู้ทำงานวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 14
โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กรอง : ลักษณะทั่วไปทางสังคมและสถาบันที่มี
ผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาชนบท

สุริยา คงประเสริฐ 15
วรรณกรรมราม ต.คลองตาคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

สนิท สมัครการ 16
Peasantry and Modernization : A Study of the Phuan in
Central Thailand

เอกวิทย์ ณ ถลาง , ธีรวิท วิงศ์ชูวัฒน์ 17
วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย

อารยะ ภูสาหัส 18

เงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจและทางเลือกของชาวนาไร้ที่ดินจนการหา
รายได้ สาหรับครัวเรือนจนบ้านคลอง ฉะเชิงเทรา

กมลรัตน์ อิสมาแอล 19

รูปแบบการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยจนเขตชานเมืองด้านตะวันออกของ กรุงเทพ :
กรณีศึกษาเขตบางกะปิ และเขตมีนบุรี

กนกพรรณ แสงเรือง 20

ความสามีกจนเอกลักษณ์ชาติพันธ์ของลาวพวน

นาพวัลย์ กิจรักษ์กุล 21

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของ
ชาวจีน จนจังหวัดนครปฐม

การถ่ายทอด การแพร่กระจาย นวัตกรรม

สนิท สมัครการ 23

ทางเลือกจนการพัฒนา : วิเคราะห์แนวความคิด และทฤษฎี

จุไร รังสิกรรพุม 24

การทดลองการถ่ายทอดมรดก ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แก่เด็กวัยรุ่นจนจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

Kuchiba Masuo 25

Problems and Approashes from Comparative Perspective,
in.Kuchiba Masuo, and Leslie E.Bauzon, ed.,

ชูศิริ จามรมาน 27

ความสืบเนื่องของศิลปวัฒนธรรมไทยในภาคกลาง (สมัยอยุธยา - ธนบุรี รัตนโกสินทร์)

ริติมา ช่างไม้ 29

การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดราชบุรี

วรรณี ตัวกุล 30

การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดนครปฐม

บุญเพรง บ้านบางพูน 31

นักพัฒนาในท่ามกลางวัฒนธรรม 2 กระแส

ไสว บุญมา 32

การเกษตรแบบดั้งเดิมกับการพัฒนา : ผลการศึกษาชาวนาไทยในระยะเปลี่ยนแปลง

กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 33

ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อวิธีการผลิตสมัยใหม่จังหวัดภาคกลางประเทศไทย

สิริอภรณ์ เชฏฐากุล 34

ลักษณะการรับของใหม่ในหมู่บ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทศยุ ภัทรดิลก 35

อิทธิพลของสื่อทางการเกษตรต่อการยอมรับนวกรรมของเกษตรกรทำกินในที่ดินขนาดเล็ก ต.มารีพิ อ.เมือง จ.ตุพรรณบุรี

จินตนา ศุนทรรหก 36

การรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูข้าว ของเกษตรกรในเขตรตรงการพยากรณ์ และเตือนการระบาดศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท

ชุติมา รัชดดารา 38

ปัญหาและความต้องการได้รับความรู้เรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช อย่างปลอดภัย ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกร : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร

สุรัตน์ ตรีสกุล 40

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสาร ความรู้ทัศนคติ และการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก และไม่เป็นสมาชิกรตรงการพยากรณ์ และการเตือนการระบาดศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท

บุลศักดิ์ รัตธิเจริญ 41

การยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นำสิงห์บุรี

รัตนวรรณ รุธภัย และเอมอร อังสุรัตน์ 42

ปัจจัยบางประการ ที่มีผลต่อการส่งเสริมการปลูกยางพารา ในจังหวัดภาคตะวันออก

พัฒพงศ์ กาญจนรรจน์ และ สาวิตรี แสงศิริ 43

การกำหนดสื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่น เป็นพลังงานทดแทนให้กับเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม

สิทธิชัย เกษตรเกษม และ พัฒพงศ์ กาญจนรัจน์ 44
การกำหนดช่องการสื่อเผยแพร่ความรู้และการปฏิบัติของระบบการทำฟาร์ม
แผนปัจจุบันที่กับเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม

ชัชรี นฤทุม และ ทิพวัลย์ วิทยาพันธุ์ 45
ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของชาวนาในอำเภอกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม

ศิลปะ และสัญลักษณ์

สูศิริ จามรมาน 46
ความสืบเนื่องของศิลปวัฒนธรรมไทยในภาคกลาง (สมัยอยุธยา - ธนบุรี
รัตนโกสินทร์)

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์ 48
การศึกษาบริเวณโบราณสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง
เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา

ศิลป์ชัย ชื่นประเสริฐ 50
จิตรกรรมไทยภาคกลางก่อนพุทธศตวรรษที่ 21

นุกูล ชมภูนิช 52
การศึกษาเครื่องจักรสานตัวแบบดั้งเดิมของคนไทยในชนบทภาคกลาง

ชานาญ รอดเหตุภัย 53
การศึกษาประเพณีทำขวัญ และมงคลพจน์ ในพิธีแต่งงาน

ชัยเนตร ไวยคดี และคณะ 54
ประวัติการปั้นหม้อดินของชาวบ้านแป้ง จังหวัดสิงห์บุรี

ภูธร ภูมะธน
เมืองรบราชสมัยหวาราวดีในจังหวัดสิงห์บุรี 56

เอนก นาวิกมูล
เพลงนอกศตวรรษ 57

พิชิต จงสถิตวัฒนา
เสียงจากชนบท : วิเคราะห์เพลงลูกทุ่ง 58

Aoki Tomotsu
Bun to Keishiki - Tai bukkyo rikai no tameno ichiron 59
บุญ และรูปการ : เพื่อความเข้าใจศาสนาพุทธ ในด้านรูปรงสร้าง

ทองดำ พันนัทที
ตุ่มสามรูป ของปทุมธานี 60

วัฒนธรรมกับสถาบันการศึกษา
รุจี จันทร์เจริญ
การบริหารโครงการ เสริมสร้างวินัยนักเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนประถม 61
ศึกษา

สธน โรจนตระกูล
บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการพัฒนาบำรุงของชาติ 62

Ayabe Tsuno 63

Some Aspects of Socialization Process in a Thai Rural Society with a Spacial Reference to the Educational Functions of Families and Buddhist Temples

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในชนบทไทย : ด้านการศึกษาในครอบครัว และในวัด

วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว 64

การศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลต่อการสาธารณสุขมูลฐาน ศึกษาพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัฒนธรรมกับสถาบันครอบครัว

ชำนาญ รอดเหตุภัย 66

การศึกษาประเพณีทางวัฒนธรรมและมงคลพจน์ ในพิธีแต่งงาน

จุลทัศน์ พยามรานนท์ 67

"ตติการผูกเรือนเครื่องผูก" วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ตติความเชื่อ

เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ กศ.น. อ.ม. 68

สภาพสาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกำพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

กานดา พรมเกียรติ 69

บทบาทของสตรีทางด้านการเกษตร : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีแม่บ้านในเขตรถรางการชลประทานแม่น้ำน้อยหวาย จ.ของแก่น และแม่บ้านในเขตรถรางการชลประทานแม่กรองใหญ่ จ.นครปฐม และจ.ราชบุรี

เรณุมาศ มาอุ่น 70

บทบาทของสตรีในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของเด็กหารก และเด็กก่อนวัยเรียน
ในเขตชนบทภาคกลาง

วัฒนธรรมกับสถาบันเศรษฐกิจ

จันทนา บรรพศิริรัชตี 71

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาผู้เช่า และเจ้าของที่ดินในอยุธยา

สุริชัย หวันแก้ว 73

แรงงานเคลื่อนย้ายกับบรรดามลาเรีย ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้น
จากการวิจัยที่จังหวัดกาญจนบุรี

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 74

จุดขัดแย้งบางประการของการพัฒนาชนบทไทย บทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ
การเมือง

เพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ 75

ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และกองวิชาการและส่งเสริมสหกรณ์ 76

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากสหกรณ์ : ศึกษา
จากสหกรณ์การเกษตรเมืองอ่างทอง จำกัด

อดิน รพีพัฒน์ 77

ปัญหาการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์
การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร

Johnston , David Bruce 78

Rural Society and the Rice Economy in Thailand 1880 - 1930

พิชิต พิทักษ์เพทพงษ์ และสุวิมล วิบูลย์เศรษฐ์ 79

สรุปผลการวิจัยของโครงการต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจและประชากรไทย

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 80

องค์ความรู้นิเวศน์วิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

วิทยากร เชียงกูล 83

การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทภาคกลาง : ผลของการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม 2503 - 2523

กอบกุล กู่ธราภรณ์ 84

การศึกษาเศรษฐกิจ และสังคมของชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนเขาแหลมกาญจนบุรี

วรรณา อังศุนาค 86

ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อพ่อค้าคนกลาง และสหกรณ์การเกษตรในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีของจังหวัดราชบุรี

ระวีวรรณ ชอุ่มพิกกษี 87

ผู้นำของใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีของสมาชิกสหกรณ์ชุมชนบ้านองครักษ์ จำกัด

สุวิทย์ ไพทยรัตน์ 88
วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย 2394-2475

Amyot , Jacques 90
Village Ayuthaya : Social and Economic Conditions of a Rural Populations in Central Thailand

Tomosugi Takashi 91
A Structural Analysis of Thai Economic History : Case Study of a Northern Chao Phaya Delta Village.
การวิเคราะห์โครงสร้างประวัติเศรษฐกิจไทย : ศึกษากรณีหมู่บ้านลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนเหนือ

วาสี เรืองดิลกรัตน์ 92
วงจรการเดินทางของพ่อค้าเร่ตามตลาดนัด : กรณีศึกษา จังหวัดนครปฐมและพื้นที่ต่อเนื่อง

วีระ อนันต์ธนารรจ์ 94
ผลของการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมการค้าปลีกต่อพฤติกรรมการเดินทางจับจ่ายในเมืองพิษณุโลก

เด่นพงศ์ เจริญทิพย์ 96
การศึกษาผังเฉพาะเมืองท่องเที่ยวชายทะเล : กรณีศึกษาเมืองพัทยา

ทองดี กฤษ์วิรุฬห์ 98
การศึกษาแนวทางการใช้ที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวของเทศบาลเมืองเพชรบุรี

ภัทรินทร์ หงษ์ทอง 100
การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ อันเนื่องจากการขยายตัว ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษา ชุมชนบางขัน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศิลป์ชัย สุฉันทบุตร 102
เขตอิทธิพลทางการค้า และบริการของเมืองเพชรบุรี

สามารถ ป๊อกตัง 104
ผลของการท่องเที่ยวต่อกิจกรรมทาง เศรษฐกิจในเขตสุขาภิบาลแสนสุข จังหวัดชลบุรี

อัจฉรา รรจน์เรืองไร 105
ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบและโครงสร้างของราคาที่ดินในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

กฤษณี พิทักษ์ชัยธรรม 107
ความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับลักษณะของความเป็นเมืองของเทศบาลเมืองสมุทรปราการ

สมชาติ อู่อ้น 108
การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำฟาร์มรถนม บริเวณหนองโพ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

พัฒพงศ์ กฤษณจรัสจันท์ ,สาวิตรี รุ่งลักษ์ และ ชัยชัย แก้วพนิช 110
การติดตามผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ เศรษฐกิจภายหลังการใช้วัตถุในท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทนของเกษตรกร ในจังหวัดนครปฐม

นายจิรภาส พูลสุวรรณ 111
ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรซึ่งเคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนกลายเป็น
เกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น

วัฒนธรรมกับสถาบันการเมือง

Muecke , Marjorie M. 114
The Village Scouts of Thailand

ประเสริฐ แย้มกลิ่นผุ้ง 115
เปรียบต่างปัจจัยทางสังคมวิทยาในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น
" Contrasting Sociological Factors in
Rural Development of Japan and Thailand "

บำรุง สุขพรรณ์ 117
บทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ และปลูกฝังค่านิยม ที่พึงประสงค์ต่อ
เยาวชนไทย

สธน โรจนตระกูล 118
บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงของชาติ

กล้า สมตระกูล 119
วิทยาการชาวบ้านกับการพัฒนาประเทศ

ธิติมา ดุษฎีรานนท์ 120
การพัฒนาของภาคเอกชนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศุนทรี อาสะไวย์ 121

บทบาทของรัฐบาลและเอกชนในการพัฒนา : พิจารณาเฉพาะกรณีประวัติโครงการรังสิต พ.ศ.2431-2457

อดิน รพีพัฒน์ ,มรว. 122

ปัญหาในการทางานพัฒนาชนบท ประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบทหุ่มน้ำแม่กลอง

Mizuno Koichi 124

Urbanization and Rural Chang : Tambon Om Noi

การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงในชนบท กรณีอ้อมน้อย

กุณฑรี วรพล 125

ลักษณะการขยายตัวของความเจริญเมืองในเขตชานเมืองด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร

จิวรรณ จิรากรศิริ 126

ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดที่ดินเพื่อการเกษตรกับการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านคีมและคูเมืองสายัตตีธรรม จังหวัดลพบุรี

ชาติชาย มีเกิดมูล 127

การยอมรับวัฒนธรรมไทยของชาวข่ามุบรรพรศภิษฐ์

ณรงค์ ตือสุวรรณ 129

ปัจจัยบางประการ ที่มีผลต่อความคาดหวังของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัว และชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก : ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่ ตาบลมาบตาพุด อาเภอเมือง จังหวัดระยอง

สุภาพรรณ ณ บางช้าง และคณะ 131
การพัฒนาองค์การชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัฒนธรรมกับสถาบันศาสนา
เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ กศ.น. อ.ม. 133
สภาพสาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกำพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

พระไพศาล วิสาโล 134
พุทธศาสนา กับคุณค่าร่วมสมัย

Ishii Yoneo 135
Thai Bukkyo no Kozo โครงสร้างศาสนาพุทธของไทย

Ayabe Tsuneo 136
Some Aspects of Socialization Process in a Thai Rural Society with a Spacial Reference to the Educational Functions of Families and Buddhist Temples
กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในชนบทไทย : ด้านการศึกษาในครอบครัวและในวัด

Aoki Tomotsu 137
Bun to Keishiki - Tai bukkyo rikai no tameno ichiron
บุญ และรูปการ : เพื่อความเข้าใจศาสนาพุทธ ในด้านรูปการ

พระครูสาคร สังวรกิจ, ศิริพร หนูแก้วขวัญ, สุดารัตน์ เสรีวัฒน์ และ ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ 138
พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยากระบัตร

ชัรพล ขันธไชย 139
พฤติกรรมทางเศรษฐกิจในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาของชาวตำบลบางขัน

พัทยา รักตะประจิต และคณะ 140
ศาสนาชาวบ้านในอยุธยา

คติชาวบ้าน ตำนาน และการละเล่น

คณิต เขียววิชัย 141
การศึกษากิจกรรมนันทนาการพื้นบ้านในเขตจังหวัดนครปฐม

นวลอนงค์ ศรีตะปัญญา 142
การศึกษารวบรวมการละเล่นของเด็กจังหวัดนครนายก

วิชา ทรวงแสวง 143
นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาเรื่องค่านิยม

จุลทัศน์ พยามรานนท์ 144
"คติการผูกเรือนเครื่องผูก" วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ 145
"คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม" วัฒนธรรมพื้นบ้าน :
คติความเชื่อ

กิ่งแก้ว อัตถากร 146
วรรณกรรมพื้นบ้านจากบ้านจิน

ผะอบ รบยะกฤษฎะ, ระบะนีย์ นาครทรรพ, ศิวะพร สุคนธมงเฆ่า 147
การละเล่นของเด็กภาคกลาง

สุริยา ดงประเสริฐ 148
วรรณกรรมราม้ญ ต.คลองตาคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วัฒนะ บุญจับ 149
จังหวะและทำนองในเพลงฉ่อยและลาตัด

ค่านิยม รสภพัศน์
สนิท สมัครการ และสุนทรี รดมิน 151
รายงานการวิจัยค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด

วงเดือน สุขบาง 152
การศึกษาประเพณีการรำพาข้าวสาร และการตักบาตรพระร้อย ในอำเภอ
เมือง จังหวัดปทุมธานี 2525

วิชา หรวงแสวง 154
นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาเรื่องค่านิยม

จันตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, สุภาพร หะวานนท์ และภฤตยา อาชวินิหกุล 155
สถานการณ์ รอภาส และปัญหาของเด็กหญิง (อายุต่ำกว่า 14 ปี) ในสังคมไทย

พัทยา สายหู 156
Beli , Values and Goals of Farmers in Relation to
A gricultural Development

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 157
องค์ความรู้นิเวศน์วิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า ศึกษากรณีชุมชน
กะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

สุมมนา ตั้งตระกูล 160

ทัศนคติเกี่ยวกับการตกรงชีวิตของชาวนาไทย : กรณีของหมู่บ้านจาดทราย

บุญชนะ ทองแสน 162

การศึกษาระบบความเชื่อที่นอกเหนือพุทธศาสนาของชุมชนชาวพุทธในเขตลุ่มแม่น้ำท่าจีน

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับชนบท และความขัดแย้ง ทางวัฒนธรรม

พัทยา สายหู 164

ภาวะสังคมไทย : โครงสร้างสังคม

ทิตยา สุวรรณชฎ 167

สังคมไทยโครงสร้างหลวมจริงหรือ

Evers, Hans - Dieter, ed. 168

Loosely Structured Social System : Thailand in Comparative Perspective

Ijima, Shigeru 169

Nihon Kara Mita "Thailand" : A Loosely Structure Social System" - Nihon - gaku to Tonanajia - gaku no setten o motomete

วิเคราะห์บทความเรื่องไทย ระบบสังคมโครงสร้างหลวม จากทัศนะวิชามนุษยวิทยา - ประวัติศาสตร์ จุดสัมผัสระหว่างญี่ปุ่นศึกษาและเอเชียอาคเนย์ศึกษา

Kuchiba Masuo 170

Problems and Approaches from Comparative Perspective in Kuchiba Masuo, and Leslie E.Bauzon, ed.,

ฉันทนา บรรพศิริรัชต์ 172

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาผู้เช่า และเจ้าของที่ดินรอบอยุธยา

บุรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 174

จุดขัดแย้งบางประการของการพัฒนาชนบทไทย บทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเมือง

Lissak , Moshe 175

A Socio-political Hierarchy in Loose Social Structure

: The Strucure of Stratification in Thailand

Komai Hiroshi 176

Tai no shakai hendo

Tominaga Ken'ichi , Kurosawa Susumu , eds.

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย

พัฒนา พัฒนาวิวัฒน์ 177

สังคมชนบทไทย : ข้อสรุปชั่วคราวเกี่ยวกับลักษณะ และการเปลี่ยนแปลง

Tasaka Toshio 178

Tai nominso bunkai no riron

ตรรกวิทยาของการแตกสลายของชนชั้นชาวนาไทย:กรณีครัวเรือนเกษตรกรภาคกลาง

อดิน รพีพัฒน์ 179

ปัญหาในการทำงานพัฒนาชนบท ประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง

วิทวัส ตงตากุล 180

Adjustment to life in Bangkok : Rural Migrants and City

Born Residents Composed

Phillips , Herbert 181

Thai Peasant Personality : A Case Study of Bang Chan Village

Stifel, Laurence D. 182

Pattern of Land Ownership in Central Thailand During The20th Century

แบบการถือครองที่ดินในภาคกลางของประเทศไทยระหว่างศตวรรษที่ 20

Piker, Steven 183

Post-Peasant Village in the Central Plains

นิธิ เอียวศรีวงศ์ 184

ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

ธงชัย เตชะธิติ 185

แบบแผนการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นเมืองหลัก ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชลบุรี

การวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคกลาง : สถานภาพ และทิศทาง *

รองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว

นำเรื่อง

ภาคกลางเป็นภาคที่มีความสำคัญ เสมือนเป็นศูนย์กลาง ของประเทศไทยมานาน แม้ว่าฐานะการเป็นศูนย์กลางดังกล่าว จะมีปัญหาความขาดตอนไม่ต่อเนื่องบ้างด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจาก สงครามและการย้ายราชธานีหลายครั้ง แต่เนื่องจากว่าภาคกลางเป็นภาคที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นภาคที่มีความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรม ประกอบกับการศึกษาเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมไทยยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมาโดยเฉพาะในยุคการศึกษาสังคมไทย ในแง่สังคมศาสตร์ มักจะเน้นท้องถิ่นภาคกลาง ด้วยเหตุเหล่านี้เอง จึงปรากฏมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องกับภาคกลางจำนวนมากมาย การศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ในภาคนี้ส่วนมากกระทำเนินการโดยนักวิชาการในสถาบันต่าง ๆ ทั้งวิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย ตลอดจนนักวิจัยอิสระต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ดี ข้อที่น่าสังเกตก็คือ การศึกษาวิจัยเหล่านั้น ยังไม่เคยได้รับการประมวลศึกษาในแง่สถานภาพอย่างเป็นระบบมาในระยะหลัง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีมาก และรวดเร็ว โดยมีกระแสการพัฒนา ที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัย ควบคู่กับกระแส การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว มีการขึ้นที่อมส่งผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรมภูมิภาคนี้ทั้งในทางมหภาค และจุลภาคด้วยอย่างกว้างขวาง และรุนแรง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีมากมาย และบางแห่งก็มีความรุนแรงถึงขั้น สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นแรงกระตุ้น ทำให้เกิดความ ตระหนักถึงปัญหาการปรับตัวของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคกลาง เป็นอย่างยิ่งประกอบกับว่าระยะหลังมีผู้เล็งเห็นความจำเป็น ที่จะต้องหาทางวางแนวทาง การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความจำเป็นร่วมสมัยยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงสถานภาพของประเภทต่าง ๆ ของงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคกลาง จุดแข็ง จุดอ่อน ของงานวิจัยที่มีมาแล้ว จำเป็นที่จะต้องมีการคิดจารณาวัฒนธรรมในแง่พลวัต และในบริบทที่มีกระแสการ

เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยเฉพาะ ให้ความสนใจความขัดแย้งทางวัฒนธรรม การปรับตัว และปรับปรนทางวัฒนธรรม ตลอดจนขบวนการทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

ทั้งนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. ศึกษาสถานภาพการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมภาคกลางอย่างเป็นระบบ และครอบคลุมเท่าที่จะทำได้

2. ศึกษาให้เข้าใจพลวัต ของการศึกษาวัฒนธรรม ในกระแสการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมย่อย และพลวัตของวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ และลักษณะของแหล่งผลิตสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมใหม่

3. แสวงหาแนวทาง พิจารณาเกี่ยวกับ การวางฐานข้อมูล วิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง แนวทางในการส่งเสริมการวิจัยวัฒนธรรม และแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรม

โดยมีขอบเขตการศึกษา อยู่ที่จังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในภาคกลาง ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

อย่างไรก็ดี โดยที่งานวิจัยเรื่อง "สถานภาพการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคกลาง" ถูกจำกัดด้วยเงื่อนเวลา และความสามารถ ของผู้ดำเนินการจึงอาจยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้จึงหวังว่า จะได้รับการแนะนำเพิ่มเติมและแก้ไขจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานี้ทุกท่าน

ขอบเขตของเอกสาร

ในการทำการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยกำลังพยายามพิจารณาเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บรรณนิทัศน์งานวิจัยที่สนับสนุนโดย สวช. (ซึ่งครอบคลุมทุกภาค)

2. รายชื่องานวิจัยจาก สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. รายชื่องานวิจัยจาก สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. สังคม และวัฒนธรรมในชนบทไทย (2513 - 2524) : บรรณนิทัศน์และบทวิเคราะห์ โดยสุริชัย หวันแก้ว 2525(266 หน้า, ดัชนีและอ้างอิง 43 หน้า)

5. รายชื่อ "โครงการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม และสังคมศาสตร์ภาคกลาง" รวบรวมโดย งานบริการผลงานวิจัย กองทะเบียนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (30 หน้า)

6. "20 ปีประสบการณ์งานพัฒนาชนบท องค์กรการพัฒนาชนบทไทย (2510 - 2529): บรรณานุกรมพร้อมสาระสังเขป" โดย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาชนบท สถาบันพัฒนาชนบท 2531

7. องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานวิจัย โดยเฉพาะมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาชนบท สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น

8. วารสารต่างๆ

9. วิทยานิพนธ์

แต่ทั้งหมดที่ระบุข้างต้นนี้ หาได้หมายความว่า ได้ดำเนินการศึกษาอย่างทะลุปรุโปร่งแล้ว แต่เขียนขยายไว้เพื่อเป็นการเตือนความจำ และเพื่อความสะดวกในการขอซื้อและนำออกผู้อ่าน สำหรับงานขั้นต่อไปหลังจากนี้

แนวคิดของหัวข้อความขนาด และข้อสังเกต

จากการพิจารณาผลงานวิจัย และข้อเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ได้คัดเลือกมาเท่าที่มีเวลาและโอกาสเพียงพอกับการรับรู้จากประสบการณ์การอ่าน กล่าวได้ว่าแทบทั้งหมดมิได้มีงานที่กล่าวถึงสังคม และวัฒนธรรม <u>ภาคกลาง</u> อย่างเฉพาะเจาะจงเลย ข้อสังเกตเบื้องต้น ต่อสถานภาพความรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่ลงตัวในความหมายของขอบเขตของวัฒนธรรมภาคกลางไปด้วย

1. ความเห็นของนักวิชาการ และวงการนโยบายต่อการกำหนดว่าอะไรเป็น <u>เส้นเขต</u> หรือ<u>ขอบเขต</u>ของภาคกลาง ปัญหานี้นับเป็นปัญหาพื้นฐานประการแรกที่ต้องพิจารณากันก่อน และการพิจารณานี้อาจต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหลักวิชาการหลายสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรม อันรวมถึง ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา และสังคมวิทยาด้วย มีข้อสงสัยเช่น ภาคกลางประกอบด้วยจังหวัด 17 จังหวัดหรือ 21 จังหวัดกันแน่ จนทางวิชาการวัฒนธรรมศึกษามีมโนทัศน์เรื่อง เขตวัฒนธรรม (culture area) ซึ่งหมายถึง* อาณาบริเวณตามภูมิศาสตร์ที่ชาวบ้านมีแบบแผนวัฒนธรรมร่วมกัน ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมย่อยเฉพาะกลุ่มชนแตกต่าง

กันไป แต่ก็มีลักษณะวัฒนธรรมกลาง อันเป็นจุดร่วมกันอยู่ ดังกล่าวนี้จะประยุกต์ใช้เพียงไร

2. มโนภาพ "วัฒนธรรมไทยภาพรวม" ในเชิงทฤษฎี ซึ่งมีนัยครอบคลุมวัฒนธรรมภาคกลางด้วย ในประเด็นนี้ อาจกล่าวได้รวมๆ ไม่เสี่ยงต่อความผิดพลาดนักว่า ฐานะของภาคกลางในการเป็นแหล่งอ้างอิง ของหมู่บ้าน และความเป็นสังคมไทย ทำให้มโนภาพเกี่ยวกับสังคมภาคกลางเป็น "แม่บท" ที่อ้างอิงเรื่อยมา

ก. มโนภาพของสังคมไทย ในวงวิชาการที่เป็นภาษาอังกฤษ ได้รับการบุกเบิกโดย การศึกษา เรื่องลักษณะประจำชาติ(national character) วัฒนธรรม และพฤติกรรมแบบไทยของ รูธ เบเนดิคท์ และมโนภาพระบบสังคมโครงสร้างหลวมของ จอห์น เอมบรี มโนภาพทั้งสองแนวทางนี้แม้มีจุดเน้นที่แตกต่างกันแต่ก็เห็นตรงกันว่า คนไทยมีลักษณะ เป็นปัจเจกชนนิยมสูง สังคมขาดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในการปฏิบัติต่อกัน แนวการอธิบายหรือแนวทฤษฎี (paradigm) นี้ได้รับการค้นคว้า และศึกษาเพิ่มเติมโดยกลุ่มมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ซึ่งเพิ่มการเน้นศาสนา ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และต่อการจัดระเบียบสังคม ทำให้กลุ่มสังคมหละหลวม และเปลี่ยนแปลงง่าย

ข. การวิพากษ์วิจารณ์มโนภาพสังคมโครงสร้างหลวม พ.ศ. 2511 ในการประชุมประจำปีของสมาคมเอเชียศึกษาของสหรัฐอเมริกา ที่เพนซิลวาเนียก็เกิดความคิดเห็นทั้งเห็นด้วยและคัดค้านต่อการใช้แนวการอธิบายดังกล่าว แม้ในหมู่คนที่เห็นด้วยก็ยังแตกแง่มุมการพิจารณาละเอียดออกไป ระยะต่อมาก็มีการพิจารณากว้าง และลึกซึ้งขึ้น เช่น มองในแนวตั้งและแนวนอน กล่าวคือ ในแนวตั้งสังคมไทยมีการจัดระเบียบค่อนข้างจะเคร่งครัด แต่ในแนวนอนมีความยืดหยุ่นมากกว่า หรือในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโครงสร้าง ซึ่งก็พอจะกล่าวได้ว่า สังคมไทยหละหลวม มีการนำเอาผลงานวิจัยหมู่บ้านในภาคเหนือที่รัตกุมมาคัดง้างมโนภาพ

---

* Theodorson, G.A. and Achiles A Modern Dictionary of Sociology 1969.

โครงสร้างหลวมดังกล่าว และก็มีการสนับสนุนนักมานุษยวิทยาด้วย ที่น่าแปลกก็คือ วงการไทยศึกษาของชาวญี่ปุ่น ซึ่งเป็นแม่แบบ ของสังคมโครงสร้าง เหนียวแน่น มโนภาพนี้ กลับไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าใดนัก คนที่ไม่คัดค้านอย่างน้อย ก็มีการขยายแง่มุมอธิบายด้วยมโนภาพอื่นประกอบ ส่วนใหญ่จะมีความเห็นวิพากษ์วิจารณ์ว่ากรอบคิดนี้ขาดทัศนะประวัติศาสตร์ และเป็นการชี้ชุมสรุปจากข้อมูลเพียงหมู่บ้านบางแห่งในภาคกลางมาเป็นของสังคมไทยทั้งสังคม

ในปี พ.ศ.2521 ก็ได้มีการจัดสัมมนาในหมู่นักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ในการศึกษาสังคมเปรียบเทียบระหว่างประเทศเอเชียอาคเนย์กับญี่ปุ่น ซึ่งสรุปว่ามโนภาพโครงสร้างหลวมเหมาะแน่ อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาได้ แต่ไม่สามารถเป็นบรรทัดฐานอ้างอิงสำหรับข้อสรุปได้ และยังเห็นว่าถ้ามีการศึกษาโดยให้ความสนใจจากด้านนิเวศน์วิทยา ประวัติศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรมควบคู่กันไป จะเป็นแนวทางศึกษาที่เหมาะสมกว่า

ค. เนื่องจากปัญหาความไม่สอดคล้องกับการวิเคราะห์สังคม และความไม่กระจ่างของแนวอธิบายโครงสร้างหลวม จึงได้มีการเสนอมโนภาพระบบอุปถัมภ์ (patron - client model) ขึ้น ผู้เสนอ และผู้สนับสนุนสำคัญได้แก่ อคิน รพีพัฒน์ , แฮงคส์ และ Hass ส่วนบางคนก็เสนอเพิ่มเติมให้พิจารณาแยกเป็นระดับ กล่าวคือ ในระดับชุมชน ซึ่งมโนภาพนี้เป็นประโยชน์มากส่วนในระดับภาคต้องยอมรับการวิเคราะห์โครงสร้างชนชั้น ประกอบควบคู่กับการเสนอ ให้พิจารณาโครงสร้างอำนาจให้จริงจัง ในหัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องนี้ มีนักวิชาการหลายแห่งให้ความสนใจในเรื่องนี้ เช่น ที่สถาบันไทยคดีศึกษา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำลังมีโครงการศึกษาเรื่องระบบอุปถัมภ์

ในส่วนนี้ การประชุมสัมมนาร่วมกับนักวิชาการต่างประเทศน่าจะเป็นประโยชน์ยิ่ง ทั้งนี้เพราะ จะเป็นการเพิ่มมุมมองแบบข้ามวัฒนธรรม (cross - cultural perspective) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ น่าจะช่วยชี้ให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ในแง่มุมใหม่ด้วย

3. มโนภาพวัฒนธรรมหัวแบบที่มีนัยครอบคลุมวัฒนธรรมภาคกลาง ที่ปรากฏในงานวิจัยต่าง ๆ มีลักษณะ และนัยสำคัญที่น่าพิจารณาดังนี้

ก. มีลักษณะสถิตย์ไม่เป็นพลวัต มีการฉายภาพวัฒนธรรม ในหลายลักษณะ เช่น ความเป็นไทย วัฒนธรรมในแง่ของมรดก บ่อยครั้งจึงมีลักษณะเน้นหนักแต่เจตน์จำนงของวัฒนธรรมที่ต้องต่อสู้กับ "วัฒนธรรมต่างชาติที่แปลกปลอม" แทนที่จะสนใจลักษณะพลวัตของวัฒนธรรม ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมจะหันมาเน้นความสลับซับซ้อนของการปรับตัว ปรับปรุงและขัดแย้งมากขึ้นด้วย

ข. มีการศึกษาวัฒนธรรมในเชิงคติชนวิทยา วรรณกรรมมุขปาฐะ และศิลปกรรม จิตรกรรมมากกว่าในหัวข้ออื่น

ค. มีลักษณะเน้นการใช้วัฒนธรรมบางส่วน บางองค์ประกอบเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา หรือการท่องเที่ยวมากว่ากระบวนการสร้างสรรค์วัฒนธรรม

ง. มีการเน้นด้านเผยแพร่ ถ่ายทอดของวัฒนธรรมบางส่วน เช่นค่านิยมในเชิงที่พึงปรารถนาแต่มิได้พิจารณาอย่างถ่องแท้ถึงบริบทความเป็นไปได้

จ. มีการศึกษาที่แสดงถึงลักษณะพหุวัฒนธรรมของไทยทั่วไป และเฉพาะภาคกลางบ้างงานศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธ์ก็มีบ้างแต่ไม่มากนัก งานเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชื้อสายจีนก็เช่นกัน ประเด็นที่ขาดการศึกษามากได้แก่ แบบแผนการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้

4. มีการศึกษาจำนวนมาก ที่ไม่แจ้งชัดในบริบท (contextless) เสมือนหนึ่งว่า "วัฒนธรรม" ที่เป็นตัวเรื่องของการศึกษานั้น ดำรงอยู่ได้เองโดด ๆ ไม่เกี่ยวโยง หรือห้อมล้อมด้วยสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือเกี่ยวกับเงื่อนไขด้านกาละเทศะใด ๆ ข้อเท็จจริงประการสำคัญของภาคกลางก็คือ เป็นเขตที่มีการอพยพโยกย้ายประชากรกลุ่มต่าง ๆ และบางทีก็แตกต่างในด้านชาติพันธุ์มานานในประวัติศาสตร์ งานวิจัยจำนวนมากมายที่มีอยู่ในเรื่อง ค่านิยม คติชน ภาษา แต่เพียงเพราะขาดบริบท ก็กลายเป็นจุดอ่อน ที่ทำให้คุณค่าในเชิงองค์ความรู้นั้นของคนเหล่านั้นถูกจำกัดลงอย่างน่าเสียดาย ด้วยลักษณะที่ขาดบริบทดังกล่าว

5. มีแนวทางความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการพัฒนา ชัดเจนขึ้นมากในรอบประมาณ 10 ปีมานี้ ในยุคก่อนหน้านั้น มีการศึกษาจากการอ้างอิงมโนภาพประเพณี - ความทันสมัย ซึ่งมักจะแฝงนัยการยึดเอาสังคมตะวันตกเป็นอุดมคติ และเป็น

มาตรฐานในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา ฟื้นวัฒนธรรมไทยจึงมักจะมีแต่เป็นปัจจัยที่เป็นตัวถ่วงหรือขัดขวางการพัฒนา มาในระยะดังกล่าว มีความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมในการพัฒนาเกิดขึ้นใหม่ ดังนี้ เกิดจากแรงผลักดันภายในของวงการนักคิดของสังคมไทยเองมากกว่าครั้งแรก จุดที่น่าสังเกตก็คือการตั้งคำถามถึงความเหมาะสม ของการพัฒนาแบบ (ตะวันตก) ที่ดำเนินการอยู่นั้น มิใช่มาจากภาคหรือนักวิชาการโดยตรง และหน่วยงานวิจัยของราชการหากมาจากคนนอกสถาบันวิชาการอุดมศึกษาโดยตรง กล่าวคือ จากคนในวงการนักพัฒนาเอกชน และนักการเมืองในรัฐบาล เช่น พระราชวรมุนี (ประยุต ปยุตฺโต) เขียนเรื่อง <u>มองอเมริกามาแก้ปัญหาไทย</u> (2525) ความข้อนี้มีนัยอันสำคัญเพราะหากวิชาการ และการวิจัยวัฒนธรรม ดำเนินเพียงในกรอบของ สถาบันวิชาการแบบราชการโดยปิดตัว ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับวงการภายนอกแล้ว ก็ล้อแหลมต่อการตกอยู่ในภาวะชะงักงันทางความคิดด้านวัฒนธรรมได้

6. ปัญหาเชิงมรรคภาพอย่างยิ่งนี้ มิใช่แก้ได้ด้วยหลักคิดแบบทวิ (dichotomies) เช่นของ ชาติเรา-ชาติเขา, ตะวันออก-ตะวันตก, พุทธ-คริสต์, พุทธ-อิสลาม เป็นขาว-ดำ หรือเป็นแบบ ขมิ้นกับปูน หรือน้ำกับน้ำมัน อย่างสวยงามแต่อย่างใด จริงอยู่แม้อาจจะมีประโยชน์ที่จะพิจารณาจากแง่มุมง่ายๆ เช่นนั้นบ้าง เช่นหากที่เห็นข้อเปรียบต่างได้ชัดเจน แต่ประเด็นสำคัญก็คือการไม่ประจักษ์ถึงข้อจำกัดของการมองแต่ภาพรวมโดยไม่จำแนกระดับ ความแตกต่างของส่วนย่อย เป็นระดับชุมชน ระดับชาติพันธุ์ ระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ ข้อนี้กล่าวได้ว่า ถึงแม้หลักทวิ (dichotomy) จะสะดวกช่วยให้เข้าใจง่าย แต่ไม่มีประโยชน์ในเชิงการวิเคราะห์วัฒนธรรม และในการพัฒนาที่จะเกื้อกูลให้มนุษย์แต่ละกลุ่มสังคมสามารถแสวงหาลักษณะสากลนิยมของมนุษยชาติที่ลึกซึ้งจากลักษณะเฉพาะของตนได้ และยิ่งกว่านั้นการยึดมั่นในหลักคิดแบบ 2 ขั้วเช่นนี้ กลับจะส่งผลด้านกลับทำให้เข้าใจผิดทางไปเลยก็เป็นได้ ตัวอย่างเช่นความรู้สึกชาตินิยมคับแคบ และลัทธิเชื้อชาตินิยม ซึ่งล้วนแต่เป็นแบบที่ไม่เข้าใจถึงพลวัตวัฒนธรรมเดิม ของแต่ละสังคม กับวัฒนธรรมอื่น ๆ เป็นต้น

7. มีการศึกษาเรื่องความยืนเนื่องและภาวรภาพ ของวัฒนธรรม(cultural sustainability) แต่ล้วนมองจากมุมมองของวัฒนธรรมหลัก("วัฒนธรรมหลวง") เท่านั้น แต่ไม่มีการสนใจศึกษาความยืนเนื่องและภาวรภาพของ "วัฒนธรรมราษฎร์" เช่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ของสังคมท้องถิ่น ฯลฯ มากนัก ที่น่าสนใจ ได้แก่ตัวอย่างของโครงการศึกษาวิจัย ที่สนใจด้านเศรษฐกิจสังคม ของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งด้านวัฒนธรรมด้วย เช่น โครงการวิจัยอยุธยา ที่ดำเนินการโดย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโครงการศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ของชุมชนหลายแห่ง ที่ดำเนินการโดยสถาบันไทยคดีศึกษา

8. ขนเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางวัฒนธรรมภาคกลาง ขนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง เช่นวิกฤตการณ์เอกลักษณ์ของกลุ่มสังคม การปรับปรนทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ขนภาคกลาง (ซึ่งมิใช่กลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองเสมอไป) แต่ความเข้าใจผิดไปว่าเป็นการเมืองหมด ทำให้ขาดความจริงจังในการพยายามทำความเข้าใจปัญหาด้านวัฒนธรรมไปเลย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขนด้านนโยบายทางวัฒนธรรมภาคกลาง ที่พิจารณาภาพเชิงพลวัตนั้น กล่าวได้ว่ายังไม่ได้รับความสนใจจากวงการที่มีผลงานมาบ้าง ก็มักจะเป็นการเน้นวัฒนธรรมจาก วัฒนธรรมหลวงเป็นหลัก

9. ขนส่วนของความสนใจเชิงนโยบายวัฒนธรรมชนบท ซึ่งก็รวมภาคกลางด้วยนั้น จะมีบรรทัดฐานที่ลำเอียงอยู่แล้ว เช่น เน้นให้ชาวชนบท มีวัฒนธรรมสมัยใหม่มากขึ้น หรือ ไม่ก็เน้นให้เป็นวัฒนธรรมไทยมาตรฐานที่ควรเป็น หรือ ไม่ก็เน้นวัฒนธรรมแบบชาวเมือง (urban bias) มากขึ้น ยิ่งมาระยะหลังที่นโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลเน้นการท่องเที่ยว ก็กลายเป็นสิ่งกระตุ้นให้นโยบายพัฒนาให้วัฒนธรรมสามารถรับใช้ทิศทางดังกล่าวมากขึ้น หาได้เน้นความเป็นอิสระความมีศักดิ์ศรี และเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมจากชาวบ้านเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ไม่ ตัวอย่างกล่าวตาม ๆ กันว่า "ขายเสียง ขายสิทธิ เหมือนขายชีวิตขายชาติ" นอกจากจะเป็นการพิจารณาปัญหาด้าน "ผู้ขาย" ด้านเดียว โดยไม่พิจารณาแรงกดดันด้าน "ผู้ซื้อ" และการบีบบังคับจากอำนาจสังคมเศรษฐกิจในการซื้อขาย

แล้ว ยังเป็นความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน จากสายตาคนเมืองที่ไม่เข้าใจและไม่ยอมรับรู้สภาพการพึ่งพา และกลไกของระบบอุปถัมภ์ ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มักจะด้อยโอกาสและขาดสาธารณูปโภคจากรัฐบาลมาตลอดด้วย

10. วิธีการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมที่ผ่านมา มักจะอาศัยวิธีการแบบใดแบบหนึ่งใน 3 แบบนี้ ได้แก่แบบลักษณาการทางวัฒนธรรม (cultural traits) การศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาที่เน้นการพรรณนา แต่ขาดการวิเคราะห์ การศึกษาเชิงประจักษ์ด้วยวิธีการสำรวจโดยการใช้แบบสอบถาม วิธีการเหล่านี้แม้จะเป็นประโยชน์ แต่ก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถเข้าถึงความหมายและ "คุณค่า" หรือ "ค่านิยม" ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสนใจวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงมานุษยวิทยา โดยเน้นการตีความและทำความเข้าใจ (hermeneutics) จากสายตาคนในให้มากขึ้น ซึ่งในสภาพการณ์ที่กลุ่มสังคมกำลังเผชิญกับ การพัฒนาเศรษฐกิจที่รวดเร็วคุกคามความอยู่รอดทางวัฒนธรรม และสังคมของคนท้องถิ่นต่างๆ วิธีการวิจัยทั้งหมดจำเป็นต้องมีความตระหนักรู้เพียงพอที่จะเผชิญหน้ากับค่านิยมที่แฝงอยู่กับการเก็บข้อมูล การตีความ และการเผยแพร่ข้อมูลของตน ซึ่งก็หมายความว่าผู้วิจัยควรจะต้องสนใจ นัยความสำคัญต่อการให้คุณให้โทษ ต่อผู้ถูกวิจัย หรือชุมชนที่ถูกวิจัยเสมอ และในหลายกรณี ก็จำเป็นต้องสนใจใช้วิธีการวิจัย แบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และ ตลอดจนวิธีวิจัยแบบสร้างความสำนึก (Conscientizing Research) อีกส่วนหนึ่งด้วย

ข้อควรพิจารณาในบริบทการมุ่งสู่ "ความเป็นสังคมอุตสาหกรรม" ของไทย

ภายใต้สภาพการณ์ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ " การเป็นนิด " ในปัจจุบันเราสามารถพิจารณาจากมุมมองทางวัฒนธรรมได้ว่า

1. การขยายตัวของกระแสเศรษฐกิจ พาณิชย์ธุรกิจ และการท่องเที่ยว ตลอดจนการขยายตัวของเมือง และการขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้ ที่ดินรวมทั้งป่าไม้ ธรรมชาติ โบราณสถาน ที่สาธารณะ และแม้กระทั่ง "เด็ก ๆ" กลายเป็นสินค้า กล่าวได้ว่า กระบวนการซื้อขาย (commercialization) ของเศรษฐกิจ

ท้องถิ่นมิได้หยุด ในขอบเขตของพืชเศรษฐกิจ และภาคการผลิตเท่านั้น หากอีกด้านหนึ่งเป็นกระบวนการแปรสรรพสิ่งเป็นสินค้า (Commoditization) เช่นที่ดิน ที่หากิน ตน ฯลฯ ไปด้วย

2.การไหลบ่าของกระแสสากลนิยม (internationalization) มีผลให้เกิดความรู้สึกสูญเสียทางวัฒนธรรม ("detribalization") การสูญเสียเอกลักษณ์ (identity crisis) ได้ง่าย จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีการพิจารณา ด้วยทัศนะทางวัฒนธรรมที่มีพลวัตจากมุมกว้าง และสอดคล้องกับความจำเป็นของระดับการวิเคราะห์ เช่นการวิเคราะห์ระดับชุมชน ระดับชาติพันธุ์ ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาคระดับชาติ จะได้ไม่เป็นเพียงปฏิกิริยาแบบสุดขั้วทางใดทางหนึ่งจนเกินไป

3.มีการปะทะระหว่างกระบวนทัศน์ การพัฒนาด้านหนึ่ง เป็นกระแสการพัฒนากระแสหลัก ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อีกด้านหนึ่งเป็นกระบวนทัศน์ทางเลือกการพัฒนาที่เน้นนิเวศน์พัฒนา กระแสเสียงผลเสียอันเนื่องมาจากอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย ผลักดันให้ฟื้น <u>โลกทัศน์การพัฒนาแบบเส้นตรง</u> ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้มีกระแสวัฒนธรรมเอเชียแปซิฟิค (ตะวันออก) ที่ยึดญี่ปุ่นเป็นแกนผสมโรง และหนุนเนื่องแทรกตัวมาพร้อมกันด้วย จึงเป็นพลังความเชื่อที่น่าระวังเพราะขาดทั้งสติ และปัญญา (ขาดการวิเคราะห์) ปัญหาที่ท้าทายการวิจัยได้แก่ ขีดความสามารถของสังคมไทยที่จะเรียนรู้และจะมีกลไกแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่มากับการพัฒนากระแสหลักได้อย่างไร

4.ท่ามกลางการปะทะระหว่าง กระบวนทัศน์การพัฒนาดังกล่าวความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ย่อมมีโอกาสปะทุ ไปสู่ความรุนแรงได้มาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ จากมุมมองเชิงวัฒนธรรม และแสวงหาวิธีการทางวัฒนธรรมในการแก้ปัญหาดังกล่าว ในระดับของความขัดแย้งระหว่างกระบวนทัศน์ กลไกดังกล่าว ได้แก่ การเสวนาระหว่างกระบวนทัศน์ (inter-paradigmtic dialogue)

5. มีแหล่งผลิตและสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมใหม่มีฐานะ และบทบาทใหม่ ๆ เช่นศูนย์การค้า มิวสิควีดีโอ ฯลฯ ขณะเดียวกัน ความสามารถในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของสถาบันทางสังคม และวัฒนธรรมแต่เดิม และบทบาทของประชาชนชาวบ้าน และชาวเมืองลดลงไปมาก บางกรณีศักยภาพด้านวัฒนธรรม ถูกริดรอน (cultural deprivation) หรือบางทีก็ถูกทำลายไปแทบหมดสิ้นก็มี เช่น ที่เกิดแล้วต่อชุมชน และหมู่บ้านหลายแห่งที่แตกสลาย หรือโยกย้ายอพยพจนหมด บางกรณีก็มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ภายหลังการโยกย้าย และผสมผสานทางวัฒนธรรม

6. กรอบคิดเรื่องวัฒนธรรมของสังคมเราเท่าที่ผ่านมา มีลักษณะอิงศูนย์กลางของประเทศ (state-centered) เป็นหลัก ในสภาวะที่กระแสการเปลี่ยนแปลงเป็นพาณิชย์อุตสาหกรรม และสากลนิยมเช่นนี้ การติดยึดกับกรอบคิดดังกล่าวทำให้เน้นแต่ภาพรวมแห่งส่วนกลาง โดยไม่มีภาพวัฒนธรรม และสังคมย่อยอยู่ในสายตา ดังนั้นจึงมักเกิดอาการ ภาวะระส่ำระสายทางสังคม และวัฒนธรรมได้ง่าย ในสภาวะดังกล่าว การจะหยิบยกปัญหา วิกฤตการณ์วัฒนธรรม โดยเน้นมุมมองแบบรัฐนิยม (state-centered or statocratic) ย่อมไม่มีพลังอันใดเพราะเลื่อนลอยจากฐานที่มีพื้นฐานความเป็นจริง และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นจะต้องยึนอยู่บนมรดกภาพของประเทศไทยที่เป็นพหุสังคม-วัฒนธรรม กล่าวคือ ประเทศไทยที่มีพื้นฐานสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย มรดกนี้วัฒนธรรมไทย เช่นนี้เท่านั้น จึงจะมีพลวัต ในการปรับตัวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้

7. มรดกภาพและประเด็นที่ควรสนใจศึกษา ได้แก่ วัฒนธรรมย่อย (sub culture) ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ชาวไทยพวน ชาวกะเหรี่ยง ชุมชนมุสลิมในภาคกลาง กลุ่มแรงงานอพยพ หรือวัฒนธรรมวัยรุ่น หรือแม้แต่วัฒนธรรมย่อยเช่นวัฒนธรรมทางเพศ นอกจากนี้ ผลกระทบของ การเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่มสังคม เศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งลักษณะที่แตกต่างด้านอาชีพ ชาติพันธุ์ เพศ และวัย แม้กระทั่งผลกระทบต่อเด็ก ก็อาจมีความแตกต่างกันมากด้วย การศึกษาในด้านผลกระทบ และ

ปฏิกิริยาตอบรต้ของกลุ่มสังคม ก็เป็นหัวข้อที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นหากขยายต่อไป การศึกษาเกี่ยวกับ ขบวนการทางวัฒนธรรม รวมทั้งขบวนการฟื้นฟูทางวัฒนธรรม ที่มีภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงการปรับตัว ความสนใจอยู่บ้างน่าจะได้รับการสนใจส่งเสริมให้มีการวิจัยมากขึ้น

8. ประเด็นที่ควรเร่งให้มีความสนใจอีกประการหนึ่งคือ ผลกระทบของกระแสอุตสาหกรรม ต่อสังคม ค่านิยม และวิถีชีวิตท้องถิ่น

ปัญหาของการพัฒนาและสร้างสรรค์องค์ความรู้

1. มีงานวิจัยที่ผลิตขึ้นมาจำนวนมากมาย ในหัวข้อสาขาต่าง ๆ ของสังคมและวัฒนธรรมภาคกลาง แต่กล่าวได้ว่า ขาดการเชื่อมโยงกับความรู้ที่มีมาก่อน การขาดลักษณะสั่งสมพัฒนาดังกล่าว แสดงถึงระบบความรู้ด้านนี้ว่ายังขาดระบบของการสืบต่อและสั่งสม

2. ปัญหาหนึ่ง ก็คือ หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) วัฒนธรรมภาคกลาง ได้แก่อะไรบ้างหมู่บ้านเป็นหน่วยเอกเทศที่มีความสำคัญและมีความหมายทางวัฒธรรม แข็งขืนอยู่ตัวเองหรือไม่ เพียงไร สังคมท้องถิ่นระดับใดที่ควรเป็นหน่วยวิเคราะห์ด้วย เราควรจะต้องสนใจมิติภาพอื่น ๆ ด้วย เช่น วัฒนธรรมลุ่มน้ำ วัฒนธรรมชาวสวน วัฒนธรรมอุตสาหกรรม วัฒนธรรมคนงานในเมือง คนชายเมือง วัฒนธรรมชาวบ้านจัดสรร วัฒนธรรมสามล้อ-แท็กซี่ ฯลฯ

3. มีกลุ่มผู้ศึกษาวัฒนธรรมอยู่ในหลายสถาบัน นอกเหนือจากที่เสนอไปแล้วระยะไม่กี่ปีมานี้มีความเคลื่อนไหว หลายลักษณะในแนวที่น่าติดตาม เช่นด้านภาษากับสังคมภาคกลางก็มีทีมนักวิจัยจากคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้านเจ้าพ่อและระบบอุปถัมภ์ท้องถิ่นมีสถาบันไทยคดีศึกษาธรรมศาสตร์ ปัญหาพื้นที่ในภาคตะวันตกก็มีมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้จัดตั้งสถาบันวิจัย และพัฒนาภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งได้มีโครงการจัดตั้งสถาบันวิจัย และพัฒนา มหาจุฬาลงกรณ์ราช

วิทยาลัยก็มีศูนย์วิจัยพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นวิทยาลัยครูต่างๆก็ได้ปรับบทบาทเป็นสถาบันอุดมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น จึงน่าจะมีความสนใจชัดเจนขึ้นด้วยและมีองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งสนใจ ทางานวิจัยควบคู่กับการปฏิบัติงานพัฒนาอยู่ด้วย เช่น มูลนิธิหมู่บ้าน มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สภาคาธอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โครงการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาและโครงการฟื้นฟูชีวิต และธรรมชาติ น่าจะเป็นการดีที่จะพิจารณาหาทางสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสาร และประสานงานวิจัยร่วมกัน ทั้งนี้อาจจะประสาน และสนับสนุนจากสานักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติส่วนหนึ่งด้วย

4. ขาดการเสริมสร้างวงการนักวิจัย ทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะสืบเนื่อง และสอดคล้องความจาเป็นต่างๆ ข้างต้น ทั้งในระดับส่วนกลางและท้องถิ่น ในอนาคตอาจมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง มุมมองทางวัฒนธรรม : ท้องถิ่นภาคกลางห่ามกลางกระแสเศรษฐกิจอุตสาหกรรม หรือ "มรนภาพ และวิธีการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลางสาหรับไทยยุคนิด" ขึ้น ฯลฯ

5. การตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัยวัฒนธรรมมีหลายลักษณะ หลายแบบแตกต่างกันออกไป หากมีเวทีแลกเปลี่ยน กลั่นกรอง รวมทั้งให้รางวัลรดยประสานกับองค์กรพัฒนาเอกชน และวงวิชาการ ก็น่าจะเกื้อกูลให้มีการกระจาย และพัฒนาองค์ความรู้มากขึ้น

---

* ผู้เขียนขอขอบพระคุณ สานักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ประธานอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง และคณะอนุกรรมการทุกท่าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่หลายท่านในกองส่งเสริม และประสานงานการวิจัย(สวช.) โดยเฉพาะ คุณประมวล น้อยเจริญ ที่ได้ช่วยเหลือในการค้นคว้าเอกสารเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งอนุญาตให้ใช้ข้อมูลจากการวิจัยบางส่วนจากเรื่อง สังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนา (ครั้ง)

วัฒนธรรมทั่วไป
สังคม และวัฒนธรรมชนบท

สนิท สมัครการ

ความขัดแย้ง ปัญหา และอนาคตของสังคมไทย : พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นสาคัญ

สานักวิจัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, 26 หน้า

รายงานวิจัย : สังคมและวัฒนธรรมชุดสังเกตุในการเปลี่ยนแปลง

บทความนี้เป็นหนึ่งในสามบทความที่ประกอบเป็นเล่มชื่อ "รายงานการวิจัย สังคมและวัฒนธรรมไทย ชุดสังเกตุในการเปลี่ยนแปลง" ในตอนต้นซึ่งเขียนโดยทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวว่าหนังสือเล่มนี้เป็นความต้องการที่จะแสดงข้อคิดเห็นในการมองสังคมไทย ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม วิธีการศึกษาก็เป็นการใช้เอกสารประกอบการสัมภาษณ์บุคคลและการสังเกตการณ์ตามจังหวัดต่าง ๆ

สาหรับบทความของสนิท สมัครการ มีเนื้อหาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยประกอบด้วย

1. ค่านิยมในเรื่องการนับถือตัวบุคคล อันเป็นหลักปฏิบัติเฉพาะตนและลักษณะที่ไม่ชอบขัดแย้งเป็นค่านิยมเสริม

2. ค่านิยมในเรื่องความรักสนุก ซึ่งมีนิสัยชอบการผจญภัยไม่รู้จักออม ไม่ชอบทางานหนัก และความใจกว้างใจนักเลงเป็นค่านิยมเสริม

3. ค่านิยมเรื่องบุญกรรม

ต่อมาก็เกิดการปะทะกัน ระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับค่านิยมแบบตะวันตกและแบบจีน อันเป็นค่านิยมใหม่

ค่านิยมแบบตะวันตกคือเรื่องทฤษฎีและลัทธิการเมือง เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ส่วนค่านิยมแบบจีน เช่น ความขยันอันแข็งในการทางาน การรู้จักเก็บออมทรัพย์ และการประจบประแจงติดสินบนผู้มีอานาจ

เมื่อค่านิยมใหม่ และเก่าเกิดปะทะกันขึ้น ก็ย่อมทาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะในภาคชนบท คือชาวนา ซึ่งมีจานวน 80 เปอร์เซนต์ของทั้งประเทศจะปรับตัวได้ยากที่สุด เพราะยังยึดติดในค่านิยมเก่าหนาแน่น เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทาให้ชาวนาชาวไร่ยากจน มิใช่นโยบายทุนแต่ฝ่ายเดียว

ประเสริฐ แย้มกลิ่นตุ้ง

เปรียบต่างปัจจัยทางสังคมวิทยาในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น ถอดจากบทความ " Contrasting Sociological Factors in Rural Development of Japan and Thailand " เสนอในการประชุมเรื่อง " Comparative Study of the History of Rural Development in Japan and Thailand " จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬา ฯ และมูลนิธิญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 31 ก.ค. ถึง 2 ส.ค. 2524 ที่โรงแรมสยามเบย์เชอร์ เมืองพัทยา, 43 หน้า

มองว่าการพัฒนาชนบท เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมาก เกี่ยวข้องกับปัจจัยทั้งภายในภายนอกชุมชนชนบท และทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ และที่ไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจความเข้าใจของเราจะไม่เพิ่มขึ้นเลย และความพยายามก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าเรามองการพัฒนาชนบท เน้นปรากฏการณ์โดดเดี่ยว ไม่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมทั้งหมดของประเทศ หรือถ้าเราวางแผนพัฒนาชนบท โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยที่ไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจพร้อมกันไปด้วย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงในความแตกต่างในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น เราต้องศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมของไทยและญี่ปุ่นทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และปัจจุบัน เพื่อดูว่าชาวนามีฐานะได้เปรียบเทียบอย่างไรมีบทบาทและความสัมพันธ์กับตนกลุ่มอื่นอย่างไร มีวิถีชีวิตโดยเฉพาะค่านิยมที่เป็นหลักยึดมั่นในการดำเนินชีวิตและการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ที่เป็นกรอบในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างไร

บทความนี้จะเป็นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก จะพูดถึงฐานะของชาวนาในโครงสร้างสังคมโดยวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างศักดินาของไทยและญี่ปุ่น และผลที่มีต่อสถานภาพบทบาทของชาวนาและแบบอย่างการถือครองที่ดิน รวมทั้งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดประเทศติดต่อกับตะวันตก ส่วนที่ 2 จะพูดถึงความแตกต่างในระบบค่านิยมของชาวนาไทยและญี่ปุ่น ซึ่งทำ

ให้ชุมชนชาวนาของสองประเทศนี้มีการจัดระเบียบทางสังคม และขีดความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งสรุปในการวิเคราะห์ 2 ส่วนได้ดังนี้ เช่น ในด้านฐานะของชาวนาในโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ ความแตกต่างระหว่าง

จรัส พรหมอยู่

สังคม และวัฒนธรรม

รอเตียนสตอร์ : กรุงเทพฯ, 2523, 161 หน้า

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม เศรษฐกิจพื้นฐานตั้งอยู่บนเศรษฐกิจเกษตรกรรม ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือมีหัตถกรรมในครัวเรือน ค่านิยมไทยโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้คือ รักพระมหากษัตริย์ นับถือศาสนาพุทธ ยกย่องคนมีเงิน ยกย่องผู้มีอำนาจ เคารพผู้อาวุโส รักความสนุก ชอบทำพิธีใหญ่โต เชื่อโชคลาง สำหรับชาวชนบทยึดมั่นในกฎแห่งกรรม และในศาสนา คนชนบทสะสม เงินทองเพื่อใช้ในการแสดงความมีหน้ามีตา ชอบเสี่ยงโชค นิยมคุณงามความดีและชอบทำบุญเกินกำลัง

วัฒนธรรมหลักของไทยได้รับอิทธิพลจากทางศาสนาพุทธ ทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิต มีส่วนเกี่ยวพัน กับศาสนาพุทธอย่างมาก ปัจจุบันเนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมอื่น ๆ หลั่งไหลเข้ามามาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าการรักษาเอกลักษณ์ของสังคมไทยเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อการรักษาเสถียรภาพภายในสังคม การเลือกสรร และการให้การศึกษาโดยผ่านสถาบันทางสังคม จึงควรจะมีการให้ความสำคัญมากขึ้น ส่วนปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันได้แก่

1. ปัญหาประชากร คือ ปัญหาความกดดันด้านจำนวนประชากร

2. ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงค่านิยม สิ่งแวดล้อม

3. ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่นมีความแตกต่างทางด้านรายได้ของประชากรสูง

การแก้ปัญหาผู้เขียนเสนอว่า การแก้ปัญหาจะพึ่งแต่รัฐบาลนั้นไม่เพียงพอ จำเป็นต้องช่วยเหลือร่วมกัน โดยที่สถาบันทางสังคมเป็นตัวกลาง สถาบันที่กล่าวถึงได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง นอกจากนี้แล้ว สถาบันสื่อมวลชนเป็นอีกสถาบันหนึ่งซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาได้อีกมาก

เรียบเรียงโดย

การศึกษาสังคมไทยเชิงมานุษยวิทยา : แนวการศึกษาและความเป็นจริงในสังคม

สังคมศาสตร์ , มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2
ตุลาคม 2523 - มีนาคม 2524 , 37 หน้า

ผู้เขียนชี้ถึงการพัฒนาของการศึกษาสังคมไทยเชิงมานุษยวิทยาที่ผ่านมายังมีกรอบจำกัดในการมองปัญหา อันเนื่องมาจากการรับเอาทฤษฎีมานุษยวิทยาของสหรัฐอเมริกา มาใช้ในการพิจารณาบทความชิ้นนี้เขียนขึ้นโดยอาศัยการอ้างอิง และวิเคราะห์จากงานเขียนของบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างชาวต่างประเทศ แนวการศึกษาสังคมไทยเชิงมานุษยวิทยาเท่าที่ผ่านมามี 4 แบบด้วยกัน คือ

1. แนวแบบชาติพันธุ์วรรณา มีข้อจำกัดในวิธีการที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องว่ามีเงื่อนไขในด้านกลุ่มบุคคลและความแตกต่างทางพฤติกรรมอย่างไร มักจะเป็นลักษณะการบรรยายทั่วไป

2. แนวแบบจิตวิทยา - วัฒนธรรม ข้อจำกัดคือมองว่าสังคมไทยมีข้อบกพร่องอันเกิดจากตัวบุคคลหรือค่านิยม โดยมองข้ามโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการเมือง

3. แนวแบบโครงสร้างหน้าที่ แม้จะดีกว่าแบบแรก และแบบที่สอง แต่ก็มีข้อจำกัด เช่นไม่มองสังคมชาวนาในฐานะหน่วยย่อยกับระบบเศรษฐกิจทั้งภาค ทั้งประเทศหรือระบบเศรษฐกิจ ทั้งโลก หากศึกษาสังคมชาวนาในฐานะเป็นหมู่บ้านเอกเทศโดด ๆ

4. แนวการศึกษาแบบใหม่ มีทั้งแบบเชิงสถิติ และแบบวิภาษวิธี

ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาสังคมไทยที่ผ่านมา มักวนเวียนอยู่ในเรื่องที่ว่าสังคมชาวนามีโครงสร้างหลวมหรือไม่ มีการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือไม่ มีระบบอุปถัมภ์ ผู้ใดได้รับอุปถัมภ์หรือไม่ รวมทั้งเรื่อง อิทธิพลของศาสนาและประเพณีมีส่วนกำหนดวิถีชีวิตของชาวนาอย่างไร แต่กลับไม่สามารถชี้ความกระจ่างต่อปัญหาความ

ยากจน ความไม่เสมอภาค และปัญหาการกดขี่ขูดรีดได้ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า แนวการศึกษาแบบ 1 และ2 และ3 ที่ผ่านมาก็เป็นผลประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาเท่านั้น

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การศึกษาสภาพชุมชนลาวและมอญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พ.ศ.2531

ในการศึกษาวิจัยสภาพของชุมชน ลาว และชุมชนมอญ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2531 นี้ มีปัญหาต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. ไม่ได้รับความร่วมมือจากวิทยากรผู้ให้ข้อมูลในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะวิทยากร ไม่เคยเห็นความสำคัญของการสัมภาษณ์ แม้ว่าจะนัดแนะกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถมาให้สัมภาษณ์ตามกำหนดเวลาทุกคน เพราะบางคนต้องไปประกอบอาชีพบ้าง มีกิจธุระต้องเดินทางไปที่อื่นบ้าง

2. การเก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะผู้เก็บข้อมูลเป็นนักศึกษา การทำงานนี้เป็นเพียงแบบฝึกหัดเพื่อประกอบการเรียนเท่านั้น

3. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลมีน้อย และจะต้องทำงานให้เสร็จภายในระยะเวลา 1 ภาคเรียน หรือ 4 เดือนเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษานี้พอจะได้รู้เรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนลาวและชุมชนมอญ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดังนี้

1. ชุมชนลาวและมอญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีหลายแห่ง แต่ละแห่งได้รับการบอกเล่าสาเหตุ แห่งการอพยพมา อยู่ในประเทศไทย แตกต่างกัน ทั้งนี้แล้วแต่บรรพบุรุษของตนจะเล่าให้ฟัง บางแห่งมีภินิหารเข้าไปด้วย

2. ชุมชนลาวมีเรื่องสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ว่าส่วนมากอพยพมาอยู่ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ส่วนชุมชนมอญมักจะเล่าว่าอพยพมาตั้งแต่สมัยพม่าตีกรุงศรีอยุธยา

3. ชุมชนลาว และมอญเหล่านี้ยังรักษาขนบธรรมเนียมของตน และยึดถือปฏิบัติอย่างเหนียวแน่น เช่น ชุมชนลาวมีวัดของลาวเป็นศูนย์กลาง มีการนำกาลสำรับคาว หวาน ไปถวายพระ ชุมชนมอญยังรักษาพิธีเผาศพแบบมอญไว้

เสรี พงศ์พิศ

คืนสู่รากเหง้า ทางเลือกและพัฒนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน

สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, กรุงเทพฯ 2529 162 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารรวบรวมบทความที่เขียนโดยผู้เขียนในช่วงเวลาต่าง ๆ กันและได้เคยตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์หลาย ๆ แห่งมาแล้ว ประกอบด้วยบทความ 7 บทความและผนวกด้วยบทสัมภาษณ์ผู้เขียนในประเด็น "ภูมิปัญญา" ในตอนท้ายเล่ม

ประเด็นความคิดหลักที่ผู้เขียนเสนอในบทความต่าง ๆ นั้น โดยสรุปแล้วผู้เขียนวิจารณ์แนวทางในการพัฒนาที่ผ่านมาว่าละเลยบริบททางวัฒนธรรมของชาวบ้านไม่ได้สนใจและให้ความสำคัญกับ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" อันเป็น "รากเหง้า"ของชีวิตชาวบ้าน ดังนั้น ยิ่งคนภายนอกเข้าไปพัฒนาชาวบ้านมากเท่าไหร่ ชาวบ้านก็สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง อิสระในตนเอง และการพึ่งตนเองมากเท่านั้น ผู้เขียนจึงเชื่อว่าการพัฒนาจะละเลยต่อการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้ และการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านนี้จะกระทำได้หลายวิธี เช่นศึกษาจากเอกสาร คำบอกเล่า ศึกษาตีความจากประเพณี พิธีกรรม วรรณกรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านเอง ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าวิธีที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าถึงภูมิปัญญาชาวบ้านได้ดีที่สุด คือการเข้าไปมีประสบการณ์ตรงต่อชีวิตชาวบ้าน สัมผัสชาวบ้านด้วยตนเองโดยตรง โดยเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวบ้านอย่างเท่าเทียมกับตน

ผู้เขียนเสนอแนะต่อไปว่า การพัฒนา น่าจะเป็นไปเพื่อสืบทอด คุณค่าดั้งเดิมที่ดำรงอยู่ตลอดเวลา ประวัติศาสตร์ของชุมชนโดยไม่จำเป็นย้อนกลับไปชีวิตแบบเก่า หากแต่เป็นการแสวงหารูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับยุคสมัยก่อน ซึ่งเป็นแบบชีวิตที่เอื้อให้ชาวบ้านเป็นตัวของตัวเองได้ เป็นผู้กระทำและกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้

นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอภาพของ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" ตามความรับรู้ของผู้เขียนว่าภูมิปัญญาจะสะท้อนออกทั้งในรูปธรรมและนามธรรม โดยจะสะท้อนออกมาในสามลักษณะคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกแวดล้อมหรือธรรมชาติวิทยานอบตัว และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งหมดนี้จะเป็นสามมิติในวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ผสมผสานกลมกลืนกัน

บุญเพริง บ้านบางชัน (นามแฝง)
ศรัทธาพลังชุมชน รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์
กรุงเทพ 2527

หนังสือเล่มนี้เขียนโดยนักพัฒนาอาวุธสผู้หนึ่ง ตั้งหัวหอดอยู่ในแวดวงการพัฒนาเกือบยี่สิบปี ผู้เขียนได้ผ่านการศึกษาทฤษฎีการพัฒนาในต่างประเทศ ลงหางานกับชุมชนจนกระทั่งกลับสู่ราชะผู้ประสานงานและที่ปรึกษาด้านนี้ ข้อเขียนต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นได้รวบรวมมาจากวารสารสังคมพัฒนาในระยะ 2 ปีที่ผ่านมา

ผู้เขียนได้เสนอข้อคิดต่าง ๆ ซึ่งได้จากประสพการณ์การทำงานพัฒนาอันยาวนาน ที่ผ่านมา โดยพยายามชี้ประเด็นปัญหาที่สาคัญประการหนึ่งคือ ในเรื่องของทฤษฎีการพัฒนานั้นต่าง ๆ ในสังคมไทยดูเหมือนว่าเป็นทฤษฎีที่มานอกประสพการณ์ของสังคมไทย และลักษณะเช่นนี้มีตลอดมาซึ่งผู้เขียนเห็นว่าปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นตามความสืบเนื่อง อันเกี่ยวเกี่ยวกับการพัฒนาทฤษฎีทางสังคม หรือวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ของเรา โดยเห็นว่าทฤษฎีเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบกันใหม่เสียที

ผู้เขียนเห็นว่า ชุมชนชาวบ้านมีลักษณะเอกลักษณ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมซึ่งรวมขึ้น เป็นระบบวัฒนธรรมของชาวบ้านเอง ซึ่งมีการปรับตัว การพัฒนาหลักคิดอุดมการณ์ความเชื่อมาตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะเดียวกันที่มีการปรับตัวเพื่อต่อต้านกับระบบวัฒนธรรมภายนอกซึ่งแปลกแยกและพยายาม ทำลายวัฒนธรรมของเขา

ในส่วนสุดท้าย ผู้เขียนเห็นว่าทฤษฎีการพัฒนา จะต้องสร้างขึ้นโดยการศึกษาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ และนำมาวิเคราะห์จัดเป็นประสพการณ์ขึ้นมา (ทฤษฎี) เป็นแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาของสังคมไทย

กองส่งเสริมเผยแพร่ สภาตำหอสิดแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
รายงานการสัมมนาเรื่อง "วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท"
จัดพิมพ์โดยศูนย์สังคมพัฒนา มกราคม 2525 70 หน้า

งานเขียนชิ้นนี้เป็นรายงานการสัมมนาซึ่งผู้จัดมีวัตถุประสงค์ของการจัดสัมมนาก็เพื่อประสานความเข้าใจ ระหว่างนักพัฒนา และนักวิชาการ เพื่อให้ฝ่ายต่าง ๆ เสริมการทำงานซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในเรื่องวัฒนธรรมไทย กับการพัฒนาชนบท ในแง่มุมที่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน พัฒนา การสัมมนาแบ่งออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงแรก เป็นการเสนอประสบการณ์จากบาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร ซึ่งสรุปได้ว่าการพัฒนาจะประสบความสำเร็จนั้น นักพัฒนาจะต้องเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน เข้าใจความเชื่อประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ และยึดเอาวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการวางแนวทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตให้ดีขึ้น

ช่วงต่อมาเป็นการเสนอแนวความคิดทางสากลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมโดยเสรี พงษ์พิศ ได้เสนอทฤษฎีของเบาโลแฟร์ และอีวาน อีลลิช โดยบอกว่าทั้งสองมีจุดประสงค์ในการวิเคราะห์สังคมที่เหมือนกันคือ เห็นว่าสังคมที่เป็นอยู่นี้เป็นสังคมที่มีการกดขี่ และการกดขี่นี้มาจากการครอบงำของผู้มีอำนาจ ในจุดที่ต่างกันคือ เบาโลแฟร์ บอกว่าสาเหตุของการกดขี่ครอบงำมาจากโครงสร้างทางสังคม ส่วนอีวาน อีลลิช บอกว่าสาเหตุของการกดขี่ครอบงำมาจากการพัฒนาให้ทันสมัยในรูปแบบอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดสถาบันใหม่ ๆ ขึ้นมา และประชาชนจำต้องพึ่งสถาบันนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อมองการทำงานของนักพัฒนาตามแนวความคิดของเบาโล แฟร์ จะพบลักษณะการทำงานที่พยายามจะแก้ไขเฉพาะเรื่องเฉพาะจุดเท่านั้น ยังไม่มีการเชื่อมโยงปัญหาเข้าด้วยกัน ผลจึงออกมาในรูปของความพยายามเป็นปฏิกิริยาต่อสถาบันที่มีอยู่ เสรี พงษ์พิศ ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องแนวคิดว่าบางครั้งนักปฏิบัติให้ความสำคัญในเรื่องเหล่านี้น้อยเกินไป ในขณะที่นักวิชาการก็ไม่เข้ามาใช้โดยไม่มีการทดสอบและไม่ดูสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ และมีการทำงานที่ขาดหลัก

การที่ชัดเจน ดังนั้น จึงสรุปว่า แนวความคิดนี้มีความจำเป็นเท่ากับประสบการณ์ โดยอาจจะใช้ประสบการณ์พัฒนาความคิด หรือใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนา

Turton, Andrew

Thailand "Semi-Feudal, Semi-Colonial"

Notes on Subsistence (Re)production in the Rural Sector

University of Bielefeld, 1978, 13 pp.

บทความสั้นๆ ระหว่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยบีเลเฟลด์

ลักษณะพิเศษของประเทศไทย คือ

1. รูปแบบพิเศษของการไม่เป็นเมืองขึ้น ที่เชื่อมต่อกับจักรวรรดินิยม ตั้งแต่ พ.ศ. 2398 ;

2. เป็นตัวอย่างที่ดีของโครงสร้างแบบ "กึ่งศักดินา-กึ่งเมืองขึ้น"

3. การขยายตัวในพลังการผลิต ภาคเกษตรกรรม เป็นไปอย่างค่อนข้างต่ำ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแรงงาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2398

4. การพัฒนาเป็นไปอย่างค่อนข้างเร่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ของการผลิตแบบทุนนิยมจนชนบท จนรอบ 20 ปีที่ผ่านมา

5. การพัฒนาที่ก้าวหน้าของพลังปฏิวัติ และสถานการณ์ปฏิวัติ ขณะเดียวกันก็ล้าหลังจนการถกเถียงทางด้านทฤษฎี

สยามยาวรี่ จนปี พ.ศ. 2398 ได้เปลี่ยนแปลงการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้รับใช้ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมสากล และลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายการผูกขาดการค้าของราชวงศ์ แรงงานที่ได้รับค่าจ้างมาจากคนต่างด้าว

ไพฑูรย์ เครือแก้ว
ลักษณะสังคมไทย
บริษัทบพิธ กรุงเทพ ฯ , 2518 , 373 หน้า

ผู้เขียนเห็นว่าสังคมชนบทไทย มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม เป็นแบบปฐมภูมิ การเคลื่อนย้ายทางสังคมมีน้อย อัตราการเกิดการตายสูง คนชนบทมีวัฒนธรรมแบบหัวรบราฆ ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติชีวิตตามประเพณี นับถือผู้มีความรู้ จริงใจ รักพวกพ้อง ผู้เขียนเห็นว่าในการวางแผนพัฒนาชนบท ควรจะทำการศึกษาสภาพชีวิตของชาวชนบท โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับครอบครัวไทย ซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่ร่วมกันได้ ให้ความสำคัญแก่ชายมากกว่า มีระบบอาวุโสถือเป็นเรื่องสำคัญ ของประเพณีไทย คนไทยไม่มีความคิดริเริ่ม เพราะวัฒนธรรมไม่ส่งเสริมให้คิด เด็กไทยมักจะเป็นเด็กอยู่เสมอ และคนไทยขาดความรับผิดชอบ เป็นเพราะการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่มากเกินไป

ในด้านการพัฒนาประเทศต้องพัฒนาบุคคลควบคู่กันไป คือ พัฒนาความรู้ทักษะในด้านอาชีพ พัฒนาวัฒนธรรมและทัศนคติแบบเก่า ๆ ให้หันมารวมกันสร้าง มากกว่าการรอคอยการพัฒนากลุ่มชน (Social organization) ให้สามารถรวมกลุ่มทำงานร่วมกันได้ และควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ , สาธารณสมบัติ , ภาวะเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชาวบบทให้ดีขึ้น

Tanaka Tadaharu
Tai no kokoru

Bun yu sha , 1975

กลไกของสังคมไทย : จิตใจของไทย
สำนักพิมพ์บุนยูฉะ , 2519 (ภาษาญี่ปุ่น)

เป็นบทความขนาดยาว ที่เก็บความจากหนังสือภาษาไทย ผู้เรียบเรียงวิเคราะห์สังคมไทยปัจจุบันว่า ยังคงคนของชนชั้นสังคมเก่ามาอย่างเหนียวแน่นหนา การมองสังคมไทยปัจจุบันจากข้างในจำต้องมองจากทั้งสองด้าน คือ มองจากจุดยืนชนชั้นปกครอง และจุดยืนของชนชั้นถูกปกครอง ด้วยเหตุนี้หานากะ จึงได้แปลบารกถาของศึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง "ชีวิตสมัยใหม่กับพุทธศาสนา" และบทความของจิตร ภูมิศักดิ์ เรื่อง "แด่บรรดาศักดินาชากเตน" ซึ่งรวมกันอยู่ในหนังสือเรื่อง "รวมบทกวี และงานวิจารณ์วรรณคดีของกวีการเมือง" พร้อมทั้งแปลคำนำ "เบ็บข้าว " ของจิตร ภูมิศักดิ์ ประกอบท้ายบทด้วย ในบทที่ 4 เป็นตอนที่ผู้แปลวิเคราะห์ถึงความเป็นมาของสังคมไทยมี 2 แนวคือ แนวที่ปกป้องระบบชนชั้นแบบเก่า และแนววิเคราะห์ที่ปฏิเสธระบบเก่า ดังนั้น ในบทต่อมาผู้แปลจึงได้ตัดตอนหนังสือของศึกฤทธิ์ ชื่อ "หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอนพื้นฐานประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง" และบทที่ 6เป็นบทสรุปความเห็นของผู้แปล เป็นการกลับมาสู่ปัญหาตอนต้นสุด กล่าวคือ "จิตใจของคนไทยนั้นคืออะไรกันแน่" ในขณะที่ศึกฤทธิ์ ปราโมช พยายามจะชี้ว่าคำสอนพุทธศาสนานั่นเองเป็นหัวใจของคนไทย ส่วนผู้แปลความเห็นว่า "หัวใจของคนไทย" นั้นจะต้องเป็นแนวคิดที่ช่วยรักษาเสถียรภาพกลไกของสังคมไทย เมื่อมองจากจุดนี้จึงสรุปว่า จิตใจของไทยก็คือ แนวคิดเรื่อง "บุญคุณ" ของคนไทยนั่นเอง

คณะผู้ทำงานวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กรอง : ลักษณะทั่วไปทางสังคมและสถาบันที่มีผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517, 92 หน้า

รายงานวิจัย

งานชิ้นนี้ใช้การสำรวจภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ทั้งแบบใช้แบบสอบถาม และแบบไม่ใช้ รวมทั้งใช้การสังเกตการณ์ประกอบด้วย แบ่งเขตศึกษาออกเป็น 5 เขตตามลักษณะของสภาพดิน นับเป็นการศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาในขั้นต่อไป ผู้ดำเนินงานมาจากหลายสาขาวิชา นับว่าได้ทำให้แง่คิดและเนื้อหากว้างพอสมควร

ในเขตโครงการโดยทั่วไปนั้น การรวมกลุ่มของเกษตรกรไม่กว้างขวางและที่มีอยู่ก็เป็นกลุ่มที่ไม่มีประสิทธิภาพ จึงนับเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะลักษณะปัจเจกชนของคนไทยหรือวัตถุประสงค์ นโยบายหรือการบริหารของกลุ่มดับแคบไป ในทางตรงกันข้าม การบริการของพ่อค้ากลับมีประสิทธิภาพ และชาวบ้านพอใจ แต่บริการทางด้านอนามัยของทางราชการกลับกว้างขวางกว่า ด้านเกษตร สำหรับด้านการศึกษาผู้ใหญ่ไม่เป็นที่นิยม สาเหตุก็คือ โรงเรียนมีน้อย จุดที่สำคัญคือ หลักสูตรและเวลาไม่เหมาะสมกับสภาพคนชนบท ด้านการปกครองในระดับหมู่บ้านตำบล พบว่ากำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านไม่ได้มีบทบาทที่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร การสื่อสารระหว่างราษฎรกับทางการจึงบกพร่อง การดำเนินการจัดแบบแผน การทดลองปฏิบัติด้านการพัฒนานั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อค้นพบดังกล่าว และควรวางแผนให้สอดคล้องกับผลงานวิจัยต่าง ๆ ด้วย

สุริยา ดงประเสริฐ

วรรณกรรมราม้ญ ต.คลองตาคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2522, 538 หน้า

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมชนกลุ่มย่อยอีกกลุ่มหนึ่งคือ ชาวมอญ โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านจน 5 หมู่บ้านที่ อ.โพธาราม นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลประกอบเอกสาร วรรณกรรมราม้ญแบ่งออกเป็น 6ประเภทคือนิยาย นิทานเรื่องสัตว์ นิทานมุขตลก นิทานคติ นิทานทรงเครื่อง และนิทานอิงประวัติศาสตร์ ผลจากการวิเคราะห์วรรณกรรมราม้ญปรากฏว่า วรรณกรรมเหล่านี้ได้แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีไทยราม้ญหลายประการ เช่น สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร แนวความคิด ความเชื่อ ตลอดจนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยราม้ญตำบลคลองตาคต ว่าส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

สมิท สมัครการ

Peasantry and Modernization : A Study of the Phuan in Central Thailand

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก Michigan State University 1972, 305 p.

งานนี้เป็นวิทยานิพนธ์ภาคสนาม โดยศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านชาวไทยพวน 2 แห่งคือ บ้านบางกะบี แต่ะบ้านเล้า วิธีการศึกษาใช้ทั้งการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม การศึกษาพบว่า การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจการตลาด (Market Economy) เข้าไปในหมู่บ้านชาวนาบ้านพวนจะทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพ และมีการเลื่อนชั้นสูงขึ้น พร้อมทั้งการถูกกลืนเข้าไปอยู่ในระบบสังคมวัฒนธรรมไทยมากขึ้น อัตราการเลื่อนชั้น และการดูดกลืน เป็นไปในทางบวก พร้อมกับระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเป็นอุตสาหกรรม กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นกระบวนการผสมผสานค่านิยม และพฤติกรรมเก่า และใหม่ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน

ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง , รักวิท วงศ์สุรวัฒน์

วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย

วิทยาจารย์ 27,12 (ธค. 32)

เป็นบทความที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมไทย โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวลบตามความคิดเห็นของผู้เขียน โดยบทความได้แบ่งออกเป็นบท ๆ 5บทด้วยกัน

บทแรกเป็นการชี้ให้เห็นถึงที่มาของคำว่า วิกฤตการณ์โดยมีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และให้ความหมายไว้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมทั้งมวลซึ่งจะส่งผลกระทบกับสังคมในระดับรวม เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่เกิดขึ้นในบางประเทศในโลก

บทสอง กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต โดยอ้างอิงจากเอกสารต่าง ๆ โดยมีการแบ่งเป็นยุค ๆ ของการเปลี่ยนแปลงโดยอ้างอิงกับทางด้าน เศรษฐกิจ เป็นส่วนใหญ่

บทสามได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยโยงถึงเหตุการณ์จากที่โลก เป็นลักษณะของข้อมูลทางประวัติศาสตร์เช่นกัน

บทที่ สี่ บทนี้ได้กล่าวถึงการสูญเสียของวัฒนธรรมไทย โดยโยงเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น ๆ เช่นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาวะแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจสังคม การกลืนกันทางวัฒนธรรม

บทที่ห้า ซึ่งเป็นบทสุดท้ายได้กล่าวสรุปและชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและเสนอแนะวิธีการในการแก้ไขการเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจยอมรับได้ โดยมีการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยมีการชี้วิธีการหลายอย่าง เช่น การฟื้นฟูสถาบันต่าง ๆ การให้การศึกษาอบรม เป็นต้น

บทความนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารก็จริง แต่ได้มีการนำเสนออย่างเป็นลำดับทำให้เข้าใจในเรื่องของวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

อารยะ ภู่สาหัส

เงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจและทางเลือกของชาวนาไร้ที่ดินในการหารายได้ สำหรับครัวเรือนในบ้านคลอง อะเซิงเหรา

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำรงอยู่ของครอบครัวชาวนาไร้ที่ดิน และทางเลือกในการหารายได้สำหรับครัวเรือนในลักษณะต่าง ๆ ต่อวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ และเพื่อศึกษาเบื้องหลังของทางเลือกในการหารายได้ในลักษณะต่าง ๆ นั้น พวกเขามี และ/หรือ ใช้เงื่อนไขอะไรบ้าง โดยการศึกษาครั้งนี้มีสมมติฐานที่ว่า "ชาวนาไร้ที่ดิน และ/หรือ ใช้เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจในการหารายได้สำหรับครัวเรือน และถ้าหากครอบครัวชาวนาไร้ที่ดินครอบครัวใดมี และ /หรือ ใช้เงื่อนไขดังกล่าวมากเพียงใด โอกาสของทางเลือกในการหารายได้สำหรับครัวเรือนในลักษณะต่าง ๆก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น " ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ การกระทำของบุคคลของ Talcott Parsons ในการศึกษากระบวนการต่อสู้ดิ้นรนในการหาเลี้ยงชีพของชาวนาไร้ที่ดิน ซึ่งได้พบว่าชาวนาไร้ที่ดินมีเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่จริงและในกลุ่มของชาวนาไร้ที่ดินมีเงื่อนไขทางสังคม และเศรษฐกิจ และ/หรือ ใช้เงื่อนไขดังกล่าวในระดับที่แตกต่างกันนั่นเอง ซึ่งเงื่อนไขที่สำคัญยิ่งก็คือ เงื่อนไขทางสังคม ได้แก่ระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ภายในชุมชนส่วนทางเลือกในการหารายได้สำหรับครัวเรือนมี 2ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การเช่าที่ดินทำกิน และการรับจ้างทั้งใน และนอกพื้นที่ ความแตกต่างทางฐานะ และชั้นทางสังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวนาที่มีฐานะด้อยกว่าเข้าไปอยู่ในข่ายของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

กมลรัตน์ อิสมาแอล

รูปแบบการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของ กรุงเทพ : กรณีศึกษาเขตบางกะปิ และเขตมีนบุรี
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่ศึกษารูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยในเขตชานเมืองทางด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร (เขตบางกะปิ และเขตมีนบุรี) ซึ่งได้วิเคราะห์ถึงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินดังกล่าว รวมถึงแนวโน้มการขยายตัวในอนาคต และผลกระทบต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรในพื้นที่ศึกษา

ผลจากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญมี 2 รูปแบบคือ การพัฒนาตามแนวตลาดคลองในอดีต และการพัฒนาตามแนวถนนในอนาคต โดยที่บางแห่งสถานที่ทำเนินการโดยภาครัฐ และเอกชนมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกษตรกรรม เป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตบางกะปิ

2. ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาในเขตมีนบุรี คือ ตลาดคลอง และในเขตบางกะปิ คือ ถนน

3. แนวโน้มในอนาคต โดยประกอบกับการเพิ่มจำนวนประชากร การขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย จะเพิ่มขึ้นใน 2 เขตนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแนวถนนสายหลัก 2 สายคือ ถนนรามคำแหง และถนนรามอินทรา นี้คือหลักฐานที่ยืนยันการลดลงของพื้นที่ในเกษตรในพื้นที่ทั้งสอง

กนกพรรณ แสงเรือง

ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาความสำนึกในเอกลักษณ์ ของลาวพวนในด้านภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าคนลาวพวนยังมีความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆของคนมากน้อยเพียงใด และแนวโน้มในระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ความเข้มข้นหรือความมากน้อยของความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของลาวพวนขึ้นอยู่กับตัวแปรอะไรบ้าง และการรักษาไว้ในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ มีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อสังคมลาวพวนอย่างไร

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาได้ทำการศึกษาชุมชนลาวพวนในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนลาวพวนที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งใช้วิธีสุ่มตัวอย่างตามจุดประสงค์ โดยเลือกตำบลซึ่งมีอยู่ในเขต อำเภอบ้านหมี่ 6 ตำบล จากตำบลทั้งหมด 22 ตำบล กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 335 คน รวมทั้งการเข้าไปศึกษาโดยการสังเกตุการณ์โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วม และวิเคราะห์จากเอกสารต่าง ๆประกอบ

ผลจากการศึกษาพบว่า ความสำนึกในเอกลักษณ์ต่าง ๆ ของลาวพวนยังคงอยู่ และในระยะเวลาที่ผ่านมาได้ปรากฏตัวอย่างเด่นชัดขึ้น ความเข้มข้นหรือความมากน้อยของความสำนึกนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปร วัย ระดับการศึกษา และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม สำหรับการรักษาไว้ในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของลาวพวนจะมีผลต่อสังคมโดยการเกิดการรวมตัวของลาวพวนในท้องถิ่น และต่างถิ่นอันก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสังคมส่วนรวมโดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างลาวพวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

นวงนาหัวฉ่ำ กิจรักษ์กุล

การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของลาวโซ่ง จังหวัดนครปฐม

รายงานการวิจัย ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
รายงานการวิจัยฉบับย่อ ฉบับที่ 4 ปี 2533

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการศึกษารูปแบบการกระจายของหมู่บ้านลาวโซ่งลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐม ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามี 2 กรณีคือ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านที่สำรวจโดยหน่วยพัฒนาชุมชน และแบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือนลาวโซ่ง ตัวอย่างกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีสุ่มจากหัวหน้าครัวเรือนลาวโซ่งจำนวน 303 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการกระจายของหมู่บ้าน กระทำโดย วิเคราะห์ความใกล้เคียง สำหรับข้อมูลอื่น ๆ ใช้ค่าร้อยละ

ผลการศึกษาพบว่า

1. รูปแบบการกระจายของหมู่บ้านลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐมเป็นแบบรวมกลุ่ม โดยมีค่าความใกล้เคียงเท่ากับ 0.25 การรวมกลุ่มดังกล่าวจะอยู่ในแนวเหนือ ใต้

2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ของหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน โดยหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะรวมกลุ่มกันสัมพันธ์กับแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่วนหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะกระจายในพื้นที่ที่การเกษตรของแต่ละครอบครัว

3. ลักษณะโครงสร้างสังคมของลาวโซ่งแบ่งเป็น 2 ชนชั้น คือ "ผู้ท้าว" และ "ผู้น้อย" คนทั้งสองชนชั้นไม่มีความแตกต่างในด้านความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ แต่จะมีความแตกต่างในการประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ หนุ่มสาวโซ่งสามารถแต่งงานระหว่างชนชั้นได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้หญิงโซ่งเปลี่ยนแปลงสถานะภาพของตนเองตามสามี

4. การประกอบอาชีพของครอบครัวลาวโซ่งส่วนใหญ่จะเป็นด้านเกษตรกรรม

ได้แก่ การเพราะปลูก การเลี้ยงสัตว์ นอกนั้นมีอาชีพรับจ้าง หัตถกรรมเป็นต้น ครอบครัวแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง

5. การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมของลาวโซ่งปรากฏว่า ลาวโซ่งยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองไว้ ได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ความเชื่อเรื่องผี และวิฒนาม การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นแบบการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

การถ่ายทอด การแพร่กระจายนวัตกรรม

สนิท สมัครการ

ทางเลือกในการพัฒนา : วิเคราะห์แนวความคิดและทฤษฎี
วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ฉบับที่ 2, ปี พ.ศ.2521

งานเขียนชิ้นนี้ได้ให้ความหมายของคำว่า "พัฒนาการ" และความทันสมัยว่ามีความหมายต่างกันอย่างไร ความทันสมัยจะเกิดขึ้นมาได้ ถ้าไม่เกิดการพัฒนา เพราะการพัฒนาจะมีอยู่ทั่วไปและมีอยู่หลายระดับ ซึ่งครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อความดีขึ้น หรือเพื่อจุดมุ่งหมายบางประการ และอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ หรือทางด้านคุณภาพ หรือทั้ง 2 อย่างก็ได้ แล้วแต่จุดมุ่งหมาย วิธีการ และความต้องการชุมชน อย่างไรก็ตามความทันสมัยกับการพัฒนาการจะต้องควบคู่กันเสมอไป หากขาดอันใดอันหนึ่งในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งแล้วอีกอันหนึ่งก็คงจะต้องขาดตามไปด้วยไม่ช้าก็เร็ว

ผู้เขียนได้กล่าวถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่ซึ่งจะมีมาได้ตามแนวทางใหญ่ 2 แนวทาง

การประดิษฐ์คิดค้น คือ จากนักคิด นักฝัน นักอุดมคติ

โดยการหยิบยืมหรือลอกเลียนแบบจากวัฒนธรรมอื่น ลักษณะนี้จึงไม่ใช่วัฒนธรรมใหม่แท้

การสร้างวัฒนธรรมใหม่โดยการคิดค้นเป็นเรื่องยาก บุคคลจึงหันมาใช้การลอกเลียนแบบจากสังคมที่พัฒนาแล้ว เช่นสังคมตะวันตก เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจมีการยอมรับอย่างเต็มที่ หรือไม่ก็ปฏิเสธวัฒนธรรมบางอย่างได้เช่นกัน ปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาคือการเลือกตัวแบบในการพัฒนาประเทศ

สำหรับผู้เขียนเห็นว่าต้องนำพิจารณาถึงศักยภาพในการพิจารณาของสังคมอย่างจริงจัง ต้องรู้จักตนเองทั้งในแง่ดี และแง่เสีย บางสิ่งต้องรักษาไว้ บางสิ่งต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างผสมกลมกลืน ระหว่างวัฒนธรรมเก่า และใหม่ที่จะรับเข้ามา ซึ่งลักษณะอันนี้น่าจะเป็นวิธีการพัฒนาหรือนำความทันสมัยมาสู่สังคมได้มากกว่า

จุไร รังสิกรรมุม

การทดลองการถ่ายทอดมรดก ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บริญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิรฒ ประสานมิตร 2524

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มทดลอง ซึ่งถ่ายทอดโดยวิธีการสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีสอนแบบควบคุมที่มีต่อความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2523 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม 20 คน กลุ่มสอนในโรงเรียน 20 คน และกลุ่มสอนแบบควบคุม 20 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมอย่างละ 1 ฉบับ

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มสอนในโรงเรียน และกลุ่มควบคุม

2. กลุ่มสอนในโรงเรียน มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม

3. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม และกลุ่มสอนในโรงเรียน มีทัศนคติสูงกว่า กลุ่มสอนแบบควบคุม

Kuchiba Masuc

Problems and Approashes from Comparative Perspective

in Kuchiba Masuo, and Leslie E.Bauzon, ed.,

A Comparative Study of Paddy - Growing Communities in Southeast Asia and Japar

Department of Socialogy, Faculty of Letters, Ryukoku University Kyoto Japan 1979 . pp 1 - 12

บทความนี้เป็นบทความนำแก่โครงการวิจัยเปรียบเทียบชุมชนปลูกข้าวในเอเชียอาคเนย์ และญี่ปุ่น ผู้เขียนได้ยกประเด็นปัญหาในแง่ของสหวิทยาการ และเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรม โดยเริ่มจากทัศนะนักวิชาการระยะหลัง ๆ ที่ว่า กุญแจไปสู่การพัฒนาชุมชนปลูกข้าวเอเชียอาคเนย์ ต่าง ๆ อยู่ที่ระบบและองค์กรมากกว่าเทคโนโลยี่

ผู้เขียนเห็นว่า เอมบรี นักมานุษวิทยา อเมริกาผู้เขียนถึงระบบสังคมที่เหนียวแน่น (Tightly Structured Social System) และสังคมโครงสร้างหลวม (Loosely Structured Social System) ได้มีส่วนกระตุ้นให้มีการพิจารณาศึกษาเปรียบเทียบ แต่เขาเห็นว่านักวิชาการจำนวนไม่น้อย รวมทั้งนักวิชาการญี่ปุ่นเข้ากับมีอคติเอนเอียงที่จะคิดเห็นไปว่า สังคมแถบเอเชียอาคเนย์ รวมทั้งไทยไร้ระบบระเบียบ (disorganized) ทำให้เน้นความคลาดคลึงสังคมในเอเชียอย่างมากเกินควร และก็เน้นความเชื่อในวิวัฒนาการสายเดียวอย่างผิวหัว อันที่จริงเรา จะเข้าถึงหัวใจของปัญหา ได้ก็โดยจำต้องอาศัยวิธีการศึกษา และแนวคิดอื่นประกอบกล่าวคือ

ประการแรกต้องใช้วิธีศึกษาทางนิเวศน์วิทยา ซึ่งมีผลต่อการทำนาและปลูกข้าว ภูมิประเทศแห่งน้ำ

ประการที่สองจะต้องพิจารณาประวัติศาสตร์

ประการที่สามจะต้องศึกษาสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลักเกณฑ์

การรวมกลุ่ม และระบบค่านิยมของแต่ละสังคม

อนึ่งในหนังสือเล่มนี้ ยังมีบทความที่น่าสนใจอีกหลายบทความ โดยเฉพาะงานของ ทานาเบ ชิเกฮารุ, โทรุดมสุงิ ทาคาชิ, ทสุจิอิ อิรรชิ และประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง

ชูศิริ จามรมาน

ความสืบเนื่องของศิลปวัฒนธรรมไทยในภาคกลาง (สมัยอยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์)

2526

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ รวบรวมลักษณะของผลงานด้านศิลปทั้งในวัดและในบ้านที่มีลักษณะเป็นไทย และที่สืบเนื่องกันมา จากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยเปรียบเทียบกับผลงานที่มีศิลปอื่นเข้ามาเจือปนและเสนอให้เห็นผลดีและไม่ดี รวบรวมความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย ทั้งจากเอกสาร ข้อเขียนประเภทต่าง ๆ และสรุปผลการศึกษาข้อมูลทั้งด้านศิลป และวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อหาเอกลักษณ์ของไทยที่ยังมีอยู่ และพึงอนุรักษ์ไว้ โดยเสนอให้เห็นสิ่งเจือปนที่ดึงให้เอกลักษณ์ไทยเสื่อมไป และสิ่งที่เสริมตลอดจนช่วยอนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยไว้

กลุ่มตัวอย่าง จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศิลปสมัยอยุธยา มีทั้งสถาปัตยกรรม ในวัดและในบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่เรื่อย ๆ ด้วยความสามารถของช่าง และอิทธิพลภายนอกสมัยธนบุรีไม่มีการพัฒนา มีแต่ซ่อมแซม และเลียนแบบของสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ ระยะต้น ยังสืบทอด ศิลปอยุธยา ระยะหลังความนิยมหันไปสู่แบบตะวันตก ศิลปไทยจึงไม่มีเอกลักษณ์เท่ากับสมัยอยุธยา

2. วัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยา เกาะเกี่ยวอยู่กับหลักธรรม และข้อควรปฏิบัติในพุทธศาสนา ตั้งแต่การเกิด ความเติบโต การแต่งงาน การตาย ความช่วยเหลือเกื้อกูลญาติมิตร และผู้อยู่ในสังคมนี้จึงเห็นได้จากทุกรอกาลในสมัยธนบุรี มองไม่เห็นชัด ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ระยะต้นและกลาง มาถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 วัฒนธรรมทั้งทางด้านวัตถุความเป็นอยู่ และจิตใจจึงไม่เปลี่ยนไปจากสมัยอยุธยา หลัง

สงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เกิดการต่อสู้แย่งชิงกัน มีการประกวดประชันกันทุกด้าน วัฒนธรรมไทยในปัจจุบันจึงหยุดอยู่กับที่และมีทีท่าจะถอยหลังหรือ ถูกกลืนไป หากเราไม่ร่วมมือกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยศึกษาให้เข้าใจ ชักแจงไปด้วยก็ยากที่จะจรรโลงศิลปวัฒนธรรมไทยให้พัฒนาต่อไป

ริติมา ช่างไม้

การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดราชบุรี

บริญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร 2524

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มทดลอง ซึ่งถ่ายทอดโดยวิธีการสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีสอนแบบควบคุมที่มีต่อความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่น ในจังหวัดราชบุรี

กลุ่มตัวอย่าง มีกำเนิดมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ.2523 จำนวน 60 คน จัดแบ่งเป็นกลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม 20 คน กลุ่มสอนในโรงเรียน 20 คน และกลุ่มสอนแบบควบคุม 20 คน จัดทำแบบทดสอบวัดความรู้ และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมอย่างละ 1 ฉบับ

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มสอนในโรงเรียน

2. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม

3. กลุ่มสอนในโรงเรียน มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม

4. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม และกลุ่มสอนในโรงเรียน มีทัศนคติสูงกว่า กลุ่มสอนแบบควบคุม

วรรณี ตัวกุล

การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดนครปฐม

ปริญานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มทดลอง ซึ่งถ่ายทอดโดยวิธีการสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีสอนแบบควบคุมที่มีต่อความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่น ในจังหวัดนครปฐม

กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดนครปฐมปี พ.ศ. 2523 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม 20 คน กลุ่มสอนในโรงเรียน 20 คน และกลุ่มที่เรียนรู้เองตามธรรมชาติ 20 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมอย่างละ 1 ฉบับ

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม และวิธีสอนในห้องเรียน มีความรู้ ความเข้าใจในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม เพราะมีการใช้อุปกรณ์เข้ามาช่วย

2. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มถ่ายทอดในห้องเรียน เพราะกลุ่มที่สอนในห้องเรียนใช้วิธีการแบบบรรยายประกอบภาพ หรือสไลด์ การสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม ก็ออกนอกสถานที่ได้รับประสพการณ์ตรง

3. กลุ่มสอนในโรงเรียน มีความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม

4. กลุ่มสอนโดยอยู่ค่ายพักแรม และกลุ่มสอนในโรงเรียน มีทัศนคติสูงกว่า กลุ่มสอนแบบควบคุม

บุษเพรง บ้านบางขุน
นักพัฒนาในห้วงกลางวัฒนธรรม 2 กระแส
สังคมพัฒนา ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2525 4 หน้า และฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน 2525 3 หน้า

บทความนี้ผู้เขียนต้องการสานต่อความคิดจากการสัมมนาวัฒนธรรมไทยกับการพัฒนาชนบทซึ่งจัดโดยสภา แคทอลิคฯ ทั้งนี้เพื่อให้มีการถกเถียงกันต่อไป โดยผู้เขียนเสนอ 2 ประเด็นคือ 1.การเกิดขึ้น การเป็นอยู่ของการปะทะกันของวัฒนธรรม 2.นักพัฒนาควรจะทำอย่างไรในสถานการณ์เช่นนี้ ในประเด็นแรก ผู้เขียนแบ่งขั้นตอนของการเข้ามาของวัฒนธรรมจากข้างนอกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นระยะของการสร้างตัวแทนทางวัฒนธรรมขึ้นภายในประเทศ ระยะที่สองอาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงปฏิวัติทางวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มตั้งแต่มีการส่งเสริมการศึกษาตามแบบตะวันตก โดยเฉพาะการเริ่มต้นการประถมศึกษา ซึ่งได้สร้างคนชั้นกลางและวัฒนธรรมของคนชั้นกลางขึ้น คนเหล่านี้ขยายตัวมากขึ้นพร้อมกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่และเกาะกลุ่มอยู่กับบุคคลที่มีบทบาททางการปกครอง ระยะสุดท้าย เป็นระยะของการครอบงำทางวัฒนธรรมโดยใช้สื่อมวลชนสมัยใหม่ เมื่อวัฒนธรรมใหม่เข้ามาเกิด 1.การปะทะกันของวัฒนธรรม 2.การปะทะกันวัฒนธรรมหนึ่งจะไปครอบงำวัฒนธรรมหนึ่ง เพราะวัฒนธรรมใหม่เข้ามาพร้อมกับอำนาจทางการเมืองความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี และอิทธิพลทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมเก่าจะถูกกดอยู่ตลอดเวลาด้วยทัศนะ ต่อยกว่า ไม่ดิวิไลซ์ ขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีการค้นหาคุณค่าที่แท้จริงของวัฒนธรรมเก่าด้วย ซึ่งสภาพการครอบงำนี้ย่อมมีผลถึงงานพัฒนาโดยผ่านทางชนชั้นกลาง เช่น ครู นายอำเภอ ซึ่งมักจะนำวัฒนธรรมเมืองเข้าไปชนบทโดยไม่รู้ตัว เข้าไปอย่างผู้เหนือกว่า ทิ้งความรู้ ความคิด เป็นการปิดโอกาสที่จะเรียนรู้จากประชาชน และกลายเป็นอุปสรรคของการพัฒนาไป ดังนั้นนักพัฒนาต้องมองแนวทางการพัฒนาให้ออกว่า การมองทางเศรษฐกิจ หรือมองโครงสร้างอำนาจในชุมชนอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว อย่างประวัติของการพัฒนาที่แล้วมาร่วม 20 ปีนั้นไม่ถูกต้อง แต่จะต้องคำนึงประเด็นความเชื่อทางวัฒนธรรมและระบบคิดตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้านด้วย

ไสว บุญมา

การเกษตรแบบดั้งเดิมกับการพัฒนา : ผลการศึกษาชาวนาไทย ในระยะเปลี่ยนแปลง

สังคมศาสตร์บริหารธน์ ปีที่ 14 เล่มที่ 3-4 เมษายน-พฤษภาคม2519, 13 หน้า

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

บทความนี้ถอดความมาจาก "Traditional Agriculture in Development Process : A Study of Thai Rice Farmers in Transition" อันเป็นบทความของผู้เขียนใน Claremont Economic Papers No. 152 , December 1975 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชาวนาไทย โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และการวิจัยภาคสนามที่ อ.บ้านนา จ.นครนายก เมื่อเดือนกันยายน-ตุลาคม 2516 ผลจากการวิจัย พบว่า ลูกชาวนามักจะเปลี่ยนอาชีพจากเดิม ทั้งนี้เพราะอาชีพอื่นมีรายได้ดีกว่าเกษตรกรรม หรือไม่ก็หันไปปลูกพืชไร่แทนการปลูกข้าว วิธีการผลิตก็เปลี่ยนไปจากเดิม คือเริ่มใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น รวมทั้งการซื้อสินค้า เช่น เสื้อผ้าและที่นอน แทนที่จะผลิตเองเหมือนก่อน เป็นต้น จึงสรุปได้ว่า เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจและการคมนาคมมีมากขึ้น การเลือกอาชีพ และวิธีการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีที่เคยทำกันมา โดยเฉพาะคนรุ่นหลังซึ่งมีโอกาสเห็นโลกภายนอกมากกว่าพ่อแม่ก็จะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งการบริโภค การออมทรัพย์ และการลงทุนต่างไปจากแนวที่พ่อแม่เคยทำมา

กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อวิธีการผลิตสมัยใหม่จังหวัดภาคกลางประเทศไทย 2515

งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ เล่มที่ 1 , 2518

รายงานวิจัยเล่มนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของเกษตรกรที่ปลูกข้าว ข้าวโพด และข้าวฟ่าง โดยศึกษาจากตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีสถิติการผลิตสูงสุดพืชละ 120 ตัวอย่างจน 5 จังหวัด ภาคกลางคือ สระบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรี และปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรยินดีที่จะรับวิธีการผลิตสมัยใหม่ที่ดีกว่าเดิม ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และวิธีการผลิตสมัยใหม่จะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นวิธีที่ให้ผลผลิตสูงขึ้น และพืชนั้นต้องมีราคาดีด้วย เทคนิคสมัยใหม่มีผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงความสนใจ และการตรอบตรองเครื่องทุ่นแรงในการผลิต การคัดเลือกพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช

สิริพรรค์ เชฏฐากุล

ลักษณะการรับของใหม่ในหมู่บ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงการรับของใหม่ด้านเกษตรกรรมสามด้านคือ ด้านการลงทุนในไร่นา ด้านผลิตผลของไร่นา และด้านเทคนิควิธีการทำนา ตลอดจนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงการรับของใหม่ ด้านเกษตรกรรมของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรในหมู่บ้านตัวอย่าง 3 แห่ง โดยอาศัยข้อมูลจากโครงการวิจัยสภาพเศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าครัวเรือนชาวนาภาคกลางปี พ.ศ.2512-2513 ของสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

โดยทั่วไปชาวนาทั้ง 3 หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิควิธีการทำนามากที่สุดรองลงมาคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านผลิตผลของไร่นา ส่วนการเปลี่ยนแปลง ทางด้านการลงทุนในไร่นามีน้อยที่สุด ชาวนาที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านของใหม่ดังกล่าวได้รับทราบเรื่องราว เกี่ยวกับของใหม่จากกำนันซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นมากที่สุด ชาวนาในชุมชนเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้เขตเมืองหรือเขตอำเภอมีโอกาสได้รับทราบเรื่องราวจากเกษตรอำเภอ หรือตัวแทนขายผลิตภัณฑ์ด้านเกษตรของบริษัทเอกชนที่เข้าไปสาธิตวิธีการใช้ของใหม่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีทางคมนาคมสะดวก ชาวนาที่อยู่ไกลทางคมนาคมรับทราบข่าวสารต่าง ๆ ในหมู่บ้านตัวอย่างแต่ละแห่ง พบว่ามีความคล้ายคลึง และแตกต่างกันไป ตามโครงสร้างสังคม หรือลักษณะการประกอบอาชีพ ในแต่ละชุมชน กล่าวคือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตอำเภอเมืองหรือในเขตเมืองสามารถจัดตั้งกลุ่มสมาคม ช่วยเหลือทางด้านการเกษตรได้มาก มีลักษณะการทำนาเป็นแบบนาดำ ซึ่งได้ผลผลิตดี และจะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงด้านการลงทุนใช้คุณภาพข้าวที่ดี กว่าชุมชนอื่น ๆ

หฤษฎี ภัทรดิลก

อิทธิพลของสินเชื่อทางการเกษตรต่อการยอมรับนวกรรมของเกษตรกรทำกินในที่ดินขนาดเล็ก ต.นาหิน อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521

เป็นการวิจัย เพื่อศึกษาบทบาทของสินเชื่อเพื่อการเกษตรว่ามีบทบาทเพียงใดต่อการยอมรับนวกรรม และดูว่ามีปัจจัยพื้นฐานอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวกรรมของเกษตรกรที่ทำกินในที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน 65 ไร่ โดยทำการสัมภาษณ์ตัวอย่างซึ่งสุ่มอย่างเป็นระบบ สรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้สินเชื่อจากแหล่งสินเชื่อนอกสถาบันการเงิน เช่น นายทุน ญาติ มักกู้ในวงเงินไม่เกิน 5000 บาท โดยใช้สินเชื่อเพื่อการบริโภค หรือเป็นค่าแรงหรือซื้ออุปกรณ์การผลิต การยอมรับนวกรรมของเกษตรกรพบว่า จะยอมรับพันธุ์ข้าวที่ทางราชการแนะนำส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช ยากำจัดวัชพืช หนู ปู และใช้เครื่องจักรกลทุ่นแรง สำหรับสินเชื่อไม่ใช่ปัจจัยโดยตรงในการทำให้เกษตรกรมีการยอมรับนวกรรมทางการเกษตร หากแต่เป็นตัวเร่งที่ทำให้เกษตรกรมีการยอมรับนวกรรมเร็วและมากขึ้น โดยการเอื้ออำนวย ของปัจจัยพื้นฐานในการส่งเสริมการผลิต เช่น ระบบชลประทาน การได้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การรวมกลุ่ม การรู้ภาวะราคาตลาด และการมีรายได้อื่นนอกจากการเกษตร

จินตนา สุนทรพก

การรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูข้าวของเกษตรกรในเขตโครงการพยากรณ์ และเตือนการระบาดศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับ การรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูข้าว กับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ อายุ รายได้ ความถี่ในการเข้ารับการอบรม ความถี่ในการใช้แบบสำรวจศัตรูข้าว โดยทำการศึกษาเกษตรกร จังหวัด ชัยนาท จำนวน 376 คน จน 5 อำเภอ ผลการวิจัยมีดังนี้

1. วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงเกษตรกรได้มากที่สุด นอกเหนือจากวิทยุแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารทั่ว ๆ ไปจากโทรทัศน์ ส่วนข่าวสารการเกษตรนั้น เกษตรกรเลือกที่จะรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกัน และกำจัดศัตรูพืช โดยที่เกษตรกรประมาณสองในสามระบุว่า ได้รับข่าวสารทางการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ป้องกัน และกำจัดศัตรูพืชเป็นอันดับหนึ่ง สำหรับประสบการณ์ภายนอกสังคม พบว่า เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งไม่ได้เดินทางไปที่อื่น ๆ

2. เกษตรกรส่วนใหญ่ รู้จักศัตรูธรรมชาติเป็นบางชนิด และมีเพียงประมาณครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่รู้จักระดับเศรษฐกิจของศัตรูข้าว นอกจากนี้เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งเชื่อว่าการรู้จักจำแนกศัตรูข้าวมีประโยชน์มาก

3. เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีที่ถูกต้อง และทราบว่าสารเคมีดังกล่าว เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับชื่อยาที่เหมาะสม เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับ การใช้วารเคมี ส่วนทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง คือ เกษตรกรประมาณสองในสามเชื่อว่าสารเคมี กำจัดศัตรูพืชได้ดีที่สุด และอีกประมาณครึ่งหนึ่งเชื่อว่าสารเคมีครอบจักรวาลดีที่สุด

4. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ทัศนคติ และการใช้สารเคมี กับปัจจัยต่าง ๆ ของเกษตรกรพบว่า

4.1 ความถี่ในการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์ทางบวก กับความรู้ทัศนคติเกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ และความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติในการใช้สารเคมี

4.2 ความถี่ในการใช้แบบสำรวจศัตรูข้าวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้ เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ ความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติในการใช้สารเคมี

4.3 ประสบการณ์ในการใช้สารเคมี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้ทัศนคติ เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ และความรู้ ทัศนคติในการใช้สารเคมี

4.4 ความถี่ในการเข้าฝึกอบรม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความรู้เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ ความรู้ปฏิบัติในการใช้สารเคมี

4.5 รายได้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ความรู้ และทัศนคติ เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ และทัศนคติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี

4.6 อายุมีความสัมพันธ์ทางลบ กับความรู้เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ ทัศนคติต่อการใช้สารเคมี ทัศนคติ ต่อโครงการพยากรณ์ ความรู้เกี่ยวกับสารเคมี และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี

4.7 ความถี่ในการเข้าฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับ ทัศนคติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี

4.8 ความรู้เกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ ทัศนคติเกี่ยวกับโครงการพยากรณ์ ความรู้เกี่ยวกับสารเคมี และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ต่างก็มีความสัมพันธ์ทางบวกซึ่งกัน และกัน

สุธิมา โชคดารา

ปัญหาและความต้องการได้รับความรู้เรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย ต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกร : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา สภานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความเชื่อ การปฏิบัติ และความต้องการได้รับความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย ตลอดจนศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติความรู้ ความเชื่อและการเปิดรับข่าวสารเรื่องดังกล่าวของเกษตรกรสวนผักในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร 4 เขต คือ ตลิ่งชัน ภาษีเจริญ บางพูน บางบัวทอง จำนวน 172 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. เกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นชายมากกว่าหญิง และส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 20-39 ปี มีการศึกษาน้อย รายได้ค่อนข้างต่ำ ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง และมีหนี้สินเป็นส่วนใหญ่

2. เกษตรกรส่วนใหญ่ มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชในระดับปานกลาง แต่มีความรู้ค่อนข้างจำกัด เกี่ยวกับวิธีการกำจัดศัตรูพืชแบบอื่น ๆ และการจัดเก็บหรือทำลาย ภาชนะบรรจุสาร อย่างถูกต้อง

3. เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อที่ถูกต้องในเรื่องอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อคน และสัตว์ แต่มีความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในอาหารอื่น ๆ นอกเหนือจากผัก และผลไม้เว้น ปลา เป็ด ไข่ นม รวมทั้งผลเสียของสารที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

4. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการปฏิบัติไม่ถูกต้องในเรื่อง การทิ้งระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ปริมาณของสาร ที่ใช้ในการฉีดพ่น และการแต่งกายในขณะฉีดพ่นสาร

5. ในเรื่องการเปิดรับข่าวสารทั่ว ๆ ไปวิทยุก็เป็นสื่อที่เกษตรกรเปิดรับ

มากที่สุดรองลงมาคือรายการโทรทัศน์ รายการที่เกษตรกรนิยมดูมากที่สุดคือ รายการข่าว ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะได้รับความรู้เรื่องการใช้ยากำจัดศัตรูพืชจากคนขายเป็นหลัก

6. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติกับความรู้ ความเชื่อ และการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการใช้ยากำจัดศัตรูพืช พบว่า การเปิดรับข่าวสาร ความรู้และการปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กัน โดยการเปิดรับข่าวสารเป็นตัวแปรที่อธิบายความผันแปร หรือมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติมากที่สุด

สุรัตน์ ตรีสกุล

การเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสาร ความรู้ทัศนคติ และการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก และไม่เป็นสมาชิกโครงการพยากรณ์ และการเตือนการระบาดศัตรูข้าว จังหวัดชัยนาท

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรพัฒนาการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530

เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ การรับข่าวสาร ที่มีการเชื่อมโยงกับความรู้ทัศนคติ โดยใช้การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการพยากรณ์ และการเตือนการระบาดของศัตรูพืช โดยทำการศึกษาที่ จังหวัดชัยนาท รวมทั้งสิ้น 5 อำเภอ มีการศึกษาประชากรตัวอย่าง จำนวน 217 คนที่เป็นสมาชิกโครงการ และอีก 159 คนที่มิได้เป็นสมาชิก

ผลการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 3 ตอนใหญ่ ๆ คือ

1. ในเรื่องเกี่ยวกับการรับข่าวสารจากภายนอกสังคม ที่มีการพิจารณาว่าสื่อใดที่เป็นสื่อที่เกษตรกรรับมากที่สุด ก็คือ วิทยุ รองลงมาก็คือ โทรทัศน์ และมีแหล่งข่าวที่เป็นตัวบุคคลคือ เจ้าหน้าที่ของทางรัฐบาล

2. เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ ทัศนคติ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช และ ความสำคัญของแมลงที่เป็นศัตรูธรรมชาติบางชนิด

3. เป็นการหาความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่าง ความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมกับตัวแปรต่าง ๆ พบว่าการเข้ารับการอบรมต่าง ๆนั้นเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของเกษตรกร โดยในลักษณะที่ว่า ทัศนคติความรู้ เป็นตัวแปรที่อธิบายความผันแปร หรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมากกว่าตัวแปรอื่น ๆ

บุญศักดิ์ รัตนเจริญ

การยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นาสิงห์บุรี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2528

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางสังคมและ เศรษฐกิจของผู้นา หรือเกษตรกรผู้นา รวมทั้งศึกษาความแตกต่างของอัตราการยอมรับวิธีการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ของ เกษตรกรผู้นา

ประชากรในการศึกษาคือ เกษตรกรผู้นาจังหวัดสิงห์บุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวนสุ่มเลือก โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จาก 7 ตำบล ใน 3 อำเภอ คือ อำเภออินทร์บุรี อำเภอเมือง และอำเภอท่าช้าง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามให้โดยตรงกับเกษตรกรผู้นา สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ค่าร้อยละและค่าไคสแควร์

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้นา มีอัตราการยอมรับ การทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่อยู่ในระดับปานกลาง การปฏิบัติตามขั้นตอนการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ ทุกขั้นตอนนั้น มีการยอมรับปฏิบัติอยู่ในค่อนข้างสูงส่วนการเตรียมเมล็ดพันธุ์ด้วยน้ำเกลือนั้น มีการยอมรับปฏิบัติตามค่อนข้างต่ำ ลักษณะเกษตรกรผู้นาด้านสังคม เศรษฐกิจแตกต่างกัน อันได้แก่อายุ การศึกษา สถานภาพสังคม การถือครองที่ดิน การติดต่อกับชุมชนภายนอก และการได้รับข่าวสาร มีผลทำให้อัตราการยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่แตกต่างกัน

รัตนวรรณ รุจภัย และเอมอร อังสุรัตน์

ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการส่งเสริมการปลูกยางพาราในจังหวัดภาคตะวันออก

ภาควิชาส่งเสริม และนิเทศศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายงานการคนควาวจยประจำป 2530 มหาวทยาลยเกษตรศาสตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อการศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา สภาพการปลูกและปัจจัยบางประการ ที่มีผลต่อการส่งเสริมการปลูกยางพารา ตลอดจนปัญหาและความต้องการในการเพิ่มผลผลิตในการปลูกยางพารา

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือเกษตรกรเจ้าของสวนยางซึ่งขอส่งเคราะห์จำนวน 150 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 1051 คน ในจังหวัดระยอง ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่ทำการปลูกยาง ส่วนใหญ่เป็นชายที่อยู่ในวัยแรงงาน มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด มีอาชีพรองด้านการเกษตรเพียงอาชีพเดียว และการขายผลผลิตขอยให้กับพ่อค้าเร่ โดยมีรายได้จากยางพาราไม่ต่ำกว่าปีละ 30,000 บาทต่อปี เหตุผลในการปลูกยางพาราเนื่องจากเห็นว่าขายผลผลิตได้ง่าย ไม่ค่อยมีศัตรูพืช การลงทุนต่ำ และไม่ต้องใช้แรงงานมาก เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และไม่เคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับด้านยางพาราเลย

ปัญหาที่พบคือ การขาดความรู้ในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และถูกกดราคารับซื้อ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยคือ 1. ควรมีการประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อมวลชน และสื่อบุคคลชักชวนให้เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราเกิดความตื่นตัวในการเข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับยางพารา 2. ควรรณรงค์ให้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตและการจำหน่ายยางพาราในท้องถิ่น 3. จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้เป็นระยะ ๆ

พัฒพงศ์ ภาสุขธรรรงษ์ และ สาวิตรี แสงศิริ

การกำหนดสื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่น เป็นพลังงานทดแทนให้กับเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม

ภาควิชาส่งเสริม และนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายงานการคนควาวจยประจำป 2529 มหาวทยาลยเกษตรศาสตร

การกำหนดสื่อเผยแพร่ความรู้ เรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่น เป็นพลังงานทดแทนให้กับเกษตรกรในจังหวัดนครปฐมเป็นผลมาจากการสำรวจความต้องการของเกษตรกร ที่มีต่อประเภทของสื่อที่ปรารถนาให้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้เรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทน (การทำแห่งเชื้อเพลิงเขียว การทำแห่งเชื้อเพลิงจากเศษวัสดุอื่น ๆ การทำปุ๋ยหมัก และการผลิตก๊าซชีวภาค) ปรากฏว่าสื่อประเภทบุคคลที่เกษตรกรปรารถนาให้เผยแพร่ความรู้คือ เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่ในสถาบันการศึกษาและพัฒนากร ตามลำดับ ส่วนสื่อประเภทมวลชนที่เกษตรกรปรารถนาคือ วิทยุกระจายเสียง เอกสารคำแนะนำ และวิทยุ ตามลำดับ ส่วนเทคนิคก็เป็น การสาธิต การทำ การนำชมของจริง การอธิบายแนะนำตามลำดับ

แนวทางการถ่ายทอดความรู้ และการกำหนดสื่อโดยนักวิชาการจากแหล่งความรู้ทั้งภายใน และภายนอก กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อเผยแพร่ความรู้และการกำหนดสื่อเผยแพร่ เรื่องการใช้วัสดุท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทนนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จะได้รับความรู้จากนักวิชาการ เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ส่วนกลาง และระดับภูมิภาคเป็นการอบรมในระดับต่าง ๆ

สิทธิชัย เกษตรเกษม และ พัชนงค์ ภาสุจนรรจน์

การกำหนดช่องทางสื่อเผยแพร่ความรู้และการปฏิบัติของระบบการทำฟาร์มแผนปัจจุบันให้กับเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม

ภาควิชาส่งเสริม และนิเทศศาสตร์การเกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2531

การกำหนดสื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการพัฒนาระบบการทำฟาร์ม โดยมุ่งที่ครอบครัวของเกษตรกรในจังหวัดนครปฐม เป็นผลมาจากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรที่มีต่อประเภทของสื่อที่ปรารถนาให้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้เรื่องระบบการทำฟาร์ม โดยมุ่งที่รายได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านการใช้แหล่งเงินทุน เทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งเกี่ยวกับพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย และสารเคมีการเกษตรตลอดจนการใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน มาจัดการระบบการทำฟาร์ม โดยเฉพาะจากการสำรวจเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และเกษตรตำบล พบว่าควรใช้ วิธีการที่แตกต่างกันในแต่ละเรื่อง ในการเผยแพร่ความรู้เน้นไปในทางอธิบายแนะนำสาธิตวิธีการแจกเอกสาร และฝ่ายปชมของจริงได้รับผลดี ส่วนแนะนำให้เกษตรไปฟังรายการวิทยุ โทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์ก็มีบ้างเหมือนกัน

ส่วนสื่อประเภทบุคคล ที่ให้ความรู้แก่เกษตรนั้น ส่วนใหญ่จะได้รับจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (เกษตรตำบล) เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน และญาติพี่น้องตามลำดับ สำหรับสื่อประเภทมวลชนที่เกษตรกรปรารถนาให้เผยแพร่ความรู้คือ โทรทัศน์ วิทยุ เอกสารแนะนำ และหนังสือพิมพ์ตามลำดับ

แนวทางการถ่ายทอดความรู้ และการกำหนดสื่อเผยแพร่ ความรู้จากแหล่งความรู้ทั้งในและนอกกรมส่งเสริมการเกษตร เรื่องระบบการทำฟาร์ม สำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนั้นสามารถดำเนินการจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค ในแบบการฝึกอบรมที่มีอยู่ในระดับต่าง ๆ

ชัชรี นฤทุม และ ทิพวัลย์ วิทยาพันธุ์

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของชาวนาในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2531

จากการศึกษาเกษตรกรผู้ทำนาในอำเภอกำแพงแสน จำนวน 319 คน พบว่า เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการทำนาที่เกษตรส่วนใหญ่ยอมรับคือ พันธุ์ข้าวที่แนะนำส่งเสริม การตากข้าวในนา และการทำความสะอาดข้าวโดยใช้เครื่องนวดข้าว ส่วนเรื่องการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ไม่เกิน 4 ปี การแบ่งแปลงคัดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย การเก็บเกี่ยวในระยะเวลาที่เหมาะสมนั้นเกษตรกรเป็นส่วนน้อยที่ยอมรับเทคโนโลยีเหล่านี้ และปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำแนะนำ ส่วนการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นพบว่า มีการติดต่อเป็นรายบุคคล กับญาติพี่น้องมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน และเกษตรตำบล ส่วนการติดต่อกับกลุ่มนั้นใช้การประชุมมากที่สุดสำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยใช้สื่อมวลชนนั้น ค่อนข้างไม่ได้ผล เกษตรกรอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์เฉพาะข่าวและรายการบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้รัฐเพิ่มปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการผลิต เช่น ปรับปรุงระบบชลประทานให้ทั่วถึง การขยายเมล็ดพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรในราคายุติธรรม การควบคุมคุณภาพ และราคาปุ๋ย รวมทั้งสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้น ควรหารูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยผ่านกลุ่มต่าง ๆ และเสริมด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรเป็นรายบุคคลต่อไป และโทรทัศน์ควรจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยสอดแทรกความรู้ และราคาผลิตผลในรายการข่าวและรายการบันเทิงต่าง ๆ

ศิลปะ และวัฒนธรรม

ชูศิริ จามรมาน

ความสืบเนื่องของศิลปวัฒนธรรมไทยในภาคกลาง (สมัยอยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์)

2526

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ รวบรวมลักษณะของผลงานด้านศิลปทั้งในวัด และในบ้านที่มีลักษณะเป็นไทย และที่สืบเนื่องกันมา จากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยเปรียบเทียบกับผลงานที่มีศิลปอื่นเข้ามาเจือปนและเสนอให้เห็นผลดีและไม่ดี รวบรวมความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย ทั้งจากเอกสาร ข้อเขียนประเภทต่าง ๆ และสรุปผลการศึกษาข้อมูลทั้งด้านศิลป และวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อหาเอกลักษณ์ของไทยที่ยังมีอยู่ และพึงอนุรักษ์ไว้ โดยเสนอให้เห็นสิ่งเจือปนที่ดึงให้เอกลักษณ์ไทยเลื่อมไป และสิ่งที่เสริมตลอดจนช่วยอนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยไว้

กลุ่มตัวอย่าง จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศิลปสมัยอยุธยา มีทั้งสถาปัตยกรรม ในวัดและในบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่เรื่อย ๆ ด้วยความสามารถของช่าง และอิทธิพลภายนอกสมัยธนบุรีไม่มีการพัฒนา มีแต่ซ่อมแซม และเลียนแบบของสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ ระยะต้น ยังสืบทอด ศิลปอยุธยา ระยะหลังความนิยมหันไปสู่แบบตะวันตก ศิลปไทยจึงไม่มีเอกลักษณ์เท่าทันสมัยอยุธยา

2. วัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยา เกาะเกี่ยวอยู่กับหลักธรรม และข้อควรปฏิบัติในพุทธศาสนา ตั้งแต่การเกิด ความเติบโต การแต่งงาน การตาย ความช่วยเหลือเกื้อกูลญาติมิตร และผู้อยู่ในกลียุจึงเห็นได้จากทุกรอกาลในสมัยธนบุรี มองไม่เห็นชัด ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ระยะต้นและกลาง มาถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 วัฒนธรรมทั้งทางด้านวัตถุความเป็นอยู่ และจิตใจจึงไม่เปลี่ยนไปจากสมัยอยุธยา หลัง

สงครามรูปครั้งที่ 2 ก็เกิดการต่อสู้แย่งชิงกัน มีการประกวดประชันกันทุกด้าน วัฒนธรรมไทยในปัจจุบันจึงหยุดอยู่กับที่และมีทีท่าจะถอยหลังหรือ ถูกกลืนไป หากเราไม่ร่วมมือกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยศึกษาให้เข้าใจ ชัดแจ้งไปด้วยก็ยากที่จะจรรโลงศิลปวัฒนธรรมไทยให้พัฒนาต่อไป

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์

การศึกษาบริเวณรับราชสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา บริเวณรับราชสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา โดยศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ กายภาพ สังคม และวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม โดยวิธีการสัมภาษณ์ จากแบบสอบถาม และสุ่มตัวอย่างแบบเป็นกลุ่ม จำนวน 200 ชุด โดยมีขั้นตอนในการศึกษา 5 ขั้นตอน คือการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น การสำรวจบริเวณรับราชสถาน วิเคราะห์สถานรับราชสถานความสัมพันธ์ของบริเวณรับราชสถานกับชุมชนเมือง และปัญหาของรับราชสถาน การกำหนดเกณฑ์พิจารณาคุณค่าความสำคัญ และระดับการอนุรักษ์ และพัฒนา

ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา และบริเวณเกี่ยวเนื่องมีรับราชสถานเป็นจำนวนถึง 188 แห่งทำให้หน่วยงานของรัฐไม่มีงบประมาณพอที่จะดำเนินการอนุรักษ์ และพัฒนาการขยายตัวของเมือง ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ก็บีบบังคับให้ประชาชนไม่ใส่ใจในบริเวณรับราชสถานเป็นผลให้ รับราชสถานถูกบุกรุกทำลาย ปัญหานี้จะส่งผลกระทบไปถึงการท่องเที่ยวซึ่งขึ้นอยู่กับรับราชสถานเป็นสำคัญ ในการอนุรักษ์และพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระการอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณรับราชสถาน โดยมีแนวทาง และมาตรการดังนี้

1. ให้การศึกษาประชาสัมพันธ์เผยแพร่ การอนุรักษ์รับราชสถาน
2. แบ่งกลุ่มรับราชสถานตามระดับคุณค่าความสำคัญและระดับการได้รับการอนุรักษ์พัฒนา
3. การจัดระเบียบการใช้ที่ดิน และสภาพแวดล้อมชุมชน
4. ส่งเสริมกิจกรรมประเพณี และศิลปวัฒนธรรม

5.จัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

6.จัดระบบการท่องเที่ยว

7.เสนอแนะการอนุรักษ์พัฒนาย่านรับราชสถาน 7 บริเวณได้แก่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ บริเวณบ้านสวน บริเวณอโยธยาตอนเหนือ บริเวณอโยธยาตอนใต้ บริเวณคลองสระบัว บริเวณย่านพาณิชย์หัวรอ และบริเวณรับราชสถานตามสถานตามฐานะต่าง ๆ

ศิลป์ชัย ชั้นประเสริฐ

จิตรกรรมไทยภาคกลางก่อนพุทธศตวรรษที่ 21
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2525

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแบบอย่างทางศิลป เรื่องราววิวัฒนาการ และกำหนดอายุจิตรกรรมไทยภาคกลาง รุ่นก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 ใช้วิธีการวิจัยโดยการสำรวจ และเก็บข้อมูลจากจิตรกรรมฝาผนังตามคูหา หรือกรุในองค์บรางค์ และเจดีย์ตามรับราชสกานแบบสุโขทัย และอยุธยาตอนต้น ด้วยวิธีการถ่ายภาพ และคัดลอกลายเส้น

ผลการวิจัยพบว่าแบบอย่างทางศิลปะสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นแบบที่เริ่มมีอิทธิพลจิตรกรรมลังกาบ้างแล้ว

กลุ่มที่ 2 มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นกลุ่มที่แสดงถึงอิทธิพลจิตรกรรมลังการมากขึ้น

กลุ่มที่ 3 มีอายุราวศตวรรษที่ 21 - 22 เป็นกลุ่มที่แสดงถึงลักษณะแบบจิตรกรรมไทยอยุธยาอิทธิพลจิตรกรรมลังกาลดน้อยลง

สำหรับเรื่องราวที่ใช้เขียน นิยมเขียนเรื่องอดีตพุทธมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาพแถวพระสาวก พุทธประวัติ นิบาตชาดก และภาพเทพชุมนุม

ด้านวิวัฒนาการสามารถศึกษาตีความได้จาก ลายหน้ากระดาษซึ่งเป็นลายที่พบสม่ำเสมอเป็นลายวงกลมเว้นช่องไฟด้วยรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก บางครั้งใต้ลายหน้ากระดาษนี้จะมีลายวงรีคั่งต่อเนื่องกันในแนวนอน ลายดังกล่าวนี้มีปรากฏตั้งแต่ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 และปรากฏชัดเจนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 2 ลายดังกล่าวนี้ได้พัฒนาสืบเนื่องมาสู่พุทธศตวรรษที่ 21 - 22 จนเป็นลายหน้ากระดานลูกฟักก้ามปู ส่วนลายวงรีคั่งก็ประดิษฐ์เป็นลวดลายคล้ายรูปดอกจิก และยังคงสืบทอดมาจนถึงจิตรกรรม และปติมากรรมแบบอยุธยาตอนปลาย

การกำหนดอายุ สามารถ เปรียบเทียบจาก วิวัฒนาการ และ ได้ผล สัมพันธ์กับการจัดกลุ่มรูปแบบทางศิลปะ ดังนี้

1. จิตรกรรมฝาผนัง ในคูหาปรางค์หมายเลขที่ 16 ค. วัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19

2. จิตรกรรมฝาผนังในคูหาปรางค์วัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19

3. จิตรกรรมฝาผนังใน คูหาปรางค์ประธานวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19

4. จิตรกรรมฝาผนังในคูหา ปรางค์เจดีย์ ด้านทิศเหนือ ของเจดีย์ประธานวัดเจดีย์ เจ็ดแถวศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุรขทัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

5. จิตรกรรมฝาผนัง ในคูหาเจดีย์ด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธานวัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชชนาลัยจังหวัดสุรขทัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

6. จิตรกรรมฝาผนังในคูหาปรางค์วัดศรีสวาย จังหวัดสุรขทัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

7. จิตรกรรมฝาผนังในกรุปรางค์ประธานวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

8. จิตรกรรมฝาผนัง ในคูหาเจดีย์ ด้านทิศเหนือของพระวิหารหลวง วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

9. จิตรกรรมฝาผนังในคูหาปรางค์ประธานวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

10. จิตรกรรมฝาผนังบนผนังมุขปรางค์ประธานวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22

11. จิตรกรรมฝาผนัง ในคูหาปรางค์ด้าน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของปรางค์ประธานวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

12. จิตรกรรมฝาผนังบนแผ่นดินกรุสถูปองค์ทิศตะวันออกวัด พระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21

นุกูล ชมภูนิช

การศึกษาเครื่องใช้ในครัวแบบดั้งเดิมของคนไทยในชนบทภาคกลาง

วิทยาลัยครูนครปฐม 2525

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คนไทยในยุคปัจจุบันและอนุชนในอนาคต ได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ในครัวของไทย ทั้งยังมองให้เห็นความเฉลียวฉลาดในการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษไทยในอดีต โดยไม่ต้องพึ่งสินค้าจากต่างชาติ นอกจากนั้นยังเป็นการหาทางอนุรักษ์และประยุกต์สิ่งของเครื่องใช้แบบไทย ๆ ให้คงเป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

กลุ่มตัวอย่าง หมู่บ้านของจังหวัดนครปฐม และจังหวัดใกล้เคียงอีก 7 จังหวัด

ผลการวิจัยพบว่า ภาคแรกเป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับครัวไทยแบบเดิม ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในปัจจุบันที่ยังคงมีใช้ หรือมีเครื่องครัวไทยแบบดั้งเดิมอยู่โดยการสัมภาษณ์ถ่ายภาพเครื่องใช้ และจากตำราซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยมาก ผู้ศึกษาได้นำมาเรียบเรียงให้เข้าใจง่าย โดยแบ่งเนื้อหาเป็นบทต่าง ๆ เรื่องสำคัญในภาคนี้คือ สภาพและลักษณะครัวไทย วัฒนธรรมในการบริโภคอาหาร และมูลเหตุที่ทำให้ครัวไทยเปลี่ยนแปลงไป

ภาคที่สองกล่าวถึงรูปแบบอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ในครัวไทยแบบดั้งเดิม เป็นภาพถ่ายจากของจริงและรายละเอียดประกอบเครื่องใช้แต่ละชนิด โดยกล่าวถึงลักษณะรูปทรง ขนาด และประโยชน์ใช้สอย ความเป็นมาในการสร้าง และประวัติความเป็นมา โดยแบ่งไว้เป็นหมวดหมู่รวม 9 หมู่ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาด้านรูปแบบที่จะนำไปพัฒนาให้ทันสมัยโดยใช้เทคโนโลยี และวัสดุสมัยใหม่เข้าช่วยในการผลิตระบบอุตสาหกรรม แต่ยังคงลักษณะรูปแบบไทย ๆ เอาไว้ ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และเพื่อให้อนุชนชาวไทยบังเกิดความภาคภูมิใจ นิยมชมชอบในการใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตโดยฝีมือคนไทย แทนที่จะนิยมแต่สินค้าจากต่างประเทศ

ชานาย รอดเหตุภัย

การศึกษาประเพณีทาขวัญ และมงคลพจน์ ในพิธีแต่งงาน

วิทยาลัยครูนครปฐม 2524

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งเป็นการหาทางอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีทาขวัญแต่งงานให้คงเป็นประเพณีของไทยสืบไป

กลุ่มตัวอย่าง ศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยบันทึกเสียงข้อมูลจากบ้านที่กำลังประกอบพิธี ทาขวัญแต่งงาน ถ่ายภาพนิ่งวิทยากรในท้องถิ่นที่เคยประกอบพิธีทาขวัญแต่งงาน และรวบรวมจากเอกสาร

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ภาคดังนี้

ภาคแรก เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ "ขวัญ" ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ตรง จากวิทยากร และจากตำราต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนเอาไว้แล้ว ผู้ศึกษาได้นำมารวบรวมให้เข้าใจง่ายโดยแบ่งเนื้อหาเป็นบทต่าง ๆ เรื่องสำคัญในภาคนี้คือ เรื่องความหมายของคำว่าขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ คำที่เกี่ยวกับขวัญ มูลเหตุที่เกิดประเพณีการทาขวัญ ลักษณะของการทาขวัญ โอกาสที่มีการทาขวัญ และขวัญในวรรณคดี

ภาคที่สอง กล่าวถึงประเพณีทาขวัญแต่งงานทั่วไปและในจังหวัดสุพรรณบุรี คือ การประกอบพิธีทาขวัญ แต่งงานแบบที่มีการเซ่นผี กับแบบที่มีการสู่ขวัญ ต่อจากนั้นเป็นการวิเคราะห์มงคลที่ใช้ในการพิธีการแต่งงานของชาวจังหวัดสุพรรณบุรี โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเภท คือ บทพูดของนายประตู บทพูดของนายขันหมาก บทเซ่นผี และบทสู่ขวัญ การศึกษานี้ทำให้ทราบแนวทางในการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อนเป็นอันมาก ความรู้เช่นนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการอนุรักษ์ และเผยแพร่เพื่อให้ประเพณีแต่งงานของหนุ่มสาวไทยยังคงเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีเอกลักษณ์อันควรแก่ความภาคภูมิใจ ตลอดไป

ในภาคผนวกมีบทสู่ขวัญ บทเซ่นผี และมงคลพจน์อื่น ๆ ที่ใช้ในพิธีแต่งงานของจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

ชัยเนตร ไวยคดี และคณะ

ประวัติการปั้นหม้อดินของชาวบ้านแป้ง

จังหวัดสิงห์บุรี 2525

การวิจัยเรื่องนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาประวัติการปั้นหม้อดินของชาวสิงห์บุรี แนวโน้มของอาชีพนี้ และเพื่อเผยแพร่ศิลป การปั้นหม้อดินของชาวบ้านแป้ง ความสำคัญที่ทำการวิจัยเรื่องนี้ก็เนื่องมาจากอาชีพนี้ กำลังจะหมดไปรูปแบบและวิธีการปั้นเป็นลักษณะที่เก่าแก่อันสะท้อนถึงชีวิตของชาวบ้านแป้งที่น่าสนใจมาก

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในหมู่ที่ 1 2 และ 3 ของ ต. บ้านแป้ง อ. พรหมบุรี จ. สิงห์บุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงประจักษ์ประวัติศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ช่วงที่มีอาชีพนี้อยู่และผู้ที่เลิกไปแล้ว

การดำเนินงานวิจัย ใช้หาข้อมูลชั้นต้นด้วยการสัมภาษณ์เป็นหลัก ส่วนข้อมูลชั้น 2 ได้มาจาก หนังสือตามห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ วิธีการวิจัยใช้วิธีทางประวัติศาสตร์และเสนอรายงานแบบพรรณาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลชั้นต้น และข้อมูลชั้น 2 ประกอบกัน

ผลการวิจัยพบว่า ชนชาติที่มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผานี้มาจากเวียงจันทร์ในเหตุการณ์ปราบกบฏเจ้าธนุวงศ์สมัยแผ่นดินพระนั่งเกล้า ชนกลุ่มนี้ได้นำเอาอาชีพนี้เข้ามาด้วย รูปแบบที่ปั้นนั้นเดิมทีปั้นแต่หม้อตอ ต่อมาได้มีการปั้นหม้อขัต หม้อหูหวด และหม้อน้ำ เป็นต้น ปัจจุบันนิยมปั้นกระถาง เป็นส่วนมาก ลวดลายของเครื่องปั้นมีไม่มาก และส่วนมากก็เป็น ลายขูด หยักไปรอบ ๆ ไม่มีการลงสี วัตถุดิบที่ใช้คือ ดินเหนียว และทรายซึ่งหาได้ทั่วไปในท้องถิ่น เครื่องมือที่สำคัญไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก เช่นเสาเวียน จักร ซึ่งก็ยังมีใช้อยู่ส่วนแป้นหมุน 2 คน ปัจจุบันเลิกใช้ไปนานแล้วกรรมวิธีการปั้นมีทั้งการปั้นด้วยมือให้เป็นรูปทรงกระบอกก่อนแล้วแต่งด้วยไม้ม้องและลูกหิน ถ้าใช้จักรก็ขึ้นรูปที่แป้นหมุนของจักร ปั้นจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ การเผาใช้วิธีเผากลางแจ้งคุณภาพของเครื่องปั้นไม่ดีนัก ไม่มีการเคลือบ น้ำอาจซึมออกมาตามรูพรุนของผิวดินปั้นได้ แม้จะใช้ดินเหนียวหาไว้ก่อนเผา นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ยังไม่แข็งแรงแตกง่าย แนวโน้มของอาชีพนี้ในด้านเศรษฐกิจและการจำหน่ายและ

รายได้น้อยลงมากในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ช่างทา เลิกอาชีพนี้จนเหลือน้อย ที่ทำกันอยู่เพราะไม่รู้จะทำอะไร ทั้งส่วนมากเป็นผู้สูงอายุด้านเยาวชนก็ไม่มีใครสนใจฝึกหัดไว้ การสืบทอดจึงไม่มี รวมทั้งมีสาเหตุบางอย่างอีก เช่นการขุดรอกคลองน้ำเจ้าพระยาเป็นต้น ซึ่งทำให้แน่ใจว่าอาชีพนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยและศิลปตกทอดยาวนานกว่า 150 ปี

ภูธร ภูมะธน

เมืองรบราชสมัยทวาราวดีในจังหวัดลิงห์บุรี

2525

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดลิงห์บุรี ได้พบหลักฐานเมืองรบราชและชุมชนรบราชรวม 12 เมือง ชุมชน หลักฐานดังกล่าวมีอายุตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงยุคทวาราวดี เมือง/ชุมชนรบราช ในจังหวัดลิงห์บุรี ได้แก่ เมืองวัดพระนอนจักรสีห์ (อ.เมือง) เมืองภูเมือง(อินทร์บุรี) เมืองบ้านคู (อ.ค่ายบางระจัน) ชุมชนรบราชโพธิ์ทะเล (อ.บ้านบางระจัน) สำหรับหลักฐานศิลปรบราชวัตถุที่พบคือ การนับถือศาสนา และความเชื่อได้แก่ พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อชดลางซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปของการรับสัญญลักษณ์อินเดียรบราชต่าง ๆ เช่นตราศรีวัดสระรูปกวาง หรือการทำตุ๊กตาดินเผา รูปคนและรูปสัตว์

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่อาชีพ รู้จักการทำภาชนะดินเผา รู้จักทอผ้า (พบแจกันเป็นหลักฐาน) การปลูกข้าว (พบแกลบในส่วนผสมของอิฐ ภาชนะดินเผา) และการโลหะกรรม (คือการทำอาวุธโลหะ เครื่องประดับ เงินตรา) ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ หลักฐานของการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศที่เห็นได้ชัดคือ อินเดีย ในด้านศิลป แสดงให้เห็นความศรัทธาในศาสนาอย่างสูง เช่นพระพุทธรูป พระพิมพ์ลวดลายตกแต่งพระสถูปเจดีย์ คุณค่าทางศิลป์ทั้งที่บรรลุสุนทรียภาพ หรือแสดงให้เห็นในคุณค่าในความเป็นพื้นเมือง และแสดงให้เห็นอิทธิพลศิลปอินเดียหลายแบบ เช่น แบบหลังคุปตะ แบบปาละ

เอนก นาวิกมูล

เพลงนอกศตวรรษ

โรงพิมพ์เรือนแก้ว สำนักพิมพ์การเวก

กรุงเทพฯ 2521 392 หน้า

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงประวัติความเป็นมา คุณลักษณะแบบต่าง ๆ ของประเภทเพลงพื้นบ้าน ซึ่งก็อาจเกิดมาพร้อมกับวัฒนธรรมของไทยจะเห็นได้ว่า เพลงพื้นเมืองแบบดั้งเดิมมีส่วนประกอบที่ค่อนข้างไม่ยุ่งยาก เพราะฉะนั้น การว่าเพลงพื้นเมืองจึงสามารถกระทำกันได้โดยไม่มีข้อจำกัดมากนัก อาศัยก็แต่เพียงนักเพลงที่มีฝีปากกับเครื่องให้จังหวะเช่น กรับ หรือ ฉิ่ง

คุณลักษณะของเพลงพื้นเมืองที่สำคัญได้แก่ ความเรียบง่ายในการใช้ถ้อยคำบรรยายสภาพสังคมอย่างง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเน้นความสนุกสนาน ลักษณะของคนไทยตามที่นักสังคมวิทยาเขียนถึงคือ เป็นคนรักสนุก ไม่ค่อยทุกข์ร้อน เพลงพื้นเมืองมักแสดงให้เห็นถึงความสนุกหลีกทุกข์ บางทีก็ใช้คำสองแง่สองง่ามเพื่อให้คิด หัวเราะกัน

คุณค่าของเพลงพื้นเมืองมีค่าในตัวเอง น่าจะมีการนำมาศึกษา ทั้งนี้เพราะเพลงพื้นเมืองเป็นเรื่องเล่าบางเรื่องเกี่ยวกับสังคมไทยแต่มีการผูกให้เป็นบทกลอนและมีทำนอง หรือน่าจะเรียกเพลงพื้นเมืองว่าเป็น วรรณกรรมพื้นบ้านและมีคุณค่าพอ ๆ กับวรรณคดีที่เราร่ำเรียนกันมา เช่น รามเกียรติ์ จดหมายจางวางหร่ำ ด้วยเช่นกัน และเพราะความเรียบง่ายอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของเพลงพื้นเมืองเนื้อหาของเพลงพื้นเมืองจึงสามารถแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านได้อย่างเด่นชัด อันเป็นประโยชน์ของการศึกษาสภาพทั่วไปของสังคม

หนังสือเล่มนี้เขียนจาก บันทึกของผู้เขียน ที่เขียนจากการตระเวนไปสัมผัสเรื่องราวต่าง ๆ เอง

พิชิต จงสถิตวัฒนา

เสียงจากชนบท : วิเคราะห์เพลงลูกทุ่ง

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2

เมษายน-กรกฎาคม 2517 14 หน้า

เป็นบทความที่มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ของเพลงลูกทุ่ง และความสัมพันธ์ ระหว่างการกำเนิดเพลงแนวนี้ กับการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจสังคม บทความกล่าวว่าการเกิดของเพลงลูกทุ่งไทยนั้นเกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม และการผลิต แต่เดิมไทยเรามีเพลงอยู่ 2 ประเภท คือ เพลงไทยเดิม เป็นเพลงของชนชั้นสูง และเพลงชาวบ้าน เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ ต่อมาเมื่อระบบการผลิต และการค้าเปลี่ยนมาเป็นแบบทุนนิยมมากขึ้น ๆ เพลงไทยเดิมถูกแทนที่บทบาทด้วยเพลงลูกกรุง ผู้เขียนเห็นว่าเพลงลูกกรุงไม่ใช่เพลงที่สะท้อนภาพที่แท้จริงในชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ส่วนเพลงลูกทุ่งนั้น วิวัฒนาการมาจากเพลงชาวบ้านในชนบท เป็นเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงในชีวิตชนบท และชีวิตชาวชนบทในเมืองหลวง เนื้อหาจะกล่าวถึงการดำรงชีวิต ความแตกต่างระหว่างชนบท และเมือง การประชดสังคม เสียดสีความฟุ่มเฟือยหรือท่าทีดูถูกดูหมิ่นจากคนเมือง ซึ่งเหล่านี้แสดงว่าชาวชนบทถูกบีบคั้นจากภัยธรรมชาติ และการกดขี่รูปแบบต่าง ๆ เพราะฐานะอันเสียเปรียบในสังคมของตน บทความนี้น่าจะแนะทางแก่การศึกษาวิจัย การเปลี่ยนแปลงสังคมชนบท และความสัมพันธ์ระหว่างเมือง - ชนบท ที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งที่เปลี่ยนแปรไปอยู่เสมอ

Aoki Tomotsu

Bun to Keishiki - Tai bukkyo rikai no tameno ichiron

Ajia Keizai , Vol.15 , July 1974

บุญ และรูปการ : เพื่อความเข้าใจศาสนาพุทธ ในด้านโครงสร้าง วารสารเศรษฐกิจเอเชีย , ฉบับที่ 15 , กรกฎาคม 2517 , ภาษาญี่ปุ่น

หลังจากการค้นคว้าเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นเวลา 1 ปี 8 เดือน (2 เดือนบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร) ผู้เขียนได้แสดงความเห็นว่า ถึงแม้จะเป็นที่ทราบกันดีทั่วโลกว่า พื้นฐานสังคมไทย รูปแบบการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งอุดมคติของสังคมไทย มีความผูกพันอยู่กับศาสนาอย่างลึกซึ้ง แต่ผู้เขียนรู้สึกประหลาดใจที่พบว่า โครงสร้าง องค์ประกอบ และลักษณะของศาสนาพุทธในประเทศไทยนั้นเจือจางมาก เนื้อหาของตัวศาสนามีการกล่าวถึงอย่างน้อยมาก ผู้เขียนไม่ได้ต้องการเขียนถึงการค้นคว้าเกี่ยวกับศาสนาไว้ในไทย แต่ต้องการชี้แจงและแสดงความคิดเห็นต่อบทความของนักค้นคว้าบางคนที่ผู้เขียนเห็นว่าคลาดเคลื่อน ในเรื่องได้แบ่งออกเป็น 2 บทใหญ่ ๆ ได้แก่ บทที่ 1 ว่าด้วยการศึกษาศาสนาพุทธในทางปฏิบัติ ปรัชญาความคิดในการปฏิบัติศาสนา เช่น การใส่บาตร การอุปสมบท แนวคิดในเรื่องการทำบุญ และพิธีทางศาสนาอื่น ๆ บทที่ 2 กล่าวถึงความเชื่อทั่วไปในเรื่องบุญและกรรม

ทองคำ พันนัทที

ตุ่มสามรัดกของปทุมธานี

จันทรเกษมสาร 2,3 (ม.ค.- มิ.ย. 34)

บทความนี้ได้กล่าวถึงลักษณะวัฒนธรรมทางวัตถุอย่างหนึ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี นั่นคือตุ่มสามรัดกเมืองปทุมธานี โดยบทความมีเนื้อหาที่แบ่งออกเป็นสามตอน คือ

ตอนแรก ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของจังหวัดปทุมธานี ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของพวกมอญหรือรามัญในบริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นเขตที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชกษัตริย์ในกรุงศรีอยุธยาทรงโปรดให้พวกรามัญไปตั้งถิ่นฐาน และมีความเจริญต่อมาจนที่สุด

ตอนที่สองกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตุ่มสามรัดกที่เกิดมาจากพวกมอญอพยพเหล่านี้ ที่เป็นที่เลื่องลือกันทั่วไปว่ามีฝีมือชั้นเยี่ยม

ตอนที่สามกล่าวถึงการหาตุ่มสามรัดกในปัจจุบันที่พยายามยามรักษาการทำจนแบบดั้งเดิมเอาไว้ และยังกล่าวถึงวิธีการทำอย่างละเอียด

จากบทความชิ้นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่กำลังสูญหายไป โดยที่ผู้เขียน พยายามถ่ายทอดออกมาให้คนทั่วไปเห็นและต้องการอนุรักษ์สิ่งนี้ไว้

วัฒนธรรม กับสถาบันการศึกษา

รุจี จันทร์เจริญ

การบริหารโครงการ เสริมสร้างวินัยนักเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

การศึกษาครั้งนี้เพื่อศึกษากระบวนการบริหารโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทรรศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อเปรียบเทียบกระบวนการบริหารโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ โดยสุ่มจำนวนโรงเรียน แบบแบ่งชั้นอำเภอละร้อยละ 50 จะได้โรงเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่าง 74 โรง กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนที่ได้คัดเลือก 74 คน กลุ่มครูเลือกสุ่มอย่างง่ายจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 148 คน ฉะนั้นจะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 222 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหารโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 5 ด้าน จำนวน 45 ข้อ

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการบริหาร โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ด้านการวางแผน ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงาน และด้านการประเมินผล การปฏิบัติอยู่ในระดับปฏิบัติมาก ส่วนด้านการประสานงาน การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบกระบวนการบริหารโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนตามทรรศนะของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับการบริหารแต่ละด้าน พบว่า ด้านการกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงาน มีทรรศนะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ส่วนด้านการวางแผน ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการประสานงาน และด้านการประเมินผล ผู้บริหารและครูมีทรรศนะไม่แตกต่างกัน

สธน โรจนตระกูล

บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงของชาติ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลาง เพื่อศึกษาถึงวิธีการดำเนินงานการส่งเสริม ทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตวิทยาลัยแต่ละแห่งรับผิดชอบ เพื่อศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรค ในด้านการดำเนินงานการทำนุบำรุงส่งเสริมรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของวิทยาลัยครู ในเขตภาคกลาง เสนอแนะแนวทาง ในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตวิทยาลัยครูภาคกลาง

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และคณะกรรมการประจำศูนย์วัฒนธรรมในวิทยาลัยครูในเขตภาคกลาง 11 แห่ง 330 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์และส่งทางไปรษณีย์ ได้รับกลับคืน 288 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวิทยาลัยครูเขตภาคกลางที่มีผลต่อวัฒนธรรมนั้นยังดำเนินบทบาทอยู่ในระดับค่อนข้างน้อยทุกด้าน ส่วนกิจกรรมที่จัดมากที่คือ การจัดนิทรรศการ การจัดแสดง และการสาธิต การจัดงานประเพณี การจัดประชุม และการจัดอภิปรายกลุ่ม โดยวิธีการดำเนินงานที่ให้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ ร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์การ และหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ ส่วนปัญหาและอุปสรรคคือ ปัญหาทั่วไป และปัญหาบุคลากร

นอกจากนี้ ควรจะมีการเรียนการสอนเรื่องวัฒนธรรมตั้งแต่ชั้นอนุบาลขึ้นไป ฝึกอบรมบุคลากรหลักทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดหอวัฒธรรมควรเป็นคนละด้าน วิทยาลัยครูเป็นจุดศูนย์กลางของภาคนั้นรับผิดชอบ

สำหรับแนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมได้แก่ ควรจัดให้มีการประชุมเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมให้ชัดเจน สวช. ควรจัดสรรงบประมาณให้ศูนย์วัฒนธรรมมากกว่าปัจจุบัน ควรสอดส่องดูแลกิจกรรมของนักศึกษาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจารย์ที่ทำหน้าที่ด้านศูนย์วัฒนธรรมของภาคนั้นควรได้รับการฉลชั่วโมงสอน ควรจัดกลุ่มเรื่องการฝึกประสบการณ์ วิชาหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้ประชาชนผู้สนใจ และควรส่งเสริมวัฒนธรรมไปสู่ประชาชน

Ayabe Tsuno

Some Aspects of Socialization Process in a Thai Rural Society with a Spacial Reference to the Educational Functions of Families and Buddhist Temples

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในชนบทไทย : ด้านการศึกษาในครอบครัวและในวัด

บทความรายงานการวิจัยในหนังสือ "Education and Culture in a Thai Rural Community : A Report of the Field Research in Tamboon Bang Kham"

กุมภาพันธ์ 2516 , 23 หน้า , ภาษาอังกฤษ

รายงานการวิจัยภาคสนาม ณ ต.บางเข้ม จ.เพชรบุรี โดยเน้นความสนใจไปที่กระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม โดยใช้ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ของตำบล ขนาดที่นาต่อครอบครัว โครงสร้างของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว ศึกษาบทบาทของครอบครัวในการอบรมให้การศึกษาแก่เด็ก การเลี้ยงดูเด็กตามความเชื่อเก่า บทบาทของวัดและโรงเรียนในการให้การศึกษาซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในลักษณะของการช่วยเหลือด้านการเงิน

ส่วนแรกศึกษาบทบาทของครอบครัว ในการอบรมเด็กโดยการเข้าไปสังเกตความเป็นไป และพรรณาความ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาบทบาทของวัดที่มีต่อการศึกษา โดยดูจากกิจกรรมของวัดและโรงเรียน จุดมุ่งหมายของกิจกรรม เงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน และการใช้จ่ายรายได้ เพื่อวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 องค์กรที่เป็นตัวแทน การอบรมขัดเกลาทางสังคมดังกล่าว

วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว

การศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลต่อการสาธารณสุขมูลฐาน ศึกษาพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2528

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาทัศนคติ ของเจ้าหน้าที่ระดับตำบลต่อการสาธารณะสุขมูลฐานว่าอยู่ในระดับใด 2)ศึกษาว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ที่มีความแตกต่างในเรื่องเพศ อายุ รายได้ อาชีพพื้นฐานทางครอบครัว ภูมิลำเนาเดิมและการได้รับการฝึกอบรมทางด้านสาธารณสุข เพิ่มเติมจะมีทัศนคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานแตกต่างกันหรือไม่

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ เจ้าหน้าที่สาธารุณสุขระดับตำบลจำนวน 185 คน การจัดเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามส่งให้ประชากรตอบด้วยตนเอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าไคสแควร์ และค่ายูลล์คิว ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ผลการศึกษาพบว่า

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปีเกือบทั้งหมดนับถือพุทธศาสนา มากกว่าครึ่งหนึ่งผ่านการสมรสมาแล้ว ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการระดับ 1-2 มีรายได้ระหว่าง 1450-3450 บาทเป็นส่วนมาก ในประชากรกลุ่มตัวอย่างนี้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทราทั้งหมดเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีอาชีพทางเกษตรกรรมมากกว่าอาชีพอื่น และส่วนมากเป็นผู้ที่เคยได้รับการฝึกอบรมทางด้านสาธารณสุขเพิ่มเติมทั้งสิ้น

ในเรื่องทัศนคติของเจ้าหน้าที่สาธารณะสุขระดับตำบลต่อการสาธารณะสุขมูลฐาน ตามบทบาทที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด พบว่า มีทัศนคติเห็นด้วยมากในด้านงานข้อมูลข่าวสารและด้านงานดำเนินงาน ส่วนในด้านงานวางแผนและงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้นระดับทัศนคติที่เห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมจึงพบว่า ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ สาธารณะสุขระดับตำบล ต่อการสาธารณสุขมูลฐานในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับการศึกษาปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบลต่อการสาธารณสุขมูลฐานพบว่า อายุที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยเดียวที่มีผลทำให้ทัศนคติของเจ้าหน้าที่สาธารณะสุข ระดับตำบลต่อการสาธารณสุขมูลฐานที่แตกต่างกัน ส่วนความแตกต่างในด้านเพศ รายได้ อาชีพพื้นฐานครอบครัว ภูมิลำเนาเดิมและการได้รับการฝึกอบรมทางด้านสาธารณสุข เพิ่มเติม ไม่ทำให้ทัศนคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบลแตกต่างกัน

อนึ่ง ในเรื่องภูมิลำเนาเดิม และการได้รับการฝึกอบรม ทางด้านสาธารณสุข เพิ่มเติมนั้นบางกรณีมีผลทำให้ทัศนคติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบลแตกต่างกันได้ ดังนี้

ภูมิลำเนา : เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบลจะมีทัศนคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานแตกต่างกัน ในกรณีที่ผู้มีอายุมาก หรือผู้ที่แต่งงานแล้วหรือผู้ที่ปฏิบัติงานในระดับชั้น (P.C.) สูง

การได้รับการฝึกอบรม ทางด้านสาธารณะสุข เพิ่มเติม : เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบลจะมีทัศนคติต่อการสาธารณสุขมูลฐานแตกต่างกัน ในกรณีที่เป็นเพศหญิงหรือเป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว

วัฒนธรรม ศิลปกานต์นครอนครัว

ชานาญ รอดเหตุภัย

การศึกษาประเพณีทาขวัญ และมงคลพจน์ ในพิธีแต่งงาน

วิทยาลัยครูนครปฐม 2524

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งเป็นการหาทางอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีทาขวัญแต่งงานให้คงเป็นประเพณีของไทยสืบไป

กลุ่มตัวอย่าง ศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยบันทึกเสียงข้อมูลจากบ้านที่กำลังประกอบพิธี ทาขวัญแต่งงาน สัมภาษณ์วิทยากรในท้องถิ่นที่เคยประกอบพิธีทาขวัญแต่งงาน และรวบรวมจากเอกสาร

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ภาคดังนี้

ภาคแรก เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ "ขวัญ" ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ตรง จากวิทยากร และจากตำราต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนเอาไว้แล้ว ผู้ศึกษาได้นำมารวบรวมให้เข้าใจง่ายโดยแบ่งเนื้อหาเป็นบทต่าง ๆ เรื่องสำคัญในภาคนี้คือ เรื่องความหมายของคำว่าขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ คำที่เกี่ยวกับขวัญ มูลเหตุที่เกิดประเพณีการทาขวัญ ลักษณะของการทาขวัญ โอกาสที่มีการทาขวัญ และขวัญในวรรณคดี

ภาคที่สอง กล่าวถึงประเพณีทาขวัญแต่งงานทั่วไปและในจังหวัดสุพรรณบุรี คือ การประกอบพิธีทาขวัญ แต่งงานแบบที่มีการเชิญผี กับแบบที่มีการสู่ขวัญ ต่อจากนั้นเป็นการวิเคราะห์มงคลที่ใช้ในการพิธีการแต่งงานของชาวจังหวัดสุพรรณบุรี โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเภท คือ บทพูดของนายประตู บทพูดของนายขันหมาก บทเชิญผี และบทสู่ขวัญ การศึกษานี้ทำให้ทราบแนวทางในการดำรงชีวิตของคนสมัยก่อนเป็นอันมาก ความรู้เช่นนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการอนุรักษ์ และเผยแพร่เพื่อให้ประเพณีแต่งงานของหนุ่มสาวไทยยังคงเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีเอกลักษณ์อันควรแก่ความภาคภูมิใจ ตลอดไป

ในภาคผนวกมีบทสู่ขวัญ บทเชิญผี และมงคลพจน์อื่น ๆ ที่ใช้ในพิธีแต่งงานของจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

จุลทัศน์ พยามรานนท์

"คติการปลูกเรือนเครื่องผูก" วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ

โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพ 2528

บทความนี้มีความยาว 127 หน้า กล่าวถึง เรือนเครื่องผูก ว่าเป็นเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไปทั้งในชนบทและแถบชานเมือง เรือนประเภทนี้ได้รับการปลูกสร้างขึ้นด้วยวัสดุพื้นบ้าน เป็นเรือนที่มีรูปแบบเรียบง่าย ขนาดและสัดส่วนเหมาะสม กับสภาพพื้นดินและมีลมผ่านถ่ายเทได้ดี ย่อมเป็นที่อยู่อาศัยอันควรสบายสำหรับชาวบ้านส่วนมาก เรือนชนิดนี้จึงควรกล่าวว่าเป็นเรือนพื้นฐานในสังคมไทย และยังมีฐานะ เป็นเรือนสำหรับราชทูตที่เดินทางเข้ามาเจริญทางไมตรี ยังพระราชสำนักกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

ผู้ศึกษาได้บรรยายถึงลักษณะของเรือนเครื่องผูก ซึ่งปลูกสร้างด้วยวัสดุที่ไม่ค่อยคงทนถาวรนัก ได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้รวก ต้นหมาก ใบจาก หญ้าคา แฝก หวาย ทางมะพร้าว วัสดุเหล่านี้ล้วนเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่มีเนื้อหยาบ ไม่อาจนำมาประสร้างเรือนให้มีขนาดกล่างใหญ่ได้ เหมือนเรือนขนาดเล็กนั้นก็มีการจัดสรรสัดส่วนอย่างเป็นระเบียบและรักษาความสะอาดดูน่าอยู่เป็นนิจ

ผู้เขียนได้รวบรวมคติความเชื่อเกี่ยวกับเรือน และการปลูกเรือนเครื่องผูก ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อ และได้รับความนับถือในหมู่คนไทยในพื้นบ้านสมัยก่อน ไว้ดังนี้ ฤกษ์เตรียมสำหรับปลูกเรือน ความเชื่อในการเลือกที่ดินสำหรับปลูกเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับรูปพื้นที่ที่จะปลูกเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการวางตำแหน่งเรือนให้ต้องฤกษ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการยกเสาเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับขนาดความกว้างของประตูเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการพาดบันไดสำหรับเรือน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของเรือนเครื่องผูกไว้ด้วย

เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ กศ.บ. อ.ม.

สภาพสาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกาพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อาเภอบ่ารมก จังหวัดอ่างทอง

คณะวิชามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา

โทร.241196

การวิจัยเรื่อง "สภาพ.สาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกาพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อาเภอบ่ารมก จังหวัดอ่างทอง" นี้ เพื่อศึกษาสถานภาพครอบครัวของเด็ก ทาไมตนจึงต้องมาอาศัยอยู่วัดสระแก้ว และเมื่อมาอยู่แล้วเกิดปัญหาอย่างไรบ้างหรือไม่

ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการออกวิจัยภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ เด็กที่อาศัยอยู่วัดสระแก้ว จานวน 399 คน และสัมภาษณ์บุคคลภายนอกต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู แม่ค้า จานวน 60 คน แล้วนาข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติอัตราส่วนร้อยละ

ผลการศึกษาปรากฏว่า สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 และปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งแสดงว่าเด็กที่อาศัยวัดสระแก้วนั้นไม่มีเฉพาะแต่เด็กกาพร้าและเด็กยากจนเท่านั้น แต่ปรากฏว่ามีเด็กแฝงอาศัยอยู่ส่วนหนึ่งด้วย เด็กยากจนมีจานวนมากที่สุด และประการสุดท้าย สภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ๆ มีปัญหาทุกด้าน ได้แก่ ด้านอาคารที่อยู่อาศัย ด้านอุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์เครื่องใช้และด้านสุขภาพ เด็กมาอาศัยอยู่วัดสระแก้ว ได้แต่เพียงที่อยู่ ที่กิน และที่เรียนเท่านั้น ถ้ามีการรับแต่เฉพาะเด็กกาพร้าจริง ๆ จะสามารถบริหารการเลี้ยงเด็กได้ดีกว่านี้ หากทางวัดมีเมตตาอย่างไม่มีขอบเขต ปัญหาจะเกิดขึ้นเช่นนี้เสมอไป และจะมีทีท่าจะมีอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

กานดา พรมเกียรติ

บทบาทของสตรีทางด้านการเกษตร : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีแม่บ้านในเขตโครงการชลประทานหนองหวาย จ.ของแก่น และแม่บ้านในเขตโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ จ.นครปฐม และจ.ราชบุรี

จารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 ตุลาคม-พฤศจิกายน 2521, 21 หน้า

เป็นเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาสังคม" วันที่ 22-24 มิย.2521 ม.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เอกสารชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการมีส่วนร่วมของแม่บ้านในงานเกษตรกรรม การตัดสินใจในครัวเรือน และเพื่อทราบถึงความคิดเห็น เกี่ยวกับสถานภาพ และบทบาทของสตรี ผู้เขียนได้ใช้เอกสารอ้างอิงประกอบงานวิจัยสนาม ณ สถานที่ดังกล่าวข้างต้น โดยสัมภาษณ์แม่บ้าน 3 กลุ่ม

ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า

1. มีแนวร่วมที่หญิง และชายจะร่วมกันทำงานมากขึ้นมากกว่าการแบ่งงานกันทำแบบดั้งเดิม ได้แก่กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การเก็บเกี่ยว และการจำหน่ายพืชผลไม่เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินปัญหาครอบครัว โดยทั่วไปแม่บ้านเป็นผู้เก็บเงิน และมีบทบาทในการหาซื้ออาหารและของใช้ที่จำเป็นและแนวร่วมหญิงกับชายจะร่วมกันตัดสินปัญหามากขึ้น

3. เกี่ยวกับสถานภาพของสตรี แม่บ้านส่วนใหญ่อยากให้ทั้งบุตรหญิงและชาย ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน ส่วนความพึงพอใจต่อสถานภาพที่เป็นอยู่ แม่บ้านยังมีความคิดเห็นแตกต่างอยู่

เรณุมาศ มาอุ่น

บทบาทของสตรีในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของเด็กทารกและเด็กก่อนวัยเรียนในเขตชนบทภาคกลาง

ภาควิชาพละศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โครงการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2531

วัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีชาวชนบทในเขตจังหวัดภาคกลางในการพัฒนาสุขภาพอนามัย การแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยทางด้านภาวะโภชนาการและภาวะการเกิดโรคติดต่อ รวมทั้งการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่จำเป็นแก่เด็กทารกและเด็กก่อนวัยเรียนที่เป็นบุตรหรืออยู่ในความดูแล

กลุ่มตัวอย่างประชากรคือสตรี ที่เป็นมารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีอายุระหว่าง 0-4 ปี ที่พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ได้จำนวนตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างจากตำบลหน้าเมือง 111 คน ตำบลเกาะพลับพลา 111 คน และ ตำบล โคกหม้อ 115 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSSX วิเคราะห์ค่าร้อยละ และค่าสหสัมพันธ์ ผลการวิจัยที่สำคัญมีดังนี้

สตรีส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูทารกและเด็กรวมทั้ง การแก้ไขปัญหาสุขภาพของทารกและเด็กอย่างถูกต้อง และเมื่อพิจารณาในแต่ละตำบล มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในเรื่องรายละเอียดของข้อความรู้ทางด้านการปฏิบัติ สตรีส่วนใหญ่มีการปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องของการให้นม สิ่งที่ยังปฏิบัติไม่ถูกต้องคือ การให้อาหารเสริม ทั้งช่วงระยะเวลา ปริมาณและประเภทของอาหารเสริม ส่วนการป้องกันโรคติดต่อและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคพบว่า เด็กส่วนใหญ่ได้รับภูมิคุ้มกันโรคและการแก้ไขปัญหาสุขภาพอย่างถูกต้อง นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันกับความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสุขภาพด้วย

วัฒนธรรม กับสถาบันเศรษฐกิจ

...ฉันหนา บรรพติรัชตี...

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาผู้เช่า และเจ้าของที่ดินในอยุธยา

รายงานวิจัย โครงการอยุธยา สถาบันวิจัยสังคม

เอกสารโรเนียว 2524 113 หน้า

การศึกษาเรื่องนี้เป็นโครงการวิจัยย่อยในโครงการ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์ชาวบ้านโดยมีแนวคำถามในสองพื้นที่คือ ตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวง และตำบล ลาดตะกู อำเภอบางบาล และค้นคว้าข้อมูลในประวัติศาสตร์และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนสมมติว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่า และผู้เช่านั้นซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางก็น ไม่ให้กฎหมายครอบคลุมไปถึงการเช่านาในหมู่บ้านนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานตามอย่างระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ในความพอใจของทั้งฝ่ายผู้เสียผลประโยชน์ และผู้ได้ผลประโยชน์ ทั้งจากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่า และผู้เช่าตั้งอยู่บนสมมติฐานดังกล่าว และมีลักษณะของความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอย่างดิ้นไม่หลุด ซึ่งมีผลทำให้การควบคุมของกฎหมายเข้าไม่ถึง ในตำบลบ้านชุ้ง อำเภอนครหลวงเป็นพื้นที่ระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไปแล้วมีมากในขณะที่ทันสมัยในการผลิตรับเอาวิถีชีวิตแบบคนเมืองมากการช่วยเหลือระหว่างชาวบ้านหมดไป มีชาวนาเช่าร้อยละ 80 ของชาวนาทั้งหมด และเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน แบบแผนการเช่านาเป็นเรื่องของการตกลงกัน เอาเองโดยกฎหมาย ไม่สามารถเข้ามาเกี่ยวข้องได้ เสียค่าเช่าในอัตรา 15 ถังต่อไร่ ผู้เช่าไม่สามารถตกลงได้ในตำบลวัดตะกู อำเภอบางบาล การเช่านายังเป็นระบบอุปถัมภ์ ชาวบ้านมีความเป็นชนบท การคมนาคมติดต่อกับชุมชน และเมืองกันมาก มีชาวนาเช่า ร้อยละ 40 ของชาวนาทั้งหมด และเจ้าของที่ดิน เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านไม่กี่คน และเป็นที่เคารพนับถือ ไว้วางใจของชาวบ้านทั่วไป เสียค่าเช่าเป็นผลิตผลแบ่งครึ่งไม่มีสัญญา ผู้เขียนสรุปว่า ชาวนา

ผู้เช่าทั้งสองพื้นที่ตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายได้ และเสนอแนะวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อให้มีการควบคุมการเช่านาอย่างจริงจัง

สุริชัย หวันแก้ว

แรงงานเคลื่อนย้ายกับรรคมาลาเรีย ประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัยที่จังหวัดกาญจนบุรี

วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2528 8 หน้า

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชนชนบทเขตก้าวหน้า โดยเฉพาะในเขตบุกเบิกใหม่ ซึ่งมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจคึกคักเป็นเขตที่มีรายงานการตรวจพบเชื้อไข้มาลาเรียสูงในปัจจุบันท้องที่ที่การควบคุมมาลาเรียยังไม่เป็นผลอาจแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ 1. ท้องที่บุกเบิกใหม่ซึ่งเคยเป็นป่าสงวน 2. บริเวณบุกเบิกใหม่ มีแรงงานเคลื่อนย้ายตามฤดูกาล 3. ท้องที่สวนยาง การศึกษาเรื่องแรงงานอพยพอย่างจริงจังเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจความเกี่ยวข้องซับซ้อนระหว่างคน เชื้อรรคและพาหะของรรค เนื่องจากวิธีการจัดพาหะของรรคและเชื้อมาลาเรีย อย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาการเพิ่มสูงขึ้นของไข้มาลาเรีย ในเขตดังกล่าวได้ แรงงานเคลื่อนย้ายจากอีสานอาจมีผลกระทบต่อการแพร่เชื้อและการติดเชื้อใน 2 ลักษณะคือ 1. อาจเป็นปัจจัยในการช่วยการแพร่ระบาดของไข้กว้างขึ้น 2. การเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น ๆ เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานควบคุม และการการจัดรรค ประเด็นในการพิจารณาศึกษาแยกออกเป็นระดับมหภาคได้แก่ การพิจารณาในแง่ของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากอีสานมายังกาญจนบุรี มีลักษณะเป็นการอพยพ จากชนบทมาสู่ภาคกลาง แรงงานอพยพเดิมมีฐานะเป็นแรงงานเกษตรในครัวเรือนอย่างเดียว การศึกษาในระดับจุลภาค ได้แก่การศึกษาชีวิตสังคมและเศรษฐกิจในระดับย่อยปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยทางอ้อมที่สัมพันธ์กับการติดเชื้อมาลาเรีย ในด้านแบบแผนการเคลื่อนย้ายจากชนบทสู่ชนบท ส่วนใหญ่คนงานหางานทุกประเภทในไร่นั้น ๆ ตลอดปี คนงานอีสานมารดยการติดต่อผ่านนายหน้าร้อยละ 7. ของคนงานที่สัมภาษณ์ ปีที่แล้วเป็นไข้มาลาเรียเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมในไร่ คนงานรับจ้างจะอยู่กันอย่างง่าย ๆ ไม่มีมุ้งกางเวลานอน บริการด้านอนามัยและยารักษารรคมีน้อยมาก เพียงร้อยละ 12 ของเจ้าของไร่ที่จ่ายยาให้คนงาน ไร่ที่อยู่ห่างไกลสถานพยาบาล การรักษาพยาบาล จะทำเมื่อคนงานมีอาการหนักมาก สถานที่พักไม่ถูกสุขลักษณะ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

จุดขัดแย้งบางประการของการพัฒนาชนบทไทย บทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเมือง

เศรษฐศาสตร์บริหัศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2524 18 หน้า

สรุปหลักการสำคัญของนโยบายและแผนการพัฒนาชนบทได้ดังนี้ 1. ยึดพื้นที่เป็นหลักโดยให้ความสำคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อน 2. พัฒนาฐานะประชาชนให้พออยู่พอกินและมีการบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงในเขตชนบทที่มีความยากจนหนาแน่น 3. เน้นการปรับปรุงเพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นตามลำดับ 4. แก้ไขปัญหาที่ประชาชนยากจนเผชิญอยู่ โดยเน้นที่ประชาชนทำได้เอง และมีการลงทุนต่ำ 5. ให้ประชาชนมีส่วนแก้ไขปัญหาของตนเอง ให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังได้เสนอจุดขัดแย้งที่สำคัญ ๆ ไว้ 3 ประเด็นคือ 1. ยุทธศาสตร์ของการไม่เปลี่ยนแปลง คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท ยังคงเน้นหนักทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี่ แต่ว่าจะให้ความสำคัญมากขึ้นในพื้นที่ยากจน โดยอาศัยการโยกย้ายทรัพยากรระหว่างพื้นที่ ซึ่งจุดขัดแย้งกับประเด็นนี้ก็คือ ปัญหาของคนยากจนทุกแห่งคือไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นเพราะว่ามีคนกลุ่มหนึ่งแย่งเอาไปครอบครองไว้แบบผูกขาด ฉะนั้นจึงน่าจะเป็นการโยกย้ายทรัพยากรระหว่างชนชั้น 2. ยุทธศาสตร์ที่ไร้ความหมายทางการเมือง คือ ขาดแผนทางการเมืองที่แน่ชัด และขาดรายละเอียดวิธีการที่จะทำให้มวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทางสังคมหรือในกระบวนการพัฒนาชนบท 3. ยุทธศาสตร์ของการครอบงำไม่สิ้นสุด คือ การมองสังคมต้องถิ่นตัดขาดจากโครงสร้างระดับชาติ ซึ่งความจริงแล้ว อำนาจผูกขาดระดับชาติ แผ่กระจายไปทั่วทุกท้องถิ่นประเทศ เพราะฉะนั้น การพัฒนาชนบทจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง สังคมทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ถ้ายังคงเน้นการผลิต ประสิทธิภาพการผลิตอยู่ก็จะเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างระบบอำนาจที่เป็นอยู่ให้มีลักษณะถาวรตลอดไป

เพ็ยพร อีรชวัฒน์

ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513

การศึกษา และวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงปัจจัย ที่เป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากร ในชนบทของประเทศไทยอาศัยข้อมูลแบบปรมภูมิจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศไทย ดำเนินการโดยสถาบันประชากรศาสตร์ ในปี พ.ศ.2512 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างทั่วประเทศในเขตชนบทที่ขนาดตัวอย่างประมาณ 1 ต่อ 2000 ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสอบถามทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง เกี่ยวกับลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของหัวหน้าครัวเรือน และสมาชิกในครัวเรือนการวิจัยเรื่องนี้มิได้มีความมุ่งหมายที่จะพิสูจน์สมมติฐานใดๆ ทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงด้านอาชีพ ปรากฏว่าผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีอัตราส่วนน้อยกว่าผู้เคยย้ายถิ่นน้อยกว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ทั้งหมด นอกจากนี้ผู้ที่เคยย้ายถิ่น ยังมีการติดต่อกับสังคมภายนอก มากกว่าผู้ไม่เคยย้ายถิ่น และเมื่อพิจารณาถึงฐานะทางเศรษฐกิจปรากฏว่าผู้เคยย้ายถิ่นมีฐานะทางเศรษฐกิจ ค่อนข้างสูงกว่าผู้ไม่เคยย้ายถิ่น

จากการศึกษาถึงปัจจัย อาจยังผลต่อการย้ายถิ่น พบว่าเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญอันอาจยังผลต่อความต้องการย้ายถิ่น กล่าวคือ ร้อยละ 70 ของผู้ตอบบอกว่าต้องการย้ายถิ่นให้เหตุผลว่าเนื่องจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ปรากฏว่าเกษตรกรผู้มีผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของครัวเรือน และเกษตรกรผู้ต้องเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรมีความต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าด้วย ปัจจัยทางสังคมที่สำคัญคือ การศึกษามีอิทธิพล นอกจากนี้ผู้ที่มีการติดต่อสังคมภายนอกมากกว่าจะมีความต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าด้วย

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และกองวิชาการและส่งเสริมสหกรณ์

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากสหกรณ์ : ศึกษาจากสหกรณ์การเกษตรเมืองฉะเชิงเทรา จำกัด

รองพิมพ์สำนักหำเนียบนายกรัฐมนตรี 2514 54 หน้า

จุดประสงค์ของการหำวิจัยภาคสนามเรื่องนี้ อยู่ที่การพยายามหาคำตอบให้กับคำถามต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้น เช่นเป็นความจริงมากเพียงใดที่ว่า องค์การสหกรณ์เป็นองค์การที่นำการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจมาสู่สมาชิกสหกรณ์ หรือถ้าหากเป็นจริงองค์การสหกรณ์ได้ทำหน้าที่ในด้านการให้ความเปลี่ยนแปลงทางด้านใดแก่สมาชิกมากกว่ากัน เศรษฐกิจหรือสังคม คำถามที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการวิจัยครั้งนี้ขึ้นมา โดยส่วนรวมเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ก็เพื่อจะดูว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างในหมู่บ้านไทย ในระยะเวลาที่ตั้งแต่มีสหกรณ์มาจนถึงปัจจุบัน มองที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ภายในเล่มประกอบด้วย ขั้นตอนทางวิชาการ ตามหลักเกณฑ์ระเบียบวิธีวิจัย โดยสรุป ใจความมีว่า ทางเศรษฐกิจหลักทรัพย์ โดยเฉลี่ยของสมาชิก สหกรณ์มีจำนวนสูงกว่าผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกสหกรณ์ และรายได้รวมก็มีสูงกว่า นอกจากนั้น ก็ยังเป็นแรงกระตุ้นในการเกิดอัตราการผลิตที่สูงขึ้น พูดอย่างง่าย ๆ ว่าสหกรณ์ได้นำความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมาสู่สมาชิกอย่างน่าพอใจ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่พบว่าสมาชิกสหกรณ์มีความคิดอ่านโลกทัศน์และรสนิยมโดยทั่วไปแตกต่างจากผู้ที่มิใช่สมาชิกสหกรณ์จนเป็นที่น่าสังเกต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สหกรณ์ยังไม่สามารถให้ความเข้าใจในหลักการ และการฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับสหกรณ์แก่สมาชิกเพียงพอ ทำให้สมาชิกสหกรณ์ ยังเพ่งเล็งแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคม ตัวอย่างเช่นระหว่างสมาชิกสหกรณ์ และผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหกรณ์ ทัศนะคติเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติในการดำรงชีวิต ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดยกเว้นเรื่องการเชื่อโชคชะตา ซึ่งพอเห็นความแตกต่างได้บ้าง บุคคลที่เป็นสมาชิก เริ่มมองเห็นถึงความสำคัญของสหกรณ์ การช่วยเหลือตนเอง และผู้อื่น ทำให้มีความขยันขันแข็ง เป็นต้น

อดิน รพีพัฒน์

ปัญหาการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มกราคม 2523 51 หน้า

เป็นรายงานการศึกษาวิจัย ทั้งเอกสาร และการสัมภาษณ์ รวมทั้งการสังเกตการณ์ประกอบด้วยรายงาน กล่าวถึงความเป็นมาของสหกรณ์ในประเทศไทย ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรไม่ควรได้รับการพิจารณาในฐานะองค์การธุรกิจประการเดียว ควรคำนึงถึงในฐานะสถาบันสังคมผสมองค์การธุรกิจด้วย โดยเริ่มพิจารณาขบวนการสหกรณ์ กับโครงสร้างสังคม ว่าส่งเสริมเกื้อกูลกันหรือไม่ เช่น ในด้านความยึดมั่น กับฐานะตำแหน่งสูงต่ำ หรือ การเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อย กับหลักขบวนการสหกรณ์ ในด้านความเกรงใจ ทัศนคติความก้าวหน้ากับขบวนการสหกรณ์ เหล่านี้เป็นต้น ผู้เขียนเน้นความสำคัญของสหกรณ์ กับการพัฒนาชนบท ควรให้สมาชิกกลุ่มควรได้รับบริการทางวิชาการและมีข้อเสนอย่อยที่ได้จากการพิจารณาข้อบกพร่องต่าง ๆ ในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร

Johnston , David Bruce

Rural Society and the Rice Economy in Thailand 1880 - 1930

Yale University , 1976 , 443 pp.

วิทยานิพนธ์ปริชญา เอกสารประวัติศาสตร์

เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม อาศัย เอกสาร จากกองจดหมายเหตุสำนักงานต่างประ เทศอังกฤษ และการสัมภาษณ์ผู้มีอายุมากในหมู่บ้านภาคกลางนับ เป็นผลงานที่ละ เอียดและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมชนบท และ เศรษฐกิจไทยภาคกลางใน เชิงประวัติศาสตร์ ความ เป็นมาได้ เป็นอย่างดี การผลิตข้าวของไทยในช่วงปี พ.ศ.2423 และต้นปี พ.ศ.2443 เป็นช่วงที่มีการตื่นตัวมากที่สุด แต่ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2453-2473 อยู่ในภาวะที่ตกต่ำลง เพราะสาเหตุจากภัยธรรมชาติ และราคาตลาดโลก ในช่วงนี้ชาวนาไทยขาดแคลนแรงงาน แต่ก่อนได้อาศัยชาวลาวอีสาน เป็นแรงงาน แต่หลังจากน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ.2460-2461 คน เหล่านี้ เลิกมาในภาวะที่เกิด เศรษฐกิจตกต่ำ มีผลกระทบต่อการส่งข้าวออกนอก รายได้ของชาวนาลดลง ต้องทำการปลูกพืชหมุน เวียนแทน นอกจากนี้ ชาวนายัง เป็นหนี้พวกนายทุนกันมาก มีการ เปรียบ เทียบการขยายตัวของการปลูกข้าวระหว่างไทยกับพม่า โดยได้ข้อแตกต่างว่า พม่าอาศัยแรงงานและทุนจากต่างประ เทศทำให้พัฒนาได้ เร็วกว่า แต่ในระยะยาวแล้ว การผลิตข้าวของไทยมีความมั่นคงกว่า

พิชิต พิทักษ์เพทสมบัติ และสุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์

สรุปผลการวิจัยของโครงการต่อเนื่องระยะยาว เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม เศรษฐกิจและประชากรไทย

เอกสารหมายเลข 12 สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นการวิจัย เพื่อการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรไทย โดยสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่กำหนดทั้งในเมือง (เขต เทศบาล) และในชนบท (นอก เขต เทศบาล) สรุปผลได้ว่า ส่วนใหญ่คนจีนโดยกำเนิดจะมีภูมิลำเนาอยู่ในเมือง มีการย้ายถิ่นข้าม เขตน้อยกว่าชนบทแต่มีการย้ายถิ่นใน เขต เมืองมากกว่าคนชนบท คนในวัยหนุ่มสาวปัจจุบันมีการย้ายถิ่นฐานที่อยู่มากกว่าคนรุ่นก่อนในขณะที่มีช่วงอายุรุ่นราวคราว เดียวกัน เกี่ยวกับการรับรู้จาก เครื่องรับวิทยุ เป็นส่วนมากคนในเมืองรู้จากหลายทาง เช่นโทรทัศน์ หนังสือประ เภทต่าง ๆ ความคาดหวังในการศึกษาของบุตรของชาวชนบทมีสูงกว่าคนใน เมือง ส่วนด้านวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อไสยศาสตร์ ทั้งคนใน เมือง และคนชนบทมีวัฒนธรรมในแบบแผน เดียวกัน เรื่องประ เพณีการสมรส การ เลือกคู่ครอง และการตั้งภูมิลำเนาหลังการสมรสทั้งคนในเมืองและคนชนบทมีวัฒนธรรมในแบบแผน เดียวกัน เรื่องประ เพณีการสมรส การ เลือกคู่ครอง และการตั้งภูมิลำเนา ทั้งคนใน เมือง และคนในชนบทจะไม่แยกครอบครัวไปหลังการสมรส จนกว่าจะมีความมั่นคง ในอาชีพพอสมควร และมักอาศัย อยู่กับครอบครัวฝ่ายชายก่อน ในการ เลือกคู่ครองมัก เลือกด้วยตน เอง ในชนบทหนุ่มสาวมักแต่งงาน เมื่ออายุยังน้อย เมื่อ เทียบกับหนุ่มสาวใน เมือง ทำให้ เกิดการ เสีย เปรียบทางด้าน เศรษฐกิจ ใน เรื่อง เกี่ยวกับภาวะ เจริญพันธุ์ของสตรีใน เมือง และชนบทมีความสัมพันธ์กับการศึกษา อัตราการตายของ เด็กในชนบทสูงกว่า ด้านความคิด เห็นทัศนคติ และพฤติกรรม คนใน เมืองหลวงทำหน้าที่สุด สภาพแวดล้อมใน เมือง เจริญทางด้านวัตถุมากกว่าชนบท ซึ่ง เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ชาวชนบท เข้าสู่ เมือง

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

องค์ความรู้นิเวศน์วิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต
คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางนิเวศน์วิทยา ของชุมชนกะเหรี่ยง โดยได้ศึกษาถึงระบบความรู้ ความคิด ภวรนิยามธรรมชาติ และมรนทัศน์ที่มีต่อระบบทางธรรมชาติ โดยพิจารณาบทบาทของความรู้ทางนิเวศน์วิทยาของชุมชนที่มีต่อระบบการผลิตเพื่อการยังชีพ ตลอดจนระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสถียรภาพของระบบการจัดการ ในทางนิเวศน์วิทยา และความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงเงื่อนไข และปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้อีกด้วย โดยได้เลือกศึกษาในหมู่บ้านเกริงบอ ซึ่งอยู่ในตำบลแม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก ในเขตรักษาพันธ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันออก อันเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี ที่ยังคงสามารถรักษาระบบความรู้ทางนิเวศน์วิทยาดั้งเดิมไว้ได้จวบจนปัจจุบัน

จากการศึกษาได้พบว่า ระบบความรู้ทางนิเวศน์วิทยาที่มีความสำคัญมากที่สุด คือระบบความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตภายใต้ระบบเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน อันเป็นระบบความรู้ที่มีคุณลักษณะที่หลากหลาย ซับซ้อน โดยอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ คือ 1.ความรู้เรื่องป่า 2.ความรู้เรื่องภูมิอากาศ 3.ความรู้เรื่องพืช 4.ความรู้เรื่องสัตว์ 5.ความรู้เรื่องสิ่งคุ้มครองธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้แม้จะมีความซับซ้อนและหลากหลาย หากแต่ก็มีลักษณะเป็นองค์รวม มีความสัมพันธ์เชื่อมร้อยของความรู้ต่าง ๆ ในระบบอย่างลึกซึ้ง และแตกฉาน จะช่วยให้การทำไร่ข้าวประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ภายในระบบความรู้เกี่ยวกับธรรมชาตินี้ สิ่งสำคัญอันเป็นรากฐานของความรู้ คือ มรนทัศน์ที่มีเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา ตามความเชื่อในวัฒนธรรมกะเหรี่ยง ซึ่งได้จัดวางสรรพสิ่งที่ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อาณาจักรเดียวกัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวร้อยซึ่ง

กันและกันอย่างมีลำดับขั้น มนุษย์มิได้แต่เพียงเป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติใหญ่เท่านั้น และองค์ประกอบทางธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าเป็นแผ่นดิน แม่น้ำ อากาศ ต้นไม้ ล้วนมีสิ่งอันคุ้มครองธรรมชาติ มี"จิตวิญญาณ" และมี "เจ้า (ของ)" คุณลักษณะสำคัญของธรรมชาติอันนี้ ทำให้มนุษย์ไม่อาจ "ครอบครอง" หรือเป็นเจ้าของธรรมชาติได้ ทำได้เพียงการ "ขอใช้" ด้วยวิถีทางแห่งการ "เคารพ" ต่อธรรมชาติ นอกจากนี้สำหรับมนุษย์แล้ว วิถีการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมแห่งการ "มีศีล มีธรรม" เท่านั้น จึงจะสามารถรักษาสมดุลยภาพ ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้ได้

ความรู้และมรนทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติเช่นนี้ ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายใต้ระบบการทำไร่หมุนเวียน มีเสถียรภาพอย่างยิ่ง จนด้านนิเวศน์วิทยาแล้ว ระบบความรู้ และมรนทัศน์ เช่นนี้ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด โดยใช้แต่เพียงพอแก่การยังชีพในแต่ละปีการผลิต ไม่ละโมบหรือสะสมและการหมุนเวียนใช้ที่ดินระบบไร่หมุนเวียนมีความคล่องตัว และยืดหยุ่นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีใครถือครองหรือเป็นเจ้าของที่ดิน จนด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ ผลผลิตข้าวที่ได้ในแต่ละปี มีความพอเพียงและเหลือจากการบริโภคอีกด้วย ทั้งนี้เพราะสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นผลมาจากความเสถียรภาพของการจัดการป่า ซึ่งทำให้ป่ามีเวลาในการฟื้นตัวอย่างพอเพียง

ในการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงนั้น ได้เลือกหมู่บ้านจะแก ซึ่งอยู่ในต.ไล่โว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตก เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงการรัฐลงทางานพัฒนาเข้มข้นมากที่สุด และกาลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมและความรู้ที่สำคัญ การศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการใช้อานาจ และการครอบงาจากรัฐด้วยกลไกของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การบังคับให้เปลี่ยนแปลงด้วยระบบบรรเรียน และการเก็บภาษีที่ดินของรัฐ ตลอดจนโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยปราศจากความเข้าใจถึงรากฐานความรู้ และระบบวัฒนธรรมของชุมชน และด้วยทรรศนะพื้นฐานของการเหยียดทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และมรนทัศน์ของชุมชน ที่มีต่อธรรมชาติ และความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติ อันจะส่งผลต่อเนื่องถึงระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังได้ชี้ให้เห็นถึงพลวัตรภายในชุมชน ซึ่งได้ก่อรูปขึ้นเป็นขบวนการทางวัฒนธรรม เพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลง พลวัตรนี้เป็นผลมาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงมีรากฐานทางวัฒนธรรมอันเข้มแข็ง และสิ่งนี้จะเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการปรับทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไปในอนาคต

วิทยากร เชียงกูล

การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทภาคกลาง : ผลของการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม 2503 - 2523

สถาบันไทยคดี-วิจัยสังคม เอกสารประกอบการสัมมนาสองศตวรรษ : ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย 3 - 5 กุมภาพันธ์ 2525 , 37 หน้า

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ที่ผู้เขียนเสนอต่อสถาบันศึกษาสังคม กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ บทความนี้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่สำคัญในชนบทภาคกลาง อันเป็นผลมาจากการแผ่เข้าไป ของเศรษฐกิจทุนนิยม นับตั้งแต่รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนพยายามศึกษาข้อมูลให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทภาคกลางโดยเน้นนัยสำคัญดังนี้

1. ชนบทภาคกลางเปลี่ยนไปอย่างโดดเด่นเฉพาะเป็นชนแง่ความสัมพันธ์ทางการผลิต พลังการผลิต และการเมือง อุดมการ วัฒนธรรม ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ระบบสังคมดำรงอยู่ได้

2. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะช่วยให้ เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในกลไกทางสังคม ที่เคลื่อนไหว มองเห็นกลไกที่ในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของมันที่ผ่านมา และที่จะเป็นต่อไปได้อย่างไรบ้าง

แต่บทความชิ้นนี้ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้างที่ว่า แม้ผู้เขียนจะให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง อุดมการ วัฒนธรรมเท่าๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (ความสัมพันธ์ทางการผลิต และพลังการผลิต) แต่ผู้เขียนไม่อาจจะหาข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อุดมการ วัฒนธรรมในภาคกลาง ในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมา ได้มาเพียงพอ ทำให้ไม่สามารถ กล่าวถึงประเด็นนี้ได้เท่าที่ควร

กอบกุล ภู่ธราภรณ์

การศึกษาเศรษฐกิจ และสังคมของชาวบ้านที่อยู่ในเขตน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนเขาแหลมกาญจนบุรี

วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2524 , 34 หน้า

บทความนี้เป็นการศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับลักษณะพิเศษทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวบ้าน ที่ต้องอพยพจากที่อยู่เดิม ซึ่งจะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำของโครงการเขื่อนเขาแหลม จ.กาญจนบุรี เพื่อหาทางให้ความช่วยเหลือให้ใกล้เคียงกับชีวิตความเป็นอยู่ และความต้องการของชาวบ้านมากที่สุด ในหมู่บ้านที่ทำการศึกษา ประชากรส่วนใหญ่มีที่ดินถือครอง ส่วนน้อยที่ไม่มีที่ดินเป็นพวกต่างด้าว ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในเขตนี้ ส่วนใหญ่การครอบครองที่ดินเป็นไปตามพฤตินัย ฐานะทางเศรษฐกิจ ของกลุ่มที่ต้องการศึกษามีฐานะยากจน ส่วนมากมีความสัมพันธ์ ในลักษณะพึ่งพาทางเศรษฐกิจ กับผู้ให้ความอุปถัมภ์ คือ คนที่มีฐานะดี มีที่ดินมาก ทัศนะคติที่มีต่อการสร้างเขื่อน ร้อยละ 53.2 ไม่อยากให้มีการสร้างเขื่อน ร้อยละ 61.9 ไม่พอใจที่จะต้องย้ายจากที่อยู่เดิม

ลักษณะของปัญหา สรุปตามประเภทของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ 3 ประเภทคือ 1.ปัญหาที่เกี่ยวกับราษฎร ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ ปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน ปัญหาการให้ค่าชดเชย ปัญหาการเข้าอยู่ในที่ดินจัดสรร และปัญหาการปรับตัวของราษฎร 2.ปัญหาเกี่ยวกับนายทุน คาดว่าจะมี 2 กรณี คือปัญหาการยุยงให้ราษฎรคัดค้าน และเรียกร้องสิทธิที่จะพึงมีพึงได้ต่างๆ และปัญหาด้านการกว้านซื้อที่ดินในอ่างเก็บน้ำเพื่อหวังผลทางด้านค่าชดเชย 3.ปัญหาทางด้านหน่วยงานดำเนินการ ได้แก่ ปัญหาการขาดประสพการณ์ ปัญหาการจัดการเคลื่อนย้าย ปัญหาการจัดสวัสดิการในหมู่บ้านจัดสรร มีข้อเสนอแนะ เพื่อแยกพิจารณาในแต่ละเรื่องต่อไปนี้ 1.ปัญหาการให้ความช่วยเหลือ 2.ปัญหาเรื่องการให้เงินค่าชดเชย ควรพิจารณาถึงเรื่องที่ดิน พืชผลและที่อยู่อาศัย 3.ปัญหาการเข้าไปอยู่ในที่จัดสรร ที่ควรพิจารณาคือ

วิธีการเคลื่อนย้าย ฯ 4.การจัดสรรที่ดินใหม่ ต้องแยกเป็น 2 ระยะ คือระยะก่อนที่จะให้ราษฎรเข้าอยู่ และระยะเมื่อราษฎรเข้ามาอยู่ในที่จัดสรรแล้ว สำหรับข้อเสนอแนะในเรื่องงานที่ฝ่ายจัดการดูแลที่ดินใหม่ควรทำเพื่อด้านสวัสดิการทั่วไป ด้านการช่วยเหลือเรื่องความเป็นอยู่ในครัวเรือน และความเป็นอยู่ระยะยาว

วรรฆา ธังสุนาค

ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อพ่อค้าคนกลาง และสหกรณ์การเกษตรในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีของจังหวัดราชบุรี

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521

ความมุ่งหมายในงานวิจัยนี้ เพื่อการศึกษาทัศนคติ ของเกษตรกรในตำบลบางแพ จ.ราชบุรีที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตร สถานที่ศึกษาคือ ต.บางแพ จ.ราชบุรี ข้อมูลที่ใช้ได้มาจากการสัมภาษณ์ออกแบบสอบถามเกษตรกรจำนวน 143 ครัวเรือน ผลของการศึกษาพบว่าเกษตรกรในต.บางแพ ไม่มีปัญหาเรื่องหนี้สินมากเกินไป มีเศรษฐกิจดีการทำการค้าจึงมุ่งที่ความสะดวก และราคาเป็นส่วนใหญ่ พ่อค้าคนกลางที่เข้ามาบริการถึงที่จึงได้รับความนิยมมาก เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อพ่อค้าตลอดทั่วไปในขณะที่สหกรณ์การเกษตรในตำบลนั้น ยังไม่ได้เริ่มกิจการค้ารับซื้อพืชผลอย่างจริงจัง เกษตรกรจึงไม่นิยมทำการค้ากับสหกรณ์ ส่วนการกู้เงินมาลงทุน ซึ่งพ่อค้าเคยเป็นนายหน้าเงินกู้ สหกรณ์การเกษตรได้เข้ามามีบทบาทแทน และเป็นที่นิยมของเกษตรกรมาก เกษตรกรมีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับสหกรณ์ในด้านนี้ ในการเปรียบเทียบทัศนคติ ของเกษตรกร ต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์ การเกษตรในหัวข้อ 9เรื่อง คือ การเอากำไรในการค้า ความรวดเร็วในการให้บริการ การให้ความรู้ทางการเกษตร การเผยแพร่ข่าวสารการตลาด การร่วมพัฒนาหมู่บ้าน การสนองความต้องการการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของการดำเนินงานพบว่า เมื่อเปรียบเทียบทัศนคติโดยรวมทุกเรื่องแล้วไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ถ้าพิจารณาเจาะจงในเรื่องการเอากำไรการค้า การให้ความรู้ทางการเกษตร การเผยแพร่ข่าวสารการตลาด การพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในการดำเนินงานแล้ว พบว่าจะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญนั่นคือ เกษตรกรมีทัศนคติว่านิยมสหกรณ์การเกษตรมากกว่าพ่อค้าคนกลาง

ระวีวรรณ ชอุ่มพฤกษ์

ผู้นำของชมรม : ศึกษาเฉพาะกรณีของสมาชิกสหกรณ์รถยนต์หนองรี จำกัด

วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520

การศึกษาเรื่องผู้นำของชมรมนี้ เป็นการศึกษาเพื่อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ และลักษณะทั่วไปของสมาชิกสหกรณ์รถยนต์หนองรีจำกัด โดยการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสมาชิกที่เลี้ยงรถมาเป็นระยะเวลานาน กับสมาชิกที่เพิ่งหันมาเลี้ยงรถยนต์พบว่า มีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ และในลักษณะที่คล้ายกัน ข้อมูลที่ได้มานี้ได้มาด้วยการวิจัยภาคสนาม และโดยการใช้แบบสอบถามผลการศึกษาพบว่า สมาชิกที่เลี้ยงรถยนต์มานานที่สุด คือ ตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปมีลักษณะเด่นกว่าสมาชิกที่เลี้ยงรถยนต์ในกลุ่มอื่น ๆ คือว่า สมาชิกกลุ่มนี้มีอายุค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นส่วนที่มีอัตราส่วนของผู้จบ ป.4 น้อยที่สุด มีสถานภาพทางสังคมสูง มีกิจการขนาดใหญ่ที่สุดเมื่อเปรียบกับกลุ่มอื่น ๆ มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีมีแนวโน้มว่ามีความเชื่อแบบจารีตประเพณีมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ มีการติดต่อกับคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน มีการอ่านข่าวสารต่าง ๆ มากรวมทั้งมีอัตราการอ่านเอกสารแนะนำเรื่องการเลี้ยงรถยนต์สูงที่สุด มีการใช้สื่อมวลชนประเภทวิทยุ และโทรทัศน์ ค่อนข้างสูง ลักษณะต่าง ๆ ที่ตรงข้าม กับลักษณะของสมาชิกที่เลี้ยงรถยนต์มานาน 2-3 ปี ถัดลงมาเช่น ลักษณะของสมาชิกที่เลี้ยงรถยนต์มานาน 2 ปี มีความใกล้เคียงกับคุณสมบัติของผู้นำของชมรมที่ Rogers ได้ศึกษาไว้ในประเทศตะวันตกเป็นส่วนมาก ยกเว้นคุณสมบัติสองประการที่ไม่เหมือนคือระดับการศึกษา และความเชื่อแบบประเพณีจารีต

สุวิทย์ ไพทยรัตน์

วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย 2394-2475

สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ กรุงเทพ ฯ, 2521, 311 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นวิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิตแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2521 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาลักษณะเศรษฐกิจชนบท ภาคกลางของไทยก่อน ปีพ.ศ.2398 ว่ามีลักษณะอย่างไร และหลังจากหันสนธิสัญญาบาวริ่งแล้ว ในปี พ.ศ.2398 ได้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชนบทภาคกลางอย่างไร ทั้งในด้านเทคนิค ระบบกรรมสิทธิ์ และความสัมพันธ์ทางการผลิต กับพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในชนบทด้วย ผู้เขียนใช้วิธีเสนอรายงานแบบพรรณาวิเคราะห์ โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลในเขต จ.ฉะเชิงเทรา จ.อยุธยา จ.สระบุรี และ จ.นครปฐม

ผลการวิจัยพอจะสรุปได้ว่า สภาพเศรษฐกิจชนบทภาคกลางก่อนการเปิดประเทศให้มีการค้าเสรีในปี พ.ศ.2398 นั้นมีลักษณะเศรษฐกิจแบบยังชีพ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน การแบ่งงานกันทำ และการผลิตเฉพาะอย่างยังไม่พัฒนา ส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนของกับของ การใช้เงินไม่ค่อยแพร่หลาย ในด้านความสัมพันธ์กับรัฐ ชาวนาต้องส่งส่วย เสียภาษีอากรที่นา และถูกเกณฑ์แรงงาน ส่วนภายหลังการเปิดประเทศให้มีการค้าแบบเสรี เป็นต้นมา ทำให้อัตราการปลูกข้าวขยายตัว ซึ่งมีผลทำให้เศรษฐกิจแบบยังชีพแตกสลายไปเองทีละก้าว ๆ การค้าภายในหมู่บ้านขยายตัวสัมพันธ์กับตลาดโลก โดยมีพ่อค้าคนกลางซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนค้าข้าวเปลือก เป็นตัวเชื่อมสำคัญระหว่างเศรษฐกิจชนบท กับเศรษฐกิจโลก ในด้านเทคนิคการผลิต ปัจจัยการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างหมู่บ้านไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก เพราะชาวนายังต้องมีหน้าที่ในการเสียภาษีอากรค่านา ส่วนการถูกเกณฑ์แรงงานได้เปลี่ยนมาเป็นการเสียเงินแทนเรียกว่า "เงินค่าราช

การ" สำหรับด้านวัฒนธรรมก่อนปี พ.ศ.2398 ชาวนาในภาคกลางมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความผูกพันกับระบบเครือญาติสูงมาก ยึดมั่นในศาสนา และเชื่อเรื่องผี แต่หลังจากปี พ.ศ.2398 เป็นต้นมา ค่านิยมและประเพณีดังกล่าวแม้จะดำรงอยู่หนาแน่น แต่ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป

Amyot , Jacques

Village Ayuthaya : Social and Economic Conditions of a Rural Populations in Central Thailand

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, 404 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นรายงานการสำรวจภาคสนามรูปคดีวิจัย จากสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ (ชื่อเดิมสถาบันวิจัยสังคม) ซึ่งดำเนินการในช่วง พ.ศ.2512-2513 การรายงานเขียนรูปใช้ข้อมูลจากการวิจัย และประกอบกับข้อมูลของทางราชการบางส่วน

กล่าวถึงสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ ของหมู่บ้านทั่วไปในจังหวัดอยุธยา อาชีพ การชลประทาน จำนวนประชากร ให้ข้อมูลทั่วไปของ 3 ตำบลที่เลือกเป็นกรณีศึกษา คือ ต.ท้ายน้ำ ต.บ้านชุ้ง ต.ขยาย และจาก 3 ตำบลนี้ เลือกศึกษา 3 หมู่บ้านมี 234 ครัวเรือน การเข้ามามีบทบาทในการหาเลี้ยงชีพเมื่ออายุ 11 ปีขึ้นไป พรรณาถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และชีวิตการทำนาของชาวนา บทบาทของผู้นำทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ในการตั้งกลุ่มชาวนา และสหกรณ์ต่าง ๆ สภาพการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชาวนา แบบอย่างในการเพาะปลูก การตลาด และรูปแบบการซื้อเชื่อ แลกเปลี่ยนสินค้า ทางเกษตรกรรม สภาพการออมทรัพย์ รายได้ และรายจ่ายของครอบครัว รายได้สุทธิ และรายจ่ายต่อไร่ เปรียบเทียบรายได้จากการเกษตร และอาชีพอื่น ๆ รายงานการใช้เวลาในงานอาชีพ และงานบ้านของชาวนา ปัญหาด้านการเทคนิควิทยา รวมทั้งตอนท้ายให้ข้อสังเกตในการพัฒนาหมู่บ้านไว้ด้วย

Tomosugi Takashi

A Structural Analysis of Thai Economic History : Case Study of a Northern Chao Phaya Delta Village

การวิเคราะห์โครงสร้างประวัติเศรษฐกิจไทย : ศึกษากรณีหมู่บ้านลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนเหนือ

Japan Institute of Developing Economies , 1980 ,200 pp.

บรรยายสภาพที่ตั้ง ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน และอาชีพรองอื่น ๆ ความเชื่อทางศาสนา และการถือผีอันก่อให้เกิดลักษณะร่วมของพิธีกรรมอันคลุมเครือ และแฝงไว้ด้วยความละเล่นต่าง ๆ อันถือเป็นการสืบทอดภารของชุมชน เสนอการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระยะหลังและสรุปรูปแบบโครงสร้างสังคมว่า มาจากกิจกรรม 3 อย่าง คือพิธีกรรม การงานอาชีพ และการละเล่น โดยตั้งข้อสังเกตุบนพื้นฐานการศึกษาจากภาคสนามชี้บรรยายความรู้สึกหลัก ๆ ของชุมชนคือ สบาย เหนื่อย และสนุก ต่อจากนั้นเสนอแนวคิดเราะห์พฤติกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ครอบคลุม อยู่ในโครงสร้างทางสังคมลักษณะนี้โดยเน้นศึกษาพฤติกรรมทางศาสนา สังคมและเศรษฐกิจอธิบายลักษณะโครงสร้าง โดยพิจารณาจากรูปแบบการผลิต การถือครองที่ดิน และปัจจัยการผลิตอำนาจในการควบคุมทรัพยากร การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ระบบเงินตรา และการจำแนกแบ่งงานทางสังคม ในด้านประวัติศาสตร์ ศึกษาข้อมูลหลักฐานการถือครองที่ดิน การใช้แรงงาน การจัดสรรทรัพยากรและการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจในแถบหุบเขาภาคเหนือ สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ เน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของเจ้าของที่ดิน และผู้ที่ทำกิน ศึกษาการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ของสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์บางแห่ง วิจารณ์การทำงาน และข้อบกพร่อง

วาสี เรืองดิลกรัตน์

วงจรการเดินทางของพ่อค้าเร่ตามตลาดนัด : กรณีศึกษา จังหวัดนครปฐมและพื้นที่ต่อเนื่อง

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

ประชากรในชนบทนิยมจับจ่ายสินค้า ในย่านการค้าในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ที่พักอาศัยของตน ย่านการค้าในท้องถิ่นที่ประชากรนิยมจับจ่าย คือตลาดนัด ซึ่งตลาดนัดในพื้นที่หนึ่ง ๆ มักมีการจัดตั้งหลายแห่ง และมีวันนัดหมายซ้ำซ้อนกันจนสร้างปัญหา ต่อการตัดสินใจเลือกตลาดนัดเพียง 7 แห่ง ใน 7 วันตามระบบปฏิทินทางสุริยคติ ระบบวันในสัปดาห์และเลือกตลาดนัดเพียง 14 แห่งใน 14 วันตามระบบปฏิทิน ทางจันทรคติเพื่อเดินทางให้ครบ 1 วงจร การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์พฤติกรรมการตัดสินใจ เลือกรูปแบบวงจรการเดินทาง หรือรูปแบบวงจรสังเกตของพ่อค้าเร่ใน 1 รอบวงจรการเดินทาง เพื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบของวงจรเหมาะที่สุดที่ได้จากการวิเคราะห์ ความเหมาะสมที่สุดของตลาดนัด ในเรื่องขนาด ความสะดวกในการเข้าถึง และทำเลที่ตั้ง ของตลาดนัด 56 แห่ง ในจังหวัดนครปฐมและพื้นที่ต่อเนื่องอีก 3 อำเภอที่อยู่รอบรอบจังหวัดนครปฐม

จากการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนตามอันดับความสำคัญของตัวแปรต่าง ๆได้รูปแบบวงจรที่เหมาะที่สุด 2 ระบบ คือ รูปแบบวงจรที่เหมาะที่สุดในระบบวัน และรูปแบบวงจรที่เหมาะที่สุดระบบค่ำ เมื่อนำเอารูปแบบวงจรเหมาะที่สุด ทั้งสองระบบ มาเปรียบเทียบกับรูปแบบวงจรสังเกตุที่ได้จากการสัมภาษณ์จากพ่อค้าเร่ที่เดินทางตามตลาดนัดระบบวัน 28 คนและพ่อค้าเร่ที่เดินทางตามระบบค่ำ 22 คน ด้วนการทดสอบต่าง ๆ และปรากฏว่า "วงจรการเดินทางของพ่อค้าเร่ ไม่เป็นไปตามวงจรเหมาะที่สุด" การศึกษาครั้งนี้มิได้เป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้ทำการศึกษาวิจัยได้ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจเลือกวงจรการเดินทางของพ่อค้าเร่ มีองค์ประกอบด้าน ระยะทาง ระยะเวลา เส้น

ทางคมนาคม ชนิดสินค้าที่ขาย และการเดินทางเป็นกลุ่มตามอาชีพของเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันเข้ามาร่วมด้วย

นอกจากนี้จากการศึกษาครั้งนี้ยังแสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทำเลที่ตั้ง ตารางเวลานัดหมาย และการกระจายทางพื้นที่ของตลาดนัด การเปลี่ยนแปลงจากตลาดนัดไปสู่ตลาดถาวร เมื่อชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้น และอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อขนาดตลาดนัด

วีระ อนันต์ธนารรจน์

ผลของการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมการค้าปลีกต่อพฤติกรรมการเดินทางจับจ่ายในเมืองพิษณุโลก

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการค้าปลีกที่มีต่อพฤติกรรมการเดินทางมาจับจ่ายในเมืองพิษณุโลก ประการที่สอง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเดินทางจับจ่ายกับที่ตั้งของครัวเรือน สถานภาพทางประชากรเศรษฐกิจ และสังคมของผู้บริโภค วิธีการและความถี่ในการเดินทาง ประการที่สาม เพื่อศึกษาลำดับความสำคัญของตัวแปรต่าง ๆ จำนวน 18 ตัวแปรอันเป็นเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเดินทางจับจ่าย ตลอดจนประการสุดท้าย เพื่อค้นหา "มิติฐานข้อมูล " ของตัวแปรเหล่านี้

ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการค้าปลีกมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเดินทางจับจ่าย จากเดิมที่เคยจับจ่าย ๗ ร้านค้าละแวกบ้านมาจับจ่ายยังห้างสรรพสินค้าใจกลางเมืองโดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับอาชีพหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน การมีรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ วิธีการ และความถี่ในการเดินทาง

สำหรับตัวแปรในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่มีความสำคัญสูงสุดได้แก่ "ความหลากหลายของชนิดสินค้า" ในขณะที่ "ราคา" ซึ่งตามสมมติฐานการวิจัยคาดว่าจะมีความสำคัญสูงสุดนั้น กลับมีความสำคัญไม่มากนัก และจากการวิเคราะห์ปัจจัยพบว่าตัวแปรต่าง ๆ ทั้ง 18 ตัวแปรนี้ สามารถรวมกลุ่มกันได้เป็น 7 มิติฐานข้อมูล คือ ด้านขนาดและชื่อเสียง ด้านความสะดวกภายใน ด้านวิธีการเสนอสินค้า ด้านทำเลที่ตั้ง ด้านสินค้าลำดับสูง ด้านสินค้าระดับต่ำ และด้านราคาสินค้า ทั้งนี้มีความสัมพันธ์กันระหว่างมิติด้านความสะดวกภายใน มิติด้านวิธีการเสนอสินค้า และ

มิติด้านราคาสินค้ากับรายได้ของครัวเรือน การมีรถจักรยานยนต์ และรถยนต์ ระยะเวลาที่ได้อยู่อาศัย ณที่อยู่ปัจจุบัน และระยะเวลาที่ได้อยู่อาศัยในเมืองพิษณุโลก

เด่นพงศ์ เจริญทิพย์

การศึกษาผังเฉพาะเมืองท่องเที่ยวชายทะเล : กรณีศึกษาเมืองพัทยา

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531

ผังเมืองรวมพัทยานั้น เป็นการกำหนดผังการใช้ที่ดินตามนโยบายในการพัฒนาพัทยา ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมสำหรับชุมชนพักอาศัยและนักท่องเที่ยว

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทาง ในการกำหนดลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมกับพื้นที่ริมชายหาดจอมเทียน โดยพิจารณาจากนโยบายในการกำหนดให้พื้นที่บริเวณจอมเทียนเป็นศูนย์กลางรอง สำหรับที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวที่สงบได้มาตรฐาน ร่วมกับการพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่เด่นของพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ควบคุมการพัฒนาด้านกายภาพให้เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติ และการใช้ที่ดินที่สอดคล้องกันระหว่าง ชุมชนที่พักอาศัยกับนักท่องเที่ยว โดยบริเวณพื้นที่ริมชายหาดพาจอมเทียนจะถูกกำหนดให้เป็นเขตผังเมืองเฉพาะ ซึ่งเป็นอีกขั้นตอนในการพัฒนาที่จะทำให้ผังเมืองรวมสามารถบรรลุผลตามเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง

วิธีการศึกษาจะเป็นการใช้ข้อมูลทุติยภูมิมาประกอบกับข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจในพื้นที่ ซึ่งเน้นลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นหลัก โดยการศึกษาเริ่มจากข้อมูลทางด้านสังคมเศรษฐกิจ และกายภาพตั้งแต่ระดับเมืองพัทยามาจนถึงระดับชุมชนหาดจอมเทียน เพื่อทราบภาพรวมปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นลักษณะและแนวโน้มในอนาคต ศึกษาหลักการและทฤษฎีในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเน้นถึงการออกแบบจัดย่านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว ศูนย์กลางการให้บริการระหว่างชุมชนพักอาศัยกับนักท่องเที่ยวให้ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อกำหนดย่านการใช้ที่ดิน กิจกรรม และควบคุมลักษณะทางกายภาพอาคารในพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและนโยบายในการพัฒนาของพื้นที่

ผลของการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มการเจริญเติบโตของศูนย์กลางรองหาดนาจอมเทียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก เนื่องจากคุณสมบัติที่เด่นของชายหาดที่มีความยาวต่อเนื่องประมาณ 6 กิโลเมตร และที่ว่างที่จะหาการพัฒนายังมีอีกมาก ซึ่งการขยายตัวเป็นแบบเส้นความยาวเฉพาะบริเวณริมชายหาด อันจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกับบริเวณอ่าวพัทยา จากผลของการวิเคราะห์ ได้ข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาศูนย์กลางรองหาดนาจอมเทียน สรุปได้ดังนี้

กำหนดพื้นที่การแบ่งย่านการใช้ที่ดิน และกิจกรรมสำหรับชุมชนพักอาศัยกับนักท่องเที่ยว รวมถึงศูนย์กลางการให้บริการ ของย่านทั้งสองให้แยกจากกันอย่างชัดเจน แต่ให้มีความสัมพันธ์กันระยะทาง และการใช้บริการที่เกื้อกูลกัน เสนอแนะเกี่ยวกับการวางโครงข่ายระบบการจราจร การระบายน้ำ ระบบไฟฟ้าประปา ให้เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ชุมชน โดยสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติเดิม

จัดทำข้อเสนอแนะแนวทาง ในการควบคุมลักษณะทางกายภาพ ของอาคาร เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมตามนโยบาย โดยเสนอข้อกำหนดการวางผังและลักษณะอาคาร ด้วยการใช้มาตรการในการควบคุม ขนาดพื้นที่ดิน เกณฑ์เกี่ยวกับระยะถอยร่นอาคาร ความหนาแน่นของอาคาร

ผลของการศึกษา จะเป็นประโยชน์ต่อการแสดงออกของรูปแบบเมืองบริเวณหาดนาจอมเทียน ที่จะรักษาสภาพแวดล้อมไว้ได้อย่างสวยงาม และยังเป็นแนวทางในการบรรลุถึงจุดประสงค์ของผังเมืองรวมด้วย

ทองดี สุทธิวิรุฬห์

การศึกษาแนวทางการใช้ที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวของเทศบาลเมืองเพชรบุรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531

การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนะแนวทางการใช้ที่ดิน เพื่อรองรับการขยายตัวของเทศบาลเมืองเพชรบุรี ในปี พ.ศ. 2544 จากบทบาทและความสำคัญของชุมชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) กำหนดให้จังหวัดเพชรบุรี เป็นเมืองรองของภาคตะวันตก

จากการศึกษาพบว่า จังหวัดเพชรบุรีมีบทบาทเด่นในด้านการเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง การค้า และการบริการ โดยเฉพาะความสำคัญของจังหวัดในด้านที่ตั้ง โดยเชื่อมระหว่างภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคใต้ และทั้งมีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ โบราณสถาน และวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนเมืองเพชรบุรี มีบทบาทด้านการคมนาคมขนส่ง ด้านการท่องเที่ยว และด้านการค้า และบริการ

ชุมชนเมืองเพชรบุรี มีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลาง แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วน มีศูนย์กลางของชุมชนอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทางด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ และมีแนวโน้มกระจายตัวออกไปโดยรอบในลักษณะ Ribbon Development ตามเส้นทางคมนาคมสายหลักโดยเฉพาะถนนสุรินทร์ถาวรชัย ถนนพานิชเจริญ และถนนพงศ์สุริยา ทางด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ราชการ วัดวาอาราม โรงเรียน และที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ปัญหาหลักของชุมชนเมืองเพชรบุรี ได้แก่ ปัญหาการใช้ที่ดินเพื่อกิจการต่าง ๆ ปัญหาการขาดสถานีขนส่งที่แน่นอน ปัญหาสภาพแวดล้อมสังคมของเยาวชน และปัญหาการระบายน้ำ ทั้งในและนอกเขตเทศบาล

จากลักษณะเฉพาะตัว ของชุมชนเมืองเพชรบุรี และการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ สามารถจัดระบบการใช้ที่ดินของชุมชน มีศูนย์กลางอยู่สองฝั่งแม่น้ำ

เพื่อการกระจายความเจริญ และลดปัญหาความแออัดของชุมชนฝ่ายตะวันออก ส่วนมาตรการที่ก่อให้เกิดในการปฏิบัติตามแนวทางการใช้ที่ดิน ที่เสนอแนะนั้นได้แก่ มาตรการด้านผังเมือง มาตรการทางด้านการเงินและงบประมาณ มาตรการด้านภาษี และมาตรการทางด้านหน่วยงานและประชาชน

ภัทรินพร์ หงษ์ทอง

การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ อันเนื่องจากการขยายตัว ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษา ชุมชนบางชัน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อต้องการทราบถึงสภาพพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สภาพพฤติกรรมความเป็นอยู่ของประชากรสถาบันการศึกษา (นักศึกษาและบุคลากร) และประชาชน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ เพื่อรองรับการขยายตัว ของสถาบันการศึกษาในบริเวณชุมชนสุขาภิบาล ประชาธิปัตย์-คลองหลวง จ.ปทุมธานี โดยที่มีชุมชนบางชันเป็นศูนย์กลางให้บริการแก่สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ อันได้แก่ วิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และมหาวิทยาลัยเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์

จากการสำรวจพบว่า ประชากรสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จะพักอยู่ในกรุงเทพมหานคร นิยมเดินทางโดยรถประจำทางธรรมดา นักศึกษามีรายได้ประมาณ 1000-1500 บาท ต่อ เดือน ปัญหาที่ประสบเสมอคือ เรื่องของมลภาวะจากอุตสาหกรรม การเดินทางและการข้ามถนน สาธารณูปโภค และการหาซื้อสิ่งของไม่ได้ตามต้องการ ทั้งนักศึกษา บุคลากร และประชาชนต่างยอมรับว่ามีความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เมื่อสถาบันการศึกษาไปตั้งทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชาชนในบริเวณใกล้เคียงมักต้องการให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น โดยเฉพาะผู้มาอยู่ใหม่ซึ่งมักต้องการค้าขายหรือหางานทำ

ในรายงานดังกล่าวยังได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งเสนอแนวทางในการที่จะทำให้ชุมชนมีความเจริญเติบโตยิ่งไป เช่นเสนอในเรื่องการกำหนดแนวทางในการวางแผนการใช้ที่ดิน อันได้แก่การใช้ที่ดินเพื่อการศึกษา การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรม โดยมีการจัดแบ่ง

ให้เกิดความเหมาะสม เพื่อการพัฒนาในอนาคต นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการประสานประโยชน์กันระหว่างสถาบันการศึกษา อุตสาหกรรมการเกษตร และเกษตรกรรมซึ่งมีความสำคัญในชุมชน สถาบันการศึกษาที่จะเกิดใหม่ในอนาคตควรที่จะพิจารณาให้ความสำคัญกับนโยบายสถาบันการศึกษาเพื่อเกษตรนโยบายทางอุตสาหกรรมและ/หรือ อุตสาหกรรมการเกษตร

ศิลป์ชัย สุจันทุบตร

เขตอิทธิพลทางการค้า และบริการของเมืองเพชรบุรี
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเมืองเพชรบุรีใน 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาหาเขตอิทธิพลทางการค้าและบริการ การวิเคราะห์หาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในการดึงดูดผู้บริโภค และการคำนวนหาจำนวนประชากรประเดิม โดยได้ตั้งข้อสมมติฐาน ในการวิจัยว่า "เขตอิทธิพลทางการค้า และบริการของเมืองเพชรบุรี น่าจะขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าและบริการ" จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1. เขตอิทธิพลทางการค้าของเมืองเพชรบุรี มีระยะทางรัศมีเฉลี่ยประมาณ 17.77 กิโลเมตร ส่วนเขตบริการมีระยะทางรัศมีเฉลี่ยประมาณ 12.16 กิโลเมตร โดยมีเขตการค้าของร้านขายเครื่องเรือนระยะทางรัศมีเฉลี่ยไกลที่สุดเท่ากับ 20.69 กิโลเมตร

2. ปัจจัยทางด้านปริมาณสินค้า ระยะทาง ประเภทสินค้าและบริการ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ระยะเวลาในการเดินทางและรายได้ของประชากรมีอิทธิพลต่อเขตการค้า และบริการของเมืองเพชรบุรี อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและปริมาณสินค้า เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเป็นมีค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.59

3. จำนวนประชากร ประเดิมต่ำสุด ที่จะทำให้ร้านค้าแต่ละประเภทสามารถดำเนินการอยู่ได้ คือ ร้านขายของชำ 124 ร้านขายอาหาร 176 ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป 871ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า 1307ร้านขายหนังสือแบบเรียน2832 และร้านขายเครื่องเรือน 3089 สำหรับสถานบริการพบว่าจำนวนประชากรประเดิมต่ำสุด คือ ร้านเสริมสวย 395 ร้านตัดเสื้อผ้า ชาย หญิง 539 ร้านถ่ายภาพ 2614 และบริการซ่อมรถยนต์ 3776

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้สามารถทราบถึงขอบ

เขตการให้บริการโดยเฉลี่ยของสินค้า และบริการอย่างแต่ละประเภท เพื่อที่จะได้นำไปวางแผนในการจัดตั้งแหล่งกลางขึ้นใหม่ได้อย่างถูกต้อง และสามารถให้บริการแก่ประชากรรอบข้างได้ถึง ในพื้นที่ชั้น ๑ ต่อไป

สามารถ ป๊อกถัง

ผลของการท่องเที่ยวต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตสุขาภิบาลแสนสุข จังหวัดชลบุรี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

การวิจัยฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทของการท่องเที่ยวที่มีต่อการสร้างงานของประชากรในสุขาภิบาลแสนสุข จังหวัดชลบุรี จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การเคลื่อนที่ของผู้ประกอบการ แรงงาน และวัตถุดิบเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในสุขาภิบาลแสนสุข

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานแก่ผู้ประกอบการและแรงงานที่เป็นประชาชนในท้องถิ่น แต่กิจการต่าง ๆ เป็นกิจการขนาดเล็กใช้ทุนไม่มากนัก และใช้แรงงานในครอบครัว เพื่อการค้า และบริการเป็นหลัก โดยกิจการที่ใช้แรงงานมากที่สุดคือ กิจการด้านสวนอาหาร หรือภัตตาคาร ซึ่งเป็นกิจการที่มีความสำคัญ และให้รายได้แก่ผู้ประกอบการมากที่สุด

ผู้ประกอบการ และแรงงานที่ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นเกือบทั้งหมด นอกนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดชลบุรี ภายนอกเขตสุขาภิบาลแสนสุข และได้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเขตสุขาภิบาลแสนสุข โดยเฉลี่ย 12 ปี สินค้า และวัตถุดิบที่นำมาแปรรูปเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้จากภายในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงบางส่วนที่ได้จากท้องที่อื่นในจังหวัดชลบุรี และต่างจังหวัด

ปัญหาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการขาดการควบคุมการใช้ที่ดินให้เหมาะสม โดยการปล่อยให้มีการสร้างรุกล้ำลงไปในทะเล ปัญหามลภาวะ และปัญหาการจราจรติดขัดในวันหยุด และวันนักขัตฤกษ์

อัจฉรา รรจน์เรืองรัช

ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบและโครงสร้างของราคาที่ดินในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของราคาที่ดิน และปัจจัยที่ผลต่อโครงสร้างของราคาที่ดินในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ สมมติฐานของการวิจัยมีดังนี้ "ลักษณะของการใช้ที่ดินและทำเลที่ตั้งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบและโครงสร้างของราคาที่ดินในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์"

การวิจัยนี้ ได้วิเคราะห์รูปแบบ และโครงสร้างของราคาที่ดินในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่เป็นตัวแปรตาม และข้อมูลที่เป็นตัวแปรอิสระทั้งหมด 12 ตัวแปรมาทำการวิเคราะห์และได้ผลออกมาดังนี้

1.การวิเคราะห์รูปแบบราคาที่ดิน ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างราคาที่ดินกับตัวแปรอิสระทั้งหมด พบว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดที่มีผลต่อราคาที่ดินแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ผลทางบวก หมายความว่า ตัวแปรอิสระมีค่ามาก ก็จะทำให้มูลค่าที่ดินสูงขึ้นได้แก่ ร้อยละของการใช้ที่ดินเพื่อการค้ามากที่สุด รองลงมาคือ ปริมาณการจราจร ความหนาแน่นประชากร ร้อยละของการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่สาธารณะ และร้อยละของการใช้ที่ดินเพื่อสถาบันราชการตามลำดับ ส่วนผลทางด้านลบหมายความว่า ตัวแปรอิสระมีค่ามากจะทำให้มูลค่าที่ดินต่ำลงได้แก่ ระยะทางจากย่านธุรกิจการค้าใจเมืองมากที่สุด รองลงมาคือร้อยละของพื้นที่ว่าง ระยะทางที่ห่างจากแหล่งน้ำ ระยะทางจากจุดตัดของถนนสายสำคัญในเมือง ระยะทางจากสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ร้อยละของการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และร้อยละของการใช้ที่ดิน เพื่ออุตสาหกรรม-บริการตามลำดับ

2. จากการวิเคราะห์ โครงสร้างราคาที่ดิน ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ด้วยวิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุแบบขั้นตอน ผลปรากฏว่า ตัวแปรมีผลต่อโครงสร้างราคาที่ดินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 เรียงตามลำดับ ได้แก่ ร้อยละของการใช้ที่ดินเพื่อการค้า ปริมาณการจราจรในช่วง 7.15-8.15 น. ความหนาแน่นของประชากรต่อ 1000 ตารางเมตร ระยะทางที่ห่างจากย่านธุรกิจการค้ากลางเมือง และระยะทางที่ห่างจากสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมือง โดยตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวนี้มีค่าสหสัมพันธ์กับราคมที่ดิน 0.82 และสามารถที่จะอธิบายหรือพยากรณ์ราคาที่ดิน ณ จุดใด ๆ ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ได้ถูกต้องร้อยละ 67

ดังนั้นตัวแปรที่มีนัยสำคัญต่อโครงสร้างราคาที่ดินเหล่านี้ จึงน่าจะเหมาะที่จะนำไปเป็นองค์ประกอบ ของแบบจำลองราคาที่ดินสำหรับพยากรณ์ราคาที่ดินของเมืองอื่นต่อไป

กฤษดี พิทักษ์ชีวธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับลักษณะของความเป็นเมืองของเทศบาลเมืองสมุทรปราการ

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงระดับความเป็นเมืองของเทศบาลเมืองสมุทรปราการ การเติบรตของเมือง และปัจจัยที่มีต่อการเติบรตของเมือง พร้อมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับลักษณะความเป็นเมืองของเทศบาลเมืองสมุทรปราการ โดยมีสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า " การขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตน่าจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะความเป็นเมือง และส่งผลให้ระดับความเป็นเมืองสูงขึ้น"

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ตัวแปรเกี่ยวกับการอุตสาหกรรม 3 ตัวแปร และตัวแปรที่เกี่ยวกับลักษณะของเมือง 17 ตัวแปร วิธีการทางสถิติที่นามาใช้คือ การหาค่าเฉลี่ยและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลต่อเนื่องในระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525-พ.ศ.2529 เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5

จากการศึกษาพบว่า ระดับความเป็นเมืองของเทศบาลเมืองสมุทรปราการมีระดับความเป็นเมืองสูง โดยมีค่าเฉลี่ยตลอด 5 ปี เท่ากับร้อยละ 9.8 อุตสาหกรรมการผลิตทำให้เมืองขยายตัวในทุกด้าน ทั้งด้านธุรกิจการค้า การลงทุน การบริการ ที่พักอาศัย และการใช้ที่ดินเพื่อการเป็นอุตสาหกรรม

สมชาติ อู่อ้น

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำฟาร์มโคนม บริเวณหนองโพ อำเภอเมืองราชบุรี

รายงานการวิจัย ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

รายงานการวิจัยฉบับย่อ ฉบับที่ 4 ปี 2533

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำฟาร์มโคนม ปัจจัยที่มุ่งวิเคราะห์ได้แก่ รูปแบบและเทคนิคการเลี้ยงการใช้แรงงานในฟาร์ม การสุขาภิบาล ความเข้าใจ และความมีน้ำใจของเกษตรกรที่มีต่อสหกรณ์รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการทำฟาร์มโคนมของเกษตรกร

การศึกษาได้ใช้ข้อมูลจากทางหน่วยราชการ และการสัมภาษณ์เกษตรกรโดยตรงจากสมาชิกสหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี จำนวน 90 ฟาร์ม

ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมปีที่ 4 มีอาชีพหลักทำฟาร์มโคนมส่วนอาชีพรองได้แก่ ทำนา และทำไร่ฟาร์มขนาดใหญ่มีประสบการณ์เลี้ยงอยู่ระหว่าง 11-15 ปี ฟาร์มขนาดกลางและเล็กมีประสบการณ์เลี้ยงประมาณ 6-10 ปี

2. รูปแบบการเลี้ยงส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงแบบพื้นบ้าน คือบริเวณโรงเรือนอยู่ใกล้กับตัวบ้าน ที่ตั้งฟาร์มทุกขนาดส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ห่างจากโรงนมของสหกรณ์ระยะไม่เกิน 2 กิโลเมตร การคมนาคมทำได้สะดวกตลอดปี แหล่งน้ำที่ใช้ในฟาร์มได้จากน้ำบาดาลเป็นส่วนใหญ่ การเลี้ยงจะใช้ระบบผูกล่ามโค ให้อยู่ในโรงเรือนตลอดเวลา พันธุ์ที่เลี้ยงมากที่สุดคือ ลูกผสม โฮลสไตน์-ฟรีเซียน ใช้หญ้า และต้นข้าวโพดเป็นอาหารหลัก การรีดนมจะทำ วันละ 2 ครั้ง ในตอนเช้า ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วง 05.00-06.00 น. ส่วนในช่วงเย็น 16.00-17.30 น.

3. การใช้แรงงานส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว ลักษณะการใช้แรงงานจะใช้เพื่อการเก็บเกี่ยวหญ้ามากที่สุด รองลงมาได้แก่การความสะอาดคอกและอุปกรณ์

การรีดนม การเตรียมอาหาร และให้อาหารโค การรีดนม การนำน้ำนมดิบส่งโรงงาน และการทำความสะอาดโค

4. เกษตรกรมีการสุขาภิบาลในฟาร์มอยู่ในเกณฑ์สูง โดยคำนึงถึงความสะอาดในการทำฟาร์ม การรีดนม รวมทั้งการรักษาคุณภาพของน้ำนมดิบที่รีดได้

5. เกษตรกรมีความเข้าใจ และมีน้ำใจต่อระบบสหกรณ์อยู่ในเกณฑ์สูงส่วนใหญ่ เห็นความสำคัญของการทำงานในรูปของสหกรณ์โดยการจำหน่ายน้ำนมดิบให้กับสหกรณ์

6. ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรที่สำคัญที่สุดคือการผสมไม่ค่อยติด รองลงมาได้แก่โรคสัตว์

พัฒพงศ์ กฤจนรรจน์ ,สาวิตรี รังสิภัทร์ และ ชัชชัย แก้วสนธิ

การติดตามผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ เศรษฐกิจภายหลังการใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทนของเกษตรกร ในจังหวัดนครปฐม

ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายงานการค้นคว้าวิจัยประจำปี 2530 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การใช้วัสดุท้องถิ่น เป็นพลังงานทดแทน ของเกษตรจังหวัดนครปฐม วัสดุที่ใช้ได้แก่ แห่งเชื้อเพลิงพืชสด (เชื้อเพลิงเขียว)และแห่งเชื้อเพลิงจากวัสดุการเกษตรอื่น ๆ (ฟางหญ้าแห้ง, ผักตบชวา ฯลฯ) เตาแกลบ ปุ๋ยหมัก และก๊าซชีวภาพ จำนวนร้อยละ 1.2, 25, 8.3 และ 2.4 ตามลำดับ เกษตรกรร้อยละ 98 รู้จักการใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นพลังทดแทนอย่างน้อย 1 ชนิด และร้อยละ 80 นิยมใช้ปุ๋ยหมักในการปลูกพืช

การเปลี่ยนแปลง สภาพเศรษฐกิจ จากการใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นพลังงานทดแทน ปรากฏว่าเกษตรกรร้อยละ 80 เชื่อว่ามีผลทำให้รายได้ของตนเองเพิ่มขึ้น และร้อยละ 45 ระบุว่ามีผลต่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเกษตรกร เป็นต้นว่าการได้รับความรู้(การศึกษา) สภาพการรวมกลุ่ม สภาพที่อยู่อาศัย ความสะอาดของบ้านเรือน ความสะอาดของชุมชน การร่วมงานของกลุ่มเยาวชน การทำงานร่วมกันของกลุ่มแม่บ้าน ตลอดจนการพบปะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 70, 70, 70 , 56, 56, 15, 20 และ 70 ตามลำดับ ระบุว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาอยู่ในระดับที่ดี

จิรรภาส พูลสุวรรณ

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรซึ่งเคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ความมุ่งหมายของการศึกษาเรื่องนี้เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เกษตรกรซึ่งเคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนต้องกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อให้ทราบและทำความเข้าใจได้อย่างถูกต้องถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกษตรกรที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองต้องกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน และผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นพื้นฐานสำหรับการแก้ไขป้องกันปัญหาเกี่ยวกับการตกเป็นผู้เช่าที่ดินของเกษตร เพื่อมุ่งให้เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองสามารถรักษาความเป็นเจ้าของที่ดินไว้ได้สืบไป อันจะส่งผลดีต่อสาขาการผลิตการเกษตรซึ่งเป็นสาขาเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศสามารถพัฒนาก้าวหน้าไปได้ในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่ทำการศึกษาตามเงื่อนไขความเหมาะสมที่กำหนดขึ้นและได้เลือกทำการศึกษาในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยใช้หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ จากการคัดเลือกประชากรตามคุณสมบัติที่กำหนด ได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 239 คน แบ่งเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินจำนวน 103 คนและเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองจำนวน 136 คน การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านการทดสอบความเชื่อถือได้ด้วยวิธีการทดสอบซ้ำและมีการกำหนดเครื่องชี้วัดตัวแปรเกี่ยวกับความรู้เท่าทันเหตุการณ์ กับตัวแปรด้านความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของตัวเองด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบถดถอย สเกล ระเบียบวิธีทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐานคือ ร้อยละ และไคสแควร์

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการทำนาและขายผลผลิตของตนให้แก่พ่อค้า มีหนี้สินซึ่งเกิดจากความจำเป็นที่ต้องลงทุนในการผลิต มีภาวะของการผลิตเพื่อการขายอยู่ในระดับสูง การได้รับการผลิตที่ดินมาโดยการสืบ

มรดกโดยมีการจัดแบ่งระหว่างญาติพี่น้องจำนวน 2-5 คน มีระดับความรู้เท่าทันเหตุการณ์ค่อนข้างต่ำ และมีระดับความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรผู้เช่าที่ดิน ปรากฏว่าส่วนใหญ่สูญเสียที่ดินในช่วง 3-18 ปีที่ผ่านมา โดยมีสาเหตุสำคัญคือภาวะหนี้สินอันเนื่องมาจากการผลิตในช่วงระยะเวลาดังกล่าวไม่ได้ผล และการขาดแคลนเงินทุน เกษตรกรผู้เช่าส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์ของตน และไม่เคยศึกษากฎหมายควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทั้งยังเห็นว่าตนได้รับความเป็นธรรมในการเช่าที่ดินแล้ว ในการวิเคราะห์พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตกเป็นผู้เช่าที่ดินของเกษตรกรที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนได้แก่การจัดมรดกแบ่งที่ดิน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะการตกเป็นผู้เช่าที่ดินของเกษตรกรที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนคือ การผลิตเพื่อขาย จำนวนญาติพี่น้องที่ได้รับการจัดแบ่งมรดก ที่ดิน ความรู้เท่าทันเหตุการณ์ และความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ ของตนเอง จึงสรุปได้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรที่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมาก่อนต้องกลายเป็นเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำกินจากผู้อื่นคือ การจัดแบ่งมรดกที่ดินและภาวะหนี้สิน

ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นได้ว่าน่าจะได้มีการกำหนดมาตรการในรูปของกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เกษตรกรสูญเสียทอดมรดกที่ดินในรูปของการจัดแบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ๆ เพื่อมอบให้บุตรหลานของตนแต่ละคนโดยการสืบทอดมรดกที่ดินควรจะให้เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันของบุตรหลานให้มากที่สุดและควรมีการให้การศึกษาอบรมด้านอาชีพที่เหมาะสมแก่สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรสหกรณ์การเกษตรและบรรเทาภาวะหนี้สินอันเกิดจากความต้องการสินเชื่อเพื่อการลงทุน รวมทั้งความเสียเปรียบของเกษตรกรต่อกลไกของตลาดและพ่อค้าคนกลาง ทั้งยังควรพิจารณาเปลี่ยนแปลงระเบียบวิธี และยืดระยะเวลาการผ่อนชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรเป็นการพิเศษเมื่อที่ผลของเกษตรกรได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ทางด้านเกษตรกรผู้เช่าที่ดินซึ่งต้องเช่าที่เดิมเคยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนนั้นควรได้หามาตรการทางด้านการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรเหล่านี้สามารถซื้อที่ดินที่ตนเคยมีกรรมสิทธิ์อยู่ได้ และควรมีการเผยแพร่ความรู้ รวมทั้งการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับกฎ

หมายควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างจริงจัง เพื่อให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนของตนเองมากขึ้น

วัฒนธรรม กับสถาบันการเมือง

Muecke , Marjorie M.

The Village Scouts of Thailand

Asian Survay Vol.20 No.4 April 1980 21 p.

University of California Press

ลูกเสือชาวบ้านเป็นองค์กร ระดับประเทศ ริเริ่ม โดยตำรวจตะเวนชายแดน ต่อมาได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินี เพื่อส่งเสริมการเป็นเอกภาพของประเทศ จุดมุ่งหมายคือ จัดตั้งรั้วของชาติที่มีชุมทหาร ต่อต้านการคุกคามต่อความเป็นเอกราชและเสรีภาพของชาติ โดยเฉพาะคอมมิวนิสต์ การบริหารงานเป็นการร่วมกัน ระหว่าง ตชด. กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ คุณสมบัติที่จะเป็นลูกเสือชาวบ้านคือ อายุไม่ต่ำกว่า 14 ปี พร้อมทั้งต้องหาสมาชิกมาด้วย 3 คนสมาชิกบางคนมาเพราะถูกบังคับให้เข้ามามิฉะนั้นจะถูกข่อหาไม่จงรักภักดี หมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาการก่อความรุนแรงและมีความแตกต่าง สมาชิกลูกเสือชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นนายทุนรายย่อย พ่อค้าแม่ค้าแล่ะอยู่ในวัยกลางคน เขาต้องการ

1. ผลประโยชน์ทางการเมือง
2. ผลประโยชน์ทางการค้าและธุรกิจ
3. โอกาสจากสังคมผู้ที่สูงกว่า
4. โอกาสที่แสดงความรักชาติ
5. พวกหนุ่มสาวต้องการรู้จักคนมากขึ้น และเพื่อความสนุก

โครงการนี้มีจุดสำคัญที่เน้นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เช่น รักสนุก ความเคารพต่อองค์พระมหากษัตริย์ ศาสนา ประการสุดท้าย ภาพพจน์ของลูกเสือชาวบ้านนั้นดีมาก ด้วยการรับสมัคร การเข้าเป็นลูกเสือชาวบ้านต้องผ่านการอบรม 4 วัน 5 คืน ทำให้เกิดความภูมิใจของตนและความหวังต่ออนาคตที่คิดว่าตนเองช่วยให้ประเทศชาติปลอดภัย

ประเสริฐ แย้มกสิ่นกุ้ง

เปรียบต่างปัจจัยทางสังคมวิทยาในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น

ถอดจากบทความ " Contrasting Sociological Factors in Rural Development of Japan and Thailand " เสนอในการประชุมเรื่อง " Comparative Study of the History of Rural Development in Japan and Thailand "

จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬา ฯ และมูลนิธิญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 31 ก.ค. ถึง 2 ส.ค. 2524 ที่โรงแรมสยามเบย์เชอร์ เมืองพัทยา, 43 หน้า

มองว่าการพัฒนาชนบท เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมาก เกี่ยวข้องกับปัจจัยทั้งภายในภายนอกชุมชนชนบท และทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ และที่ไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจความเข้าใจของเราจะไม่เพิ่มขึ้นเลย และความพยายามก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าเรามองการพัฒนาชนบท เน้นปรากฏการณ์โดดเดี่ยว ไม่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมทั้งหมดของประเทศ หรือถ้าเราวางแผนพัฒนาชนบท โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยที่ไม่ใช่เรื่องทางเศรษฐกิจพร้อมกันไปด้วย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงในความแตกต่างในการพัฒนาชนบทของไทยและญี่ปุ่น เราต้องศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมของไทยและญี่ปุ่นทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และปัจจุบัน เพื่อดูว่าชาวนามีฐานะได้เปรียบเทียบอย่างไรบ้างบทบาทและความผูกพันธ์กับคนกลุ่มอื่นอย่างไร มีวิถีชีวิตโดยเฉพาะค่านิยมที่เป็นหลักยึดมั่นในการดำเนินชีวิตและการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) ที่เป็นกรอบในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างไร

บทความนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก จะพูดถึงฐานะของชาวนาในโครงสร้างสังคมโดยวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างศักดินาของไทยและญี่ปุ่น และผลที่มีต่อสถานภาพบทบาทของชาวนาและแบบอย่างการถือครองที่ดิน รวมทั้งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดประเทศติดต่อกับตะวันตก ส่วนที่ 2 จะพูดถึงความแตกต่างในระบบค่านิยมของชาวนาไทยและญี่ปุ่น ซึ่งทา

ให้ชุมชนชาวนาของสองประเทศนี้มีการจัดระเบียบทางสังคม และขีดความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งสรุปจากการวิเคราะห์ 2 ส่วนได้ดังนี้ เช่น

ในด้านฐานะของชาวนาในโครงสร้างทางสังคม

บารุง สุขพรรณ์

บทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ และปลูกฝังค่านิยม ที่พึงประสงค์ต่อเยาวชนไทย

คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงประสิทธิผลการรับข่าวสารด้านวัฒนธรรมของเยาวชนจากสื่อมวลชนซึ่งได้รับการเผยแพร่ทางความคิด ทัศนคติ พื้นฐานจิตใจ และ วัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ศึกษาถึงศักยภาพ ของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนาระบบความคิด ทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของเยาวชน ไทยในเขตกรุงเทพมหานคร รวบรวมเน้นที่หน้าที่ และประสิทธิผลการเผยแพร่ที่นำ และส่งเสริมรวบรวม และแสวงหาแนวความคิดรวบยอด และแนวทางที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ส่งเสริมพื้นฐานวัฒนธรรม "การปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ต่อเยาวชน" เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน และวัฒนธรรมไทย ของสังคมไทย เพื่อใช้ประกอบในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และยุทธวิธีการ เผยแพร่วัฒนธรรมไทย โดยการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่

กลุ่มตัวอย่าง เยาวชนที่ศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สังกัดส่วนกลาง ซึ่งมีจำนวน 104 โรงเรียน จำนวน 1000 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับค่านิยม และคุณธรรมจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุ และโทรทัศน์มากที่สุด ได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ และสิ่งพิมพ์ด้วย

2. ค่านิยมพื้นฐานและคุณธรรม นักเรียนนำไปใช้มากที่สุดคือการแสดงความรักชาติ และเทิดทูนศาสนา และพระมหากษัตริย์ รองลงมาคือค่านิยมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ การประหยัดและอดออม การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย และการปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนา

3. นักเรียนจะจัดกิจกรรม และนิทรรศการ เพื่อเผยแพร่คุณธรรม และค่านิยมพื้นฐานในโรงเรียนอย่างน้อยปีละ 6 ครั้ง ทั้งในโอกาสวันสำคัญของทางราชการ และวันสำคัญทางศาสนา ส่วนการเผยแพร่ความรู้นั้น ส่วนใหญ่นักเรียนจะเผยแพร่แก่เพื่อน ๆ ในโรงเรียน และญาติในครอบครัว

สธน รัรจนตระกูล

บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงของชาติ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526

การวิจัยเรื่องนี้มีจัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ของวิทยาลัยครูในเขตภาคกลาง เพื่อศึกษาถึงวิธีการดำเนินงานการส่งเสริม ทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตวิทยาลัยแต่ละแห่งรับผิดชอบ เพื่อศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรค ในด้านการดำเนินงานการทำนุบำรุงส่งเสริมรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของวิทยาลัยครู ในเขตภาคกลาง เสนอแนะแนวทาง ในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตวิทยาลัยครูภาคกลาง

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และคณะกรรมการประจำศูนย์วัฒนธรรมในวิทยาลัยครูในเขตภาคกลาง 11 แห่ง 330 คน ใช้วิธีการส่งภาษณ์และส่งทางไปรษณีย์ ได้รับกลับคืน 288 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวิทยาลัยครูเขตภาคกลางที่มีผลต่อวัฒนธรรมนั้น ยังดำเนินบทบาทอยู่ในระดับค่อนข้างน้อยทุกด้าน ส่วนกิจกรรมที่จัดมากที่คือ การจัดนิทรรศการ การจัดแสดง และการสาธิต การจัดงานประเพณี การจัดประชุม และการจัดอภิปรายกลุ่ม โดยวิธีการดำเนินงานที่ให้ผลสำเร็จมากที่สุด คือ ร่วมมือกับสถาบันเอกชน องค์การ และหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ ส่วนปัญหาและอุปสรรคคือ ปัญหาทั่วไป และปัญหาบุคลากร

นอกจากนี้ ควรจะมีการเรียนการสอนเรื่องวัฒนธรรมตั้งแต่ชั้นอนุบาลขึ้น ฝึกอบรมบุคลากรหลักทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดหอวัฒธรรมควรเป็นตนละด้าน วิทยาลัยครูเป็นจุดศูนย์กลางของภาคนั้นรับผิดชอบ

สำหรับแนวทางในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมได้แก่ ควรจัดให้มีการประชุมเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมให้ชัดเจน สวช. ควรจัดสรรงบประมาณให้ศูนย์วัฒนธรรมมากกว่าปัจจุบัน ควรสอดส่องดูแลกิจกรรมของนักศึกษาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจารย์ที่ทำหน้าที่ด้านศูนย์วัฒนธรรมของภาคนั้นควรได้รับการลดชั่วโมงสอน ควรจัดกลุ่มเรื่องการฝึกประสบการณ์ วิชาหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้ประชาชนสนใจ และควรส่งเสริมวัฒนธรรมไปสู่ประชาชน

กลิ่น สมตระกูล
วิทยาการชาวบ้านกับการพัฒนาประเทศ
วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ 12 ฉบับที่ 5 มิถุนายน-กรกฎาคม 2521
4 หน้า

วิทยาการชาวบ้าน เป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างหนึ่ง หมายถึงการนำเอาความรู้ทางเทคนิควิทยาการต่างๆ มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านเท่านั้น รวมทั้งการพัฒนาบุคคล และทักษะเพื่อการพัฒนาชนบท และเพื่อชาวชนบท วิทยาการที่ได้ทดลองปรับปรุงเพื่อชนบท มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ คือ ประเภทพลังงาน เช่น การใช้พลังงานแสงแดด, ประเภทวัสดุ คือการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น หลักเทคนิคต่าง ๆ ของวิทยาการชาวบ้านมีอีก 3 ประการ คือ การใช้ระบบระบายเพื่อลงทุนต่ำ ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น มีขนาดเล็ก ง่ายต่อการศึกษา เข้าใจและปรับปรุงรักษาง่าย ทุ่นแรงและเพิ่มผลผลิต ลดอุปสรรคและปัญหาในท้องถิ่น วิทยาการชาวบ้าน เป็นระบบการพัฒนาที่ค่อย ๆ เป็นค่อยไป ราคาถูกและที่สำคัญที่สุด คือ การที่ชุมชนมีความสามารถช่วยในการพัฒนาได้

ริติมา คุชติรานนท์

การพัฒนาของภาคเอกชนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525, 30 หน้า
เอกสารรรเนียว รายงานวิจัย

การพัฒนาชนบทโดยภาคเอกชนในประเทศไทย โดยเฉพาะองค์กรที่มีเป้าหมาย แผนการที่ชัดเจนแล้วมีอยู่ประมาณ 30 องค์กร นับว่าการพัฒนาของเอกชนยังอยู่ในลักษณะล้มลุกคลุกคลาน อันเป็นเนื่องมาจาก ปัญหาทางการเมืองเป็นสาคัญ สาหรับการพัฒนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ดาเนินการโดยรัฐบาลส่วนใหญ่แล้วเป็นความช่วยเหลือทางด้านอาชีพ และการพัฒนาทางวัตถุที่ช่วยสร้างต่าง ๆ ส่วนบทบาทการพัฒนาของเอกชนในลักษณะมูลนิธิต่าง ๆ ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอยุธยาแต่อย่างใด จากข้อมูลที่มีการศึกษาเกี่ยวกับอยุธยาพบว่า มีปัญหาที่น่าเป็นห่วง แต่ยังขาดการสนใจศึกษา โดยมีสมมติฐานในการพัฒนาว่า ชาวชนบทจะต้องเป็นบุคคลสาคัญอันดับแรกที่จะรับผิดชอบกับอนาคตของตน ซึ่งเน้นหนักในแง่ของการมีส่วนร่วม และรวมถึงการรวมกลุ่มของชาวบ้าน การพัฒนาของธนาคารไม่สู้จะประสพผลสาเร็จในด้านนี้ เนื่องจากเป้าหมายและวิธีการในการพัฒนา ส่วนกลุ่มสาคัญหลังนั้นได้เริ่มต้นจากสมมติฐานนี้ แต่ยังไม่บรรลุผล เนื่องจากกลุ่มขาดประสพการณ์ การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ

สุนทรี อาสะไวย์

บทบาทของรัฐบาลและเอกชนในการพัฒนา : พิจารณาเฉพาะกรณีประวัติโครงการรังสิต พ.ศ.2431-2457

ศูนย์วิทยทรัพยากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521, 275 หน้า
รายงานการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการสัมภาษณ์เกษตรกรในโครงการอย่างไม่เป็นทางการ จากผลของการศึกษาพบว่าโครงการรังสิตมีจุดมุ่งหมายที่จะขยายเนื้อที่เพราะปลูกโดยให้มีระบบคลองชลประทานที่มีประสิทธิภาพ โครงการดำเนินงานโดยเอกชนซึ่งมีการแสวงหากำไรเป็นพื้นฐานโดยที่รัฐไม่มีวิธีการควบคุมที่รัดกุมพอ ทำให้จุดมุ่งหมายทางด้านการจัดระบบน้ำของโครงการ ค่อนข้างจะล้มเหลว คลองที่ขุดมีประโยชน์ในการเพาะปลูกจำกัด และก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ อันเนื่องมาจากที่ดินที่ดี ส่วนใหญ่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของผู้เช่า และประสบปัญหาเรื่องแรงงาน และทุนในการผลิต การผลิตยังคงอาศัยธรรมชาติเช่นเดิม งานวิจัยเรื่องนี้จึงนับว่าเป็นแนวการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมของภาคกลางที่น่าสนใจมากเล่มหนึ่ง

อดิน รพีพัฒน์ , มรว.
ปัญหาในการทำงานพัฒนาชนบท ประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง
สถาบันไทยคดีศึกษา กรุงเทพ ฯ, 2521, 18 หน้า
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองเป็นโครงการที่มีลักษณะพิเศษ คือ 1. รวมผู้ที่มีความชำนาญพิเศษแต่ละด้าน จาก 3 มหาวิทยาลัย คือ ธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และมหิดล มาร่วมกันทำงานในการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ 2. มีลักษณะผสมผสานในการที่เป็นโครงการวิจัยร่วมกับการปฏิบัติงานพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

โครงการอยู่ในระหว่างปี 2517-2519 เริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และก้าวสู่การปรับปรุงการบริหารภายใน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพท้องที่เป็นลาดับ ปฏิบัติการในท้องที่ 6 แห่งในภาคกลาง

ประสบการณ์จากการปฏิบัติการ คือ

1. ปัญหาในการประสานงาน เริ่มตั้งแต่ความแตกต่างในวัตถุประสงค์และปรัชญาของการพัฒนา จนถึงการให้ความสำคัญเน้นหนักที่การพัฒนาหรือการวิจัยอย่างไหนมากกว่ากัน ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาอบรม มาต่างสาขาวิชา จึงมีจุดทัศนะแตกต่างกัน

2. จากโครงการ 6 แห่ง พบกับความล้มเหลว 2 แห่ง คือ ที่ ต. ดอนเจดีย์ และในรัฐธาราม สาเหตุคือทีมงานที่เข้าไปปฏิบัติการในท้องที่ไม่สามารถค้นหาความต้องการ และความจำเป็นของคนในท้องที่นั้นว่ามีอะไรบ้าง จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้อย่างไร และบางครั้งแผนที่วางมาแต่เบื้องบนก็อาจจะใช้ไม่ได้ผล หากไม่มีการสำรวจความต้องการ ความจำเป็นของแต่ละท้องที่ในการเข้าไปพัฒนา

3. โครงการพัฒนาชนบทครั้งที่ผ่านมา มีข้อสันนิษฐานที่บกพร่อง เกี่ยวกับหมู่บ้านที่เข้าไปปฏิบัติการ คือ การทำโครงการผู้ทำโครงการมักถือว่าคนทั้งหมู่บ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาวบ้านทุกคน มีสภาพฐานะความเป็นอยู่เหมือน ๆ กัน จึงกำหนดการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมและบางครั้งก็ไม่สามารถช่วยคนยากจนได้

4. การเปลี่ยนแปลงบุคคลากรในท้องที่ภายหลัง 3 เดือนผ่านไปแล้วจะให้คนใหม่เข้ามาแทนอาจจะมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านไม่ติดยึด และพึ่งอยู่กับเจ้าหน้าที่

Mizuno Koichi

Urbanization and Rural Chang : Tambon Om Noi

การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงในชนบท กรณีอ้อมน้อย

in, R. D. Hill and Jenifer M. Bray ,(eds. , Geography and the Environment in Southeast Asia, Hong Kong University Press, 1979

บทความนี้ เป็นรายงานสรุปจากการศึกษาภาคสนามของตาบลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ระหว่าง พ.ศ.2515 และ พ.ศ.2516 โดยผู้เขียนเอง เนื้อหาของบทความครอบคลุมผลการศึกษา กระบวนการขยายตัวของเมืองในท้องที่ดังกล่าว โดยพิจารณาย้อนหลังไป 15 ปี(2500-2515) จุดมุ่งหมายของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ประการแรก เสนอข้อมูลการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทซึ่งได้รับผลกระทบกระเทือนจากการขยายตัวของเมือง ประการที่ สอง พิจารณากระบวนการปรับตัวทางด้านนิเวศวิทยาของชาวนา และประการที่สามชี้ถึงบริเวณจุดใจกลางกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดติดตามมาในชีวิตชนบทในด้านต่าง ๆ เช่นมาตรฐานการครองชีพ ครอบครัว และเครือญาติ หรือความร่วมมือการจัดองค์กรหมู่บ้านองค์ประกอบวัฒนธรรมและความสามัคคีสังคม ผู้วิจัยค้นพบว่าชุมชนดังกล่าวต้องเผชิญกับปัญหาการปรับตัวต่าง ๆ ซึ่งสถาบันเดิมเช่นเครือญาติหรือ ความร่วมมือระหว่างชาวบ้านไม่สามารถ แก้ปัญหาได้ จึงเป็นการสมควรที่จะต้องหาทางพิจารณาปรับปรุงสถาบันทางสังคมของชุมชนดังกล่าว เพื่อเกื้อกูลให้การปรับตัวต่อสภาวะทางสังคมเรียบง่ายขึ้น

กุลทรี วรพล

ลักษณะการขยายตัวของความเป็นเมืองในเขตชานเมืองด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

ปัญหาการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร มีผลกระทบต่อการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดินของบริเวณชานเมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการขยายตัวและการเพิ่มของประชากรในเวลาเดียวกัน

สำหรับพื้นที่ชานเมืองด้านตะวันตก เป็นพื้นที่หนึ่งที่กำลังเปลี่ยนเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทางหลวงแผ่นดินสายเพชรเกษม ซึ่งเป็นเส้นทางผ่านจากกรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันตกและภาคใต้ ทำให้มีความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อ เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการศึกษาพบว่า พื้นที่ทั้ง 4 แห่ง คือ แขวงหลักสอง แขวงหนองค้างพลู สุขาภิบาลอ้อมน้อย และสุขาภิบาลอ้อมใหญ่ มีการใช้ที่ดินและทิศทางการขยายตัวของชุมชนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการคมนาคมอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏในระยะแรกจะมีการขยายตัวตามแนวลำน้ำ ต่อมาเมื่อมีการสร้างเส้นทางคมนาคมทางถนน จึงส่งผลให้รูปร่างของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเหล่านี้มีลักษณะเป็นแนวยาวตามสองฟากถนนอย่างชัดเจนที่สุด อย่างไรก็ตาม ลักษณะการขยายตัวดังกล่าวจะปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นในบริเวณสองฟากถนนสายหลัก ขณะที่บริเวณอื่น ๆ ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงมาก็น้อย ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจกำหนดได้ว่าพื้นที่เหล่านี้เป็นเขตเมืองหรือชนบทอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงทำให้การใช้ที่ดินในบริเวณดังกล่าวจึงไม่มีขอบเขตแน่นอน ซึ่งถ้าหากรัฐบาลไม่มีนโยบายในการควบคุมการขยายตัวของชุมชนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในการพัฒนาการใช้ที่ดินในอนาคตแน่นอน

วิวรรธ จิรภรณ์ศิริ

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกับการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านคีมและดูเมืองสามัคคีธรรม จังหวัดสิงห์บุรี

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงรายละเอียดการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในสองหมู่บ้าน ที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดิน เพื่อการเกษตรกับการพัฒนาหมู่บ้านโดยมีสมมติฐานว่า หมู่บ้านดูเมืองสามัคคีธรรมซึ่งมีระดับการพัฒนาสูงกว่า จะมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรแบบเข้มข้นกว่าหมู่บ้านคีมซึ่งมีระดับพัฒนาต่ำกว่า รวมทั้งศึกษาแนวโน้มในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรแบบเข้มในอนาคต ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เกษตรกร ปรากฏผลดังนี้

1. การเปรียบเทียบ การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ของหมู่บ้านทั้งสองด้วยการทดสอบ พบว่าความแตกต่างกัน ในเรื่องความเข้มในการใช้ที่ดิน รูปแบบการใช้ที่ดิน ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกลทางการเกษตร แรงงาน

2. งานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีความสัมพันธ์ กับการพัฒนาหมู่บ้าน หมู่บ้านดูเมืองสามัคคีธรรมมีค่าตัวแปร ที่เป็นดัชนีการพัฒนาเกือบทุกตัวสูงกว่าหมู่บ้านคีม และมีค่าตัวแปรที่เป็นดัชนีการเกษตรแบบเข้ม ซึ่งได้แก่ ผลตอบแทนทางการเกษตรต่อหนึ่งหน่วยปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกลทางการเกษตร แรงงานและการลงทุน สูงกว่าหมู่บ้านคีม

3. การคาดการณ์สำหรับอนาคตภายในปี พ.ศ. 2540 ด้วยเทคนิค EDFR พบว่า แนวโน้มการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรแบบเข้มของสองหมู่บ้านจะมีการพัฒนาไปในทางที่ดี ทั้งในด้านนโยบายทางการเกษตร รูปแบบทางเกษตร การลงทุนและการใช้เทคโนโลยี่ แต่สภาพของภูมิอากาศ การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ราคาผลผลิต การเพิ่มของประชากร และการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จะเป็นแนวโน้มที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเกษตร

ชาติชาย มีเกิดมูล

การยอมรับวัฒนธรรมไทยของชาวข่ามุบรรพรัฐภิรัฐ

วิชาเอก พัฒนาสังคม ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

ความสำคัญของปัญหาคือ เมื่อเจ้าหน้าที่ของทางราชการเข้าปฏิบัติงานในชุมชนข่ามุบรรพรัฐภิรัฐ ทุกคนต่างก็พบกับสถานการณ์ซึ่งเรียกว่าสถานการณ์ต่างวัฒนธรรม ได้แก่ ความแตกต่างทางด้านภาษา ความแตกต่างทางด้านความเชื่อถือและประเพณี เจ้าหน้าที่ของทางราชการจะต้องเอาชนะสถานการณ์ต่างวัฒนธรรมนี้ให้ได้ โดยจะต้องศึกษาภาพกว้าง ๆ เกี่ยวกับสภาพเศรษฐสังคม และการปกครอง ตลอดจนลักษณะการยอมรับและไม่ยอมรับวัฒนธรรมไทย เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายมาให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายของงาน

ชาวข่ามุในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่จากเดิมซึ่งเคยอาศัยอยู่ตามภูเขาลงมาอยู่ตามพื้นราบ ผลของการอพยพหรือย้ายถิ่นที่อยู่ลงมาอยู่พื้นราบทำให้วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครองต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวพื้นราบ ความเปลี่ยนแปลงนี้ผู้วิจัยพบว่าลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของชาวข่ามุมีผลต่อการยอมรับวัฒนธรรมไทยค่อนข้างมาก

ลักษณะทางเศรษฐกิจมีการประกอบอาชีพหลากหลายกว่าเดิม แต่ละอาชีพมีเทคนิคยิ่งที่สลับซับซ้อนกว่าสมัยบุรพกาล การประกอบอาชีพด้านการเกษตรมีการรับข้าวพันธุ์สุวรรณ 1 เข้ามาเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนเป็นผลให้ระบบการผลิต และวิถีชีวิตการประกอบอาชีพต้องผูกพันในลักษณะพึ่งพาตลาดของชุมชนชาวไทยมากขึ้น ทั้งในด้านสินค้าเพื่อการบริโภค และอุปโภค

ลักษณะทางสังคม ขนาดของครอบครัวชาวข่ามุเริ่มมีขนาดเล็กลงเนื่องจากลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นพึ่งพิง ในครอบครัวบุตรเริ่มมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเองหรือร่วมกับบิดามารดามากขึ้น แต่ระบบเครือญาติซึ่งนับถือ

ตามลักษณะของสายตระกูลกำลังสลายไปจากชุมชน เนื่องจากการนำระบบนามสกุลเข้ามาใช้และการตั้งนามสกุลไม่สอดคล้องกับลักษณะสายตระกูลของตน มีการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาติดต่อกับคนนอกชุมชน ทั้งยังมีการสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ และมีชาวปกาเกอญอกลุ่มหันมานับถือศาสนาพุทธเข้ามาเป็นศาสนาของตระกูลผู้ใหญ่บ้านคือ ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยในส่วนที่เกี่ยวกับรายละเอียดปลีกย่อยของกิจกรรม แต่การรวมกลุ่มทางสังคมยังคงเป็นการรวมกลุ่มแบบธรรมชาติตามรูปแบบในสังคมบูรพกาล

ลักษณะทางการเมืองและการปกครอง ชุมชนข่ามีรูปแบบการปกครองอยู่สองแบบ คือ แบบไม่เป็นทางการ ได้แก่การปกครองในลักษณะสายตระกูล โดยมีจารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการปกครอง แบบที่สองคือรูปแบบเป็นทางการ ได้แก่การปกครองหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2475 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นการปกครองภายใต้ระเบียบกฎหมายของรัฐ ในชุมชนไม่มีกลุ่มการเมืองในท้องถิ่นที่ราษฎรจัดตั้งขึ้น แต่มีกลุ่มการเมืองซึ่งทางราชการจัดตั้งขึ้นในรูปแบบการปกครองของหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ

ตรงค์ ต่อพุวรรณ

ปัจจัยบางประการ ที่มีผลต่อความคาดหวังของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัว และชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก : ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่ ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการอันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ขนาดครอบครัว ขนาดการถือครองที่ดิน และการรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรกับความคาดหวังของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ในพื้นที่ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมืองจังหวัดระยอง ซึ่งมีครัวเรือนที่เป็นเกษตรกรทั้งสิ้น 1107 ครัวเรือน แบ่งเป็น 5 หมู่บ้าน ตามเขตการปกครองพื้นที่ โดยการใช้การสัมภาษณ์ จากแบบสอบถามเก็บข้อมูลตัวอย่างจำนวน 129 ครัวเรือน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปพบว่าเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุในช่วง 41-50 ปี มีระดับการศึกษา ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งถือว่า อยู่ในกลุ่มระดับการศึกษาต่ำ มีบุตรหลานพบว่าส่วนใหญ่มีบุตรหลาน 5 คนขึ้นไป อาชีพดั้งเดิมคือ อาชีพเกษตรกรรม และมีรายได้เฉลี่ยต่อปีของครอบครัวอยู่ในระดับ 20000บาทขึ้นไป การรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรในด้านโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ส่วนใหญ่ เกษตรกรจะรับรู้จาก การสนทนากับคนละแวกบ้านเดียวกัน และจากสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง

2. ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า

2.1 เกษตรกรที่มีอายุน้อยและเกษตรกรที่มีอายุมากมีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัย

ไปตามสมมติฐาน

2.2 เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครอบครัว และชุมชนมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

2.3 เกษตรกรที่มีรายได้สูงกับเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำจะมีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครอบครัวและชุมชนไม่แตกต่างกันซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

2.4 เกษตรกรที่มีขนาดครอบครัวเล็กและเกษตรกรที่มีขนาดครอบครัวใหญ่จะมีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครอบครัวและชุมชนไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

2.5 เกษตรกรที่มีการถือครองที่ดินจำนวนน้อยจะมีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครอบครัวและชุมชนมากกว่าเกษตรกรที่มีการถือครองที่ดินจำนวนมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

2.6 เกษตรกรที่มีการรับรู้ข่าวสารและโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมาก มีความคาดหวังในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครัวเรือนและชุมชนมากกว่าเกษตรกรที่มีการรับรู้ข่าวสารน้อย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

สุภาพรรณ ม บางช้าง และคณะ
การพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา
รายงานการวิจัย ของโครงการวิจัยแม่บทที่ 3
ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2531

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา" ซึ่งได้ดำเนินการระหว่าง พ.ศ.2528-2531 นี้ เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) กระทำที่หมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีเป้าหมายศึกษากระบวนการพัฒนาองค์การชุมชนที่มีคุณลักษณะของการพึ่งตนเอง และมีส่วนร่วม

เนื้อเรื่องเป็นการกล่าวถึงขั้นตอน และความเป็นมาของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็นช่วง ๆ ของการปฏิบัติงาน โดยมีพื้นฐานอยู่ที่การร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และร่วมพิจารณาในการหาแนวทางแก้ไขปัญหา มีการสร้างโครงการต่าง ๆ ขึ้น เช่นโครงการธุรกิจ/ลัก เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นต้น

ผลการปฏิบัติงานร่วมกันขององค์การด้านเศรษฐกิจ และองค์การด้านศาสนาวัฒนธรรม ได้ข้อความรู้ที่สำคัญว่า องค์กรชุมชน หรือกลุ่มการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในชุมชนที่ศึกษามีลักษณะและศักยภาพแตกต่างกันเป็น 3 แบบ องค์กรชุมชนแบบธรรมชาติที่เกิดจากการริเริ่มและดำเนินงานของชาวบ้านเอง มีศักยภาพของการพึ่งตนเอง และมีส่วนร่วมมากที่สุด, องค์การที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้านโดยได้รับความสนับสนุนจากเอกชนภายนอก มีศักยภาพรองลงมา องค์การที่รัฐจัดตั้งขึ้น มีศักยภาพน้อยที่สุด ความแตกต่างนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญคือ การเกิดขององค์กร - การเกิดองค์กรตามความต้องการของชาวบ้าน ลักษณะและโครงสร้างขององค์กร - การบริหารจัดการที่เหมาะสมกับองค์กร เป็นไปได้กับความสามารถที่เป็นจริงของผู้นำและสมาชิก ไม่ว่าในด้านทรัพยากร เวลา และความรู้ ฯ, บทบาทที่เป็นประโยชน์ขององค์กรที่มีต่อสมาชิก และชุมชน และคุณภาพของผู้นำ

แนวทางการพัฒนาองค์กรชุมชนที่เป็นหัวใจ คือการพัฒนาคุณภาพของผู้นำองค์กร 2 ด้านคือ ความรู้และคุณธรรม สาระความรู้ควรตรงต่อความต้องการของผู้เรียนรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในพื้นที่ได้ และควรขยายความรู้ใหม่ที่จำเป็นแก่การสร้างการพึ่งตนเองที่ครบวงจรขององค์กร เช่นในด้านเศรษฐกิจ ผู้บริหารและองค์กรควรมีความรู้เรื่องการตลาด และบัญชี ในด้านศาสนา และวัฒนธรรมนอกจากความรู้สารธรรม ควรมีความรู้เทคนิควิธีการเผยแพร่ศาสนาวัฒนธรรม แก่คนวัยต่าง ๆ ของชุมชน ในด้านคุณธรรมที่พบว่า จำเป็นคือ สามัคคีในประโยชน์ส่วนรวม ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความซื่อสัตย์ ความสุขุม และสงบในการตัดสินใจ และแสดงออก

อนึ่ง คณะวิจัยยังได้ศึกษาเรียนการพัฒนาว่า ความหมายของชุมชนควรมีขอบเขตกว้างกว่าหมู่บ้าน เป็นเรื่องของกลุ่มคนที่มาสัมพันธ์กัน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรกระทำขนานไปกับกระบวนการที่เป็นจริงของชุมชน ซึ่งมีความเคลื่อนไหวเป็นตัวแปรเปลี่ยนตามกาล เพื่อให้กิจกรรมการพัฒนาสนองความต้องการและ ความจำเป็นของชุมชน แต่ละขณะได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้จำเป็นต้อง อยู่ในรูปสหวิทยาการ

ภาวะพัฒนาชุมชนที่สมบูรณ์ จำเป็นต้องพัฒนาพร้อมทั้งทางวัตถุและจิตใจ ทั้งนี้การพัฒนาวัตถุมีคุณค่าในฐานะเป็นขบวนการให้ชาวบ้านได้พัฒนาการเรียนรู้จักตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อสามารถจัดการการอยู่ร่วมกันได้อย่างถูกต้องในแต่ละขั้นตอนของชีวิต และสามารถยกระดับชีวิตไปสู่ความเป็นอิสระสิ้นทุกข์อันเป็นศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ได้เป็นลำดับ

วัฒนธรรม กับสถาบันศาสนา

เกรียงศักดิ์ ไทยครุพันธ์ กศ.บ. อ.ม.

สภาพสาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกำพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

คณะวิชามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา

รหัส.241196

การวิจัยเรื่อง "สภาพ สาเหตุการถูกทอดทิ้งและปัญหาของเด็กกำพร้าและเด็กยากจนวัดสระแก้ว อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง" นี้ เพื่อศึกษาสภาพครอบครัวของเด็ก ทำไมตนจึงต้องมาอาศัยอยู่วัดสระแก้ว และเมื่อมาอยู่แล้วเกิดปัญหาอย่างไรบ้างหรือไม่

ข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการออกวิจัยภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ เด็กที่อาศัยอยู่วัดสระแก้ว จำนวน 399 คน และสัมภาษณ์บุคคลภายนอกต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู แม่ค้า จำนวน 60 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติอัตราส่วนร้อยละ

ผลการศึกษาปรากฏว่า สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 และปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1 ซึ่งแสดงว่าเด็กที่อาศัยวัดสระแก้วนั้นไม่มีเฉพาะแต่เด็กกำพร้าและเด็กยากจนเท่านั้น แต่ปรากฏว่ามีเด็กแฝงอาศัยอยู่ส่วนหนึ่งด้วย เด็กยากจนมีจำนวนมากที่สุด และประการสุดท้าย สภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ๆ มีปัญหาทุกด้าน ได้แก่ ด้านอาคารที่อยู่อาศัย ด้านอุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์เครื่องใช้และด้านสุขภาพ เด็กมาอาศัยอยู่วัดสระแก้ว ได้แต่เพียงที่อยู่ ที่กิน และที่เรียนเท่านั้น ถ้ามีการรับแต่เฉพาะเด็กกำพร้าจริง ๆ จะสามารถบริหารการเลี้ยงเด็กได้ดีกว่านี้ หากทางวัดมีเมตราอย่างไม่มีขอบเขต ปัญหาจะเกิดขึ้นเช่นนี้เสมอไป และจะมีหรือหมดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

พระไพศาล วิสาโล
พุทธศาสนา กับคุณค่าร่วมสมัย
มูลนิธิโกมล คีมทอง กรุงเทพฯ กันยายน 2528 271 หน้า

หนังสือเล่มนี้เขียนด้วยความเชื่อที่ว่า พุทธศาสนา ยังมีคุณค่าต่อสังคมร่วมสมัย โดยนำบทความต่าง ๆ ที่เคยเขียนขึ้นในช่วงที่เป็นมราวาส มีสภาพของนักกิจกรรม เป็นภาคแรก ส่วนภาคที่สอง และสามนั้น เรื่องพุทธศาสนากับชีวิตซึ่งเขียนขึ้นในเพศปัจจุบัน ในขณะเดียวกันผู้เขียนได้เขียนบทนำในลักษณะของการปูพื้นความเข้าใจภูมิหลังของพุทธศาสนาในช่วงหลัง ๆ และเงื่อนไขบางประการซึ่งมีผลต่อสภาพการณ์ของพุทธศาสนาและช่วยให้เห็นภาพรวมของหนังสือ ซึ่งเชื่อมบทความต่าง ๆ ให้รวมมาสู่ประเด็นเดียวกัน ซึ่งเป็นแกนของหนังสือเล่มนี้

ผู้เขียนได้ กล่าวถึงการที่พุทธศาสนาห่างจากความเข้าใจ กับคนในปัจจุบัน นั้นเป็นผลมาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ที่การศึกษาถูกแยกออกจากวัด โดยรัฐรับบทหน้าที่แทน "แต่รัฐก็ทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ ไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง" ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ต่อการศึกษา ในปัจจุบันเองก็ไม่สามารถตอบสนองต่อเด็กที่หวังพึ่งระบบ (วัด) ได้ เพราะคณะสงฆ์มีปฏิเสธวิชาการสมัยใหม่ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจะพยายามชี้ให้เห็นบทบาท ของขบวนการชาวพุทธและพระสงฆ์ผู้ประพฤติชอบรูปและประเพณี พิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม สิ่งสำคัญที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นก็คือ พุทธศาสนาโดยพื้นฐานแล้ว ย่อมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เห็นคุณค่าของการพึ่งพาตนเองพร้อม ๆ กับการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการอยู่อย่างสันโดษ ไม่ขวนขวายปรนเปรอด้วยวัตถุจนเกินพอดี

Ishii Yoneo

Thai Bukkyo no Kozo

Ajai Keizai , Vol.12 , December 1971

โครงสร้างศาสนาพุทธของไทย

วารสารเศรษฐกิจเอเชีย , ฉบับที่ 12 , ธันวาคม 2514 ภาษาญี่ปุ่น

บทความนี้ได้กล่าวถึงลักษณะของศาสนาพุทธที่ยึดถืออยู่ในประเทศไทยในด้านความเชื่อถือ อิทธิพลที่มีต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะรายละเอียดลึกลงไปถึงความเชื่อบางประการ ที่มีมาจากศาสนาพราหมณ์ เช่น การเชื่อในพระเครื่องน้ำมนต์ ฯลฯ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเชื่อในเรื่อง "บวชพระ" ต่อผู้ชายไทย และต่อสังคม

Ayabe Tsuno

Some Aspects of Socialization Process in a Thai Rural Society with a Spacial Reference to the Educational Functions of Families and Buddhist Temples

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในชนบทไทย : ด้านการศึกษาในครอบครัวและในวัด

บทความรายงานการวิจัยในหนังสือ "Education and Culture in a Thai Rural Community : A Report of the Field Research in Tamboon Bang Kham"

กุมภาพันธ์ 2516 , 23 หน้า , ภาษาอังกฤษ

รายงานการวิจัยภาคสนาม ณ ต.บางเข้ม จ.เพชรบุรี โดยเพ่งความสนใจที่กระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม โดยใช้ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ของตำบล ขนาดที่พาต่อครอบครัว โครงสร้างของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว ศึกษาบทบาทของครอบครัวในการอบรมให้การศึกษาแก่เด็ก การเลี้ยงดูเด็กตามความเชื่อเก่า บทบาทของวัดและโรงเรียนในการให้การศึกษาซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในลักษณะของการช่วยเหลือด้านการเงิน

ส่วนแรกศึกษาบทบาทของครอบครัว ในการอบรมเด็กโดยการเข้าไปสังเกตความเป็นไป และพรรณาความ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาบทบาทของวัดที่มีต่อการศึกษา โดยดูจากกิจกรรมของวัดและโรงเรียน จุดมุ่งหมายของกิจกรรม เงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน และการใช้จ่ายรายได้ เพื่อวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 องค์กรที่เป็นตัวแทน การอบรมขัดเกลาทางสังคมดังกล่าว

Aoki Tomotsu

Bun to Keishiki - Tai bukkyo rikai no tameno ichiron

Ajia Keizai , Vol.15 , July 1974

บุญ และรูปการ : เพื่อความเข้าใจศาสนาพุทธ ในด้านโครงสร้าง

วารสารเศรษฐกิจเอเชีย , ฉบับที่ 15 , กรกฎาคม 2517 , ภาษาญี่ปุ่น

หลังจากการค้นคว้าเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นเวลา 1 ปี 8 เดือน (2 เดือนบวชเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร) ผู้เขียนได้แสดงความเห็นว่า ถึงแม้ระเบียบที่ปรากฏที่วัดจะคล้าย พื้นฐานสังคมไทย รูปแบบการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งอุดมคติของสังคมไทย มีความผูกพันอยู่กับศาสนาอย่างลึกซึ้ง แต่ผู้เขียนรู้สึกประหลาดใจที่พบว่า โครงสร้าง องค์ประกอบ และลักษณะของศาสนาพุทธในประเทศไทยนั้นเรื่องราวมาก เนื้อหาของตัวศาสนามีการกล่าวถึงอย่างน้อยมาก ผู้เขียนไม่ได้ต้องการเขียนถึงการค้นคว้าเกี่ยวกับศาสนาเท่านั้นในไทย แต่ต้องการชี้แจงและแสดงความคิดเห็นต่อบทความของนักค้นคว้าบางคนที่ผู้เขียนเห็นว่าคลาดเคลื่อน ในเรื่องได้แบ่งออกเป็น 2 บทใหญ่ ๆ ได้แก่ บทที่ 1 ว่าด้วยการศึกษาศาสนาพุทธในทางปฏิบัติ ปรัชญาดำเนินการปฏิบัติศาสนา เช่น การใส่บาตร กรรมฐาน แนวคิดในเรื่องการทำบุญ และวิธีทางศาสนาอื่น ๆ บทที่ 2 กล่าวถึงความเชื่อโดยรวมเรื่องบุญและกรรม

พระครูสาคร สังวรกิจ, ดิเรก หนูแก้วขวัญ, สุดารัตน์ เสรีวัฒน์ และไพศาล วงศ์วรสิทธิ์

พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร

รวบรวมโดย มูลนิธิธรรมลดีมหาม, 2520

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาความสำคัญ 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เป็นประวัติของวัดยกกระบัตร อยู่ที่ ต.ยกกระบัตร อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร และประวัติพระครูสาคร สังวรกิจ พระผู้นำการพัฒนาชุมชนแห่งนี้ ส่วนที่ 2 "การทำงานของข้าพเจ้า" เป็นการเล่าถึงสภาพหมู่บ้าน ชาวบ้าน และการทำงานของพระครู เดิมอาชีพหลักของชาวบ้านยกกระบัตรคือ เย็บจากขาย และการทำนา ซึ่งมีปัญหาเรื่องน้ำเค็มท่วม ชาวบ้านอยู่ในฐานะยากจน ผลที่ตามมา คือ การพนัน รอจรผู้ร้าย ชุกชุม ซึ่งภายหลังสภาพเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงดีขึ้นโดยการปฏิรูปของพระครูตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวบ้านจากมาปลูกมะพร้าว แก้ปัญหาน้ำเค็มท่วม และการเทศน์สอนให้มีคติธรรมที่ดีงามในการดำรงชีวิต และยังมีด้านอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชนของพระครูอีก และในส่วนนี้ ท่านได้เสนอหลักคิดในการบริหารท้องถิ่นโดยการเปรียบเทียบชุมชนเสมือนครอบครัวที่มีข้าราชการฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งพระสงฆ์เป็นดังพ่อแม่ ประชาชนเป็นดังลูก ถ้าจะให้ชุมชนมีสันติสุขต่างฝ่ายก็ควรทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ส่วนที่ 3 เป็นความคิดเห็นของ ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ ผู้มีโอกาสเข้าไปเยี่ยมเยือนชุมชนยกกระบัตร กล่าวถึงสภาพชุมชนที่ยังคงลักษณะ "ชาวบ้าน" อยู่นับเป็นชุมชนตัวอย่างในการพัฒนาและพึ่งตนเอง อันเป็นผลจากพระที่ยกกระบัตร โดยเฉพาะพระครูได้ตระหนักถึงภารกิจของพระสงฆ์ที่ยังมีต่อชุมชนเป็นสำคัญ และกอปรกับชาวบ้านมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และสถาบัน พระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้การปฏิรูปของพระครูสัมฤทธิ์ผลด้วยดี และสุดท้ายผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่ายกกระบัตรกำลังเผชิญกับอุปสรรคที่แยบยลขึ้น คือ วิทยาการสมัยใหม่ ระบอบการค้าอันมีกลไกการขูดรีดที่ซับซ้อนยิ่ง และยกกระบัตรจะรอดพ้นจากภัยนตรายเหล่านี้ได้หรือไม่ เพราะที่ผ่านมา ความสำเร็จของพระครูนั้น ประการหนึ่งมาจากการที่ชาวบ้านยัง

เป็นชาวบ้านที่มีความสันรตษ ยังไม่ถูกอิทธิพลของวิทยาการสมัยใหม่เปลี่ยนแนวความคิด

สัมพล ธันธาชัย

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจบางส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาของชาวตายอยางใต้

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ธันวาคม 2513

งานวิจัยนี้ศึกษาเอกสารที่ชาวต่างประเทศทำการศึกษาวิจัยกันนั้น ก็ได้ความในการสรุปภาคสนามเพื่อเปรียบเทียบกับที่ตั้งไว้ ... ในด้านแนวคิดด้านศาสนาของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจนั้น การเป็นสมาชิกกลุ่มศาสนา ... ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และเทคนิควิทยาของผู้ประกอบอาชีพต่างๆ ... ประกอบว่า ... ชาวมุสลิมบริจาคเงินในพิธีกรรม และคำนึงถึงหลักคำสอนของศาสนามากกว่าชาวพุทธ และชาวพุทธส่วนใหญ่มีได้เคร่งศาสนา แต่คำนึงถึงศาสนาในด้านพิธีกรรม ... ข้อสรุปสำคัญคือ คำกล่าวของ ... ที่เป็นว่าศาสนาพุทธสร้างค่านิยมที่ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาก ... จึงไม่ค่อยถูกต้องนัก

พัทยา รักตะประจิต และคณะ

ศาสนาชาวบ้านในอยุธยา
วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม 2524

คณะผู้จัดทำใช้เวลารวบรวมข้อมูลเป็นเวลา 2 เดือน โดยการเข้าไปสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้าน (ชาวบ้านทั่วไป ไม่ใช่ชนชั้นนำของชุมชน) แล้วจดรวบรวมในสมุดบันทึกพร้อมกับการเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้จากคนที่มีฐานะ และการศึกษาในระดับต่ำและปานกลาง พื้นที่ที่ศึกษาคือชุมชนตัวเมือง อำเภอบางปะหัน และอำเภออุทัย

ศาสนาชาวบ้านในพื้นที่ ที่ทำการศึกษามีรากฐานมาจากพุทธบัญญัติดั้งเดิมในพุทธศาสนาไสยศาสตร์ และศาสนาฮินดู สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวพันกับชาวบ้านนับตั้งแต่เกิดจนตาย จากการศึกษาพบว่าในส่วนของพุทธศาสนา วัดยังเป็นที่รวมของชาวบ้านและมีผลต่อการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ชาวบ้านมีความเชื่อในศาสนา กฎแห่งกรรม บาป บุญ นรก สวรรค์ เลื่อมใสในพระที่เคร่งวินัยและปฏิบัติศาสนกิจสม่ำเสมอ จึงทำให้ชาวบ้านนิยมที่จะทำบุญและช่วยเหลือกิจกรรมของวัด นอกจากนั้นความเชื่อ ทั้งที่มีรากฐาน และไม่มีรากฐานทางพุทธศาสนาทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธโดยตรงที่เกี่ยวกับวัฏจักรชีวิตและเศรษฐกิจ เช่น การเข้าทรง บูชาเจ้าที่ การทำบุญ กฐินจุล พิธีทำขวัญข้าว ทำบุญเรือ ทำบุญอิฐและการทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ สรุปได้ว่า ศาสนาและความเชื่อยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลในการกำหนดคุณค่า ความเชื่อความประพฤติในชีวิตประจำวันอยู่มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการปฏิบัติของแต่ละท้องถิ่น

แม้ว่าผู้วิจัยจะเห็นว่า การเก็บข้อมูลยังไม่ครอบคลุมก็ตาม แต่จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยสามารถที่จะเก็บข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดอธิบายวิธีการปฏิบัติทางศาสนาได้อย่างชัดเจน

คติชาวบ้าน, ตำนาน และการละเล่น

ดลิต เชียวชิัย

การศึกษากิจกรรมนันทนาการหมู่บ้านในเขตจังหวัดนครปฐม

บริหารวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร 2526

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาลักษณะ วิธีการจัดดำเนินการกิจกรรมนันทนาการหมู่บ้านในเขตจังหวัดนครปฐม

กลุ่มตัวอย่าง อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน และอำเภอสามพราน ใช้วิธีสังเกตการณ์ และสอบถามรายละเอียดจากชาวบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมด้านศิลปหัตถกรรมเป็นกิจกรรมที่แพร่หลายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เกมส์กีฬาและการละเล่นพื้นเมือง

2. การขาดแหล่ง และผู้นำทางด้านนันทนาการ เป็นปัญหาที่สำคัญในการจัดกิจกรรมนันทนาการในหมู่บ้าน

3. ผู้นำในหมู่บ้านเกิดแนวคิดที่ผิดเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการ หาวิธีการจัดรูปแบบกิจกรรมนันทนาการมาใช้ไม่เหมาะสม

4. การเปลี่ยนแปลง ด้านทัศนคติของชาวบ้าน มีความจริงจังที่จะร่วมกิจกรรม ด้านอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์น้อยลง

5. วัดเป็นสถานที่ และวัดควรจะเป็นแหล่งในการให้บริการ ทางด้านนันทนาการแก่ชุมชน

นวลอนงค์ ศรีละปัญญา

การศึกษารวบรวมการละเล่นของเด็กจังหวัดนครนายก

2525

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ รวบรวมการละเล่นของเด็กในจังหวัดนครนายก ในวัยก่อนวัยเรียน และในวัยเรียน ระดับประถมศึกษา วิเคราะห์การละเล่นของเด็ก และนำผลการวิจัยเผยแพร่และปรับปรุงใช้ในการเรียนการสอน

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เด็กจากตำบลต่าง ๆ ทุกตำบล ใช้วิธีการสุ่มและสัมภาษณ์บันทึกลงเทป สังเกต การเล่นของเด็กตามโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงระดับประถมศึกษา สำนวัด ทุ่งนาและสนามเด็กเล่นตำบลต่าง ๆ รวมถึงการเล่นบางอย่างใช้ดู

ผลการวิจัยพบว่า การละเล่นของเด็กวัยก่อนเรียน ถึงระดับประถมศึกษา รวม 52 ประเภท สามารถจำแนกได้ดังนี้

1.การละเล่นที่ใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่นมี 32 ประเภท เช่น จิ้งโหลดตบตะกร้อ ลิดกระโจก เรือนน้อย ไม้ชักแช็ก ฯลฯ การเล่นที่ใช้อุปกรณ์นี้ส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น เช่นไม้ไผ่ ขนมะพร้าว ก้านกล้วย กะลามะพร้าว ผู้เล่นต้องสร้างอุปกรณ์ขึ้นเอง

2.การละเล่นที่ไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่นมี 20 ประเภท เช่น กระต่ายขาเดียว แมงมุม ตาลีอกตีอกแอ็ก ไล่จับ ฯลฯ

การละเล่นทั้งที่ใช้อุปกรณ์และไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่นที่พบส่วนใหญ่ไม่กำหนดรอกาลแน่นอน พบอยู่ทั่วไปทุกฤดูกาล และเป็นการเล่นรวมกันทั้งหญิงและชาย สำหรับกติกาการเล่นจะเป็นข้อตกลงง่าย ๆ ที่เด็กจะตกลงเล่นกัน ส่วนเนื้อเพลงที่ประกอบการเล่นจะเป็นเนื้อร้องสั้น ๆ ร้องซ้ำ ๆ หลายเที่ยว เช่นมอญซ่อนผ้า โพงพาง จ้ำจี้ ฯลฯ

วิชา ทรวงแสวง

นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาเรื่องค่านิยม

การวิจัยเรื่อง "นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : การศึกษาเรื่องค่านิยม" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจนิทานพื้นบ้านในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกประเภทนำมาจำแนกรูปแบบ และวิเคราะห์หาค่านิยมที่แฝงในนิทานทั้งหมด เปรียบเทียบกับค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการตามนโยบายของรัฐ วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการสำรวจ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จากประชากร 16 อำเภอ ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บันทึกเสียงลงในเทปบันทึกเสียง แล้วถอดข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร วิเคราะห์หารูปแบบ และค่านิยมโดยใช้ตารางและร้อยละ

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยจากนิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 139 เรื่องพบว่า

รูปแบบของนิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามบริบทจากมากไปน้อยได้แก่ มุขตลก นิทานชีวิต นิยายประจำถิ่น นิยายอธิบายเหตุผล นิทานเรื่องสัตว์ ตำนาน และเทวปกรณ์ผสมเทพนิยายและนิทานวีรบุรุษไม่ปรากฏ

ลักษณะค่านิยมทั่วไป ที่ปรากฏในนิทาน ตามลำดับมากไปน้อย คือ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ค่านิยมทางศาสนา ค่านิยมทางการเมือง ค่านิยมทางเศรษฐกิจ และค่านิยมทางวิชาการและทฤษฎี

จุลทัศน์ พยามรานนท์
"คติการปลูกเรือนเครื่องผูก" วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ
โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ 2528

บทความนี้มีความยาว 127 หน้า กล่าวถึง เรือนเครื่องผูก ว่าเป็นเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไปทั้งในชนบทและแถบชานเมือง เรือนประเภทนี้ได้รับการปลูกสร้างขึ้นด้วยวัสดุพื้นบ้าน เป็นเรือนที่มีรูปแบบเรียบง่าย ขนาดและสัดส่วนเหมาะสม กับสภาพพื้นดินและผืนฟ้าอากาศ ย่อมเป็นที่อยู่อาศัยอันควรสบายสำหรับชาวบ้านส่วนมาก เรือนชนิดนี้จึงควรกล่าวว่าเป็นเรือนพื้นฐานในสังคมไทย และยังมีฐานะ เป็นเรือนสำหรับราชทูต ที่เดินทางเข้ามาเจริญทางไมตรี ยังพระราชสำนักกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

ผู้ศึกษาได้บรรยายถึงลักษณะของเรือนเครื่องผูก ซึ่งปลูกสร้างด้วยวัสดุที่ไม่ค่อยคงทนถาวรนัก ได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้รวก ต้นหมาก ใบจาก หญ้าคา แฝก หวาย หางมะพร้าว วัสดุเหล่านี้ล้วนเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่มีเนื้ออ่อน ไม่อาจนำมาใช้สร้างเรือนให้มีขนาดกล่าวใหญ่ได้ แต่ในเรือนขนาดเล็กนั้นก็มีการจัดสรรสัดส่วนอย่างเป็นระเบียบและรักษาความสะอาดดูน่าอยู่เป็นนิจ

ผู้เขียนได้รวบรวมคติความเชื่อเกี่ยวกับเรือน และการปลูกเรือนเครื่องผูก ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อ และได้รับความนับถือในหมู่คนไทยในพื้นบ้านสมัยก่อน ไว้ดังนี้ ฤฉกเดือนสำหรับปลูกเรือน ความเชื่อในการเลือกที่ดินสำหรับปลูกเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับรูปพื้นที่ที่จะปลูกเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการวางตำแหน่งเรือนให้ต้องฤฉก ความเชื่อเกี่ยวกับการยกเสาเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับขนาดความกว้างของประตูเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการหาดับไฟสำหรับเรือน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของเรือนเครื่องผูกไว้ด้วย

จันตรสุมาลย์ กบิลสิงห์

"คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม" วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ

โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพ กันยายน 2528 755 หน้า

บทความนี้เป็นผลการวิจัยที่มีความยาว 24 หน้า ผู้เขียนได้เริ่มด้วยการปูพื้นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของจังหวัดนครปฐม และสนใจเป็นพิเศษในส่วนข้อมูลประชากรที่มีเชื้อสายต่าง ๆ กัน กล่าวคือ มีคนไทย คนไทยเชื้อสายมอญ คนไทยเชื้อสายจีน โดยบทความนี้สนใจในแง่ของคติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย

ผู้เขียนได้กล่าวถึงคติความเชื่อของคนไทยว่า แต่เดิมคนไทยมีความเชื่อศาสนาตามแบบวิญญาณนิยม ซึ่งมีปรากฏในหลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีของไทยจำนวนไม่น้อย แม้จะรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อตามแบบวิญญาณนิยมก็มิได้สูญหายไป หากแต่ปฏิบัติควบคู่กัน ประชาชนในจังหวัดนครปฐมก็ยึดถือพวกความเชื่อนี้ สิ่งที่แสดงถึงความเชื่อนี้คือ การบูชาพระภูมิเจ้าที่ การทรงเจ้าเข้าผี

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในนครปฐมมีเชื้อสายเป็นจีน ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนาไม่ลึก และไม่ชัดเจน โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ความเชื่อและการปฏิบัติออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติตามประเพณี โดยขาดความเข้าใจในแก่นแท้ของพระธรรมเสียเป็นส่วนมาก โดยมีประเพณีที่สำคัญ เช่นพิธีกินเจ เดือนเก้า พิธีตรุษจีน เทศกาลเช็งเม้ง การจัดพิธีศพเป็นต้น ชาวจีนเหล่านี้อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ กล่าวคือ วัฒนธรรมจีนก็ไม่ได้ถือเคร่งครัดเพราะมากเกิดและเติบโตในประเทศไทย ขณะเดียวกันก็ยังมิได้รับเอาวัฒนธรรมหรือศาสนาของคนไทยอย่างถ่องแท้ จึงทำให้ขาดหลักคุณธรรมที่ยึดมั่นเมื่อปฏิบัติในชีวิตของตน ในขณะที่ชาวนครปฐมมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความหะนงตนแต่หย่อนคุณธรรม จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่นปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น จึงควรเร่งส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางจิตใจของชาวเมืองนครปฐมทุกระดับ ให้เข้าใจความหมายของศาสนาอย่างแท้จริง และนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง เพื่อจะได้ลดปัญหาสังคมลง

ที่งแก้ว อัตถากร

วรรณกรรมพื้นบ้านจากบ้านฉน

เอกสารวิจัย สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ และหน่วยศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ , 2514 , 447 หน้า

เป็นการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน ของบ้านฉน ต.หาบ่า อ.เมือง จ.ชลบุรี โดยแบ่งเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ นิทาน นิยาย ประวัติ แหล่งวัฒ และมหากาพย์ ในการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมพื้นบ้านของไทยนั้นพบว่า ศิลา รวหาร และเนื้อหามีคุณค่าในทางวิชาการหลายด้าน เช่น ในด้านรบราณคดี ประวัติศาสตร์ มนุษยสัมพันธ์ จิตวิทยา ศาสนา และภาษา นอกจากนี้ การเล่าเรื่องยังทำหน้าที่ยังความมั่นคงให้แก่สังคมอีกด้วย

ผะอบ โปษะกฤษณะ, ระปะนีย์ นาครทรรท, ศิวะพร ศุดนธผงเผ่า

การละเล่นของเด็กภาคกลาง

โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522, 114 หน้า

การละเล่นของเด็กภาคกลาง เป็นการพูดถึงการละเล่นของเด็กซึ่งมีประเภทต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ ประเภทของการละเล่นอย่างเดียว การละเล่นที่มีการขับร้องรวมอยู่ด้วย เป็นต้น คณะผู้ทำการวิจัยพบว่า การละเล่นหลายอย่างไม่มีการเล่นอีกแล้วในหมู่เด็กบางแห่ง ยังหลงเหลืออยู่ก็แต่รอบนอกเมืองเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการสำรวจ และอนุรักษ์วัฒนธรรม การละเล่นเอาไว้ นี่เป็นจุดประสงค์ประการหนึ่งของการทำการวิจัย

ในเล่มสาระอาจแบ่งออกเป็น 3 ตอนใหญ่ ๆดังนี้คือ

1.พูดถึงประวัติความเป็นมาของการละเล่น โดยกล่าวว่า การละเล่นมีมานานแล้ว การละเล่นหลายประเภท แสดงถึงวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่มีมานาน

2.ประเภทของการละเล่น ของเด็กภาคกลาง โดยแบ่งออกเป็นประเภทตามหัวข้อดังนี้คือ

ก.การละเล่นกลางแจ้ง ประเภทมีบทร้องประกอบ อาทิเช่น โพงพาง มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร ฯลฯ ประเภทที่ไม่มีบทร้องประกอบ เช่น ล้อเลื่อก ลูกช่างตี่จับ ฯลฯ

ข.การเล่นกลางแจ้งหรือในร่ม ประเภทที่ไม่มีบทร้องเช่น ลิงชิงหลัก ขายแตงโม เก้าอี้ดนตรี

ค.การละเล่นในร่ม ประเภทที่มีบทร้องประกอบ เช่นรีรกเยก แมงมุมจ๋าจ๋า ประเภทไม่มีบทร้อง เช่นเสือตกถัง ยี่ตัก หมากเก็บ

ง.การละเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ เช่นเล่นพ่อแม่ เล่นขายของ เลี้ยงน้อง

สุริยา ดงประเสริฐ

วรรณกรรมราม ต.คลองตาคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2522, 538 หน้า

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งคือ ชาวมอญ โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านจน 5 หมู่บ้านที่ อ.โพธาราม นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลประกอบเอกสาร วรรณกรรมรามัญแบ่งออกเป็น 6ประเภทคือนิยาย นิทานเรื่องสัตว์ นิทานมุขตลก นิทานคติ นิทานทรงเครื่อง และนิทานอิงประวัติศาสตร์ ผลจากการวิเคราะห์วรรณกรรมรามัญปรากฏว่า วรรณกรรมเหล่านี้ได้แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีไทยรามัญหลายประการ เช่น สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร แนวความคิด ความเชื่อ ตลอดจนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยรามัญตาบลคลองตาคต ว่าส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

วัฒนะ บุญจับ

จังหวะและทำนองในเพลงฉ่อยและลาตัด
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาจังหวะและทำนองในเพลงฉ่อย และลาตัดซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านตามแนวภาษาศาสตร์ เนื้อหาสาคัญของวิทยานิพนธ์แบ่งเป็น 2 ตอน คือจังหวะของเพลงฉ่อย และลาตัด กับทำนองของเพลงฉ่อยและลาตัด

จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้ว่าเพลงฉ่อยและลาตัดจะมีลักษณะคล้ายกัน แต่ในเวลาร้องเพลงทั้งสองแล้ว จังหวะและทำนองของเพลงทั้งสองแตกต่างกันหลายประการ

ผลจากการเปรียบต่างพบว่า จำนวนหน่วยจังหวะ จังหวะหยุด และหน่วยระหว่างการหยุดในแต่ละช่วงของเพลงฉ่อยมีน้อยกว่าลาตัด และหน่วยจังหวะที่มีพยางค์เกิน 2 พยางค์ มักปรากฏในลาตัดบ่อยกว่าเพลงฉ่อย นอกจากนี้แล้วพิสัยของเสียงในการร้องเพลงฉ่อยยังแคบกว่าลาตัดอีกด้วย

จากผลการวิเคราะห์จึงสามารถสรุปได้ว่า เพลงฉ่อยและลาตัดมีความแตกต่างกันทั้งในแง่จังหวะ และทำนอง ในแง่จังหวะ เพลงฉ่อยมีหน่วยจังหวะ และจังหวะหยุดในแต่ละบาทน้อยกว่าลาตัด ทั้งจำนวนพยางค์ในแต่ละหน่วนจังหวะของเพลงฉ่อยก็มีน้อยกว่าลาตัด ข้อแตกต่างเหล่านี้ทำให้จังหวะในการร้องลาตัดกระแทกกระทั้น และรวดเร็วกว่าเพลงงฉ่อย ในแง่ทำนอง พิสัยของเสียงที่ใช้ในการร้องเพลงฉ่อยก็แคบกว่าลาตัดมาก จึงทำให้ทำนองเสียงในการร้องเพลงฉ่อยเรียบกว่าการร้องลาตัด

ความแตกต่างของจังหวะ และทำนองของเพลงฉ่อยและลาตัดดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เพลงฉ่อยมีความต่อเนื่องแบบไม่กลมกลืน ทั้งในจังหวะและทำนอง (rhythmic and melodic conjunct) ในขณะที่ลาตัดมีจังหวะและทำ

นองที่มีความเนื่องแบบไม่คล้องจอง (rhythmic and melodic disjunct) ในระหว่างการร้อง

ค่านิยม, โลกทัศน์

สนิท สมัครการ และสุนทรี รดมิน

รายงานการวิจัยค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ,2522

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมและระบบค่านิยมของไทย เพื่อศึกษาระบบค่านิยมของไทย เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความขัดกัน หรือความสอดคล้องกันในค่านิยมและระบบค่านิยมของคนไทยในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ระบบค่านิยมของคนไทยในชนบท และเมือง เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบค่านิยมและตัวแปรต่างๆ ด้านเศรษฐกิจและสังคมและเพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องกันระหว่างค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรม ข้อมูลที่ใช้ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างรวม 922 ราย จาก 4 จังหวัด ที่เป็นตัวแทนแต่ละภาค คือ ลำปาง 104 ราย อุบลราชธานี 236 ราย สิงห์บุรี 246 ราย และ สงขลา 236 ราย ตัวอย่างเหล่านี้มีอาชีพแตกต่างกันเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ ลูกจ้างและอาชีพอิสระ ชาวไร่ชาวนา นักศึกษา และกรรมกร หนังสือเล่มนี้มี 8 บท ด้วยกันคือ บทนำ ค่านิยมมนุษย์ วิธีการศึกษา เครื่องมือสำรวจค่านิยม ค่านิยม และระบบค่านิยมของคนไทย ทัศนคติ ทัศนภาพและความเชื่อและค่านิยม และบทสรุป

วงเดือน สุขบาง

การศึกษาประเพณีการราพาข้าวสาร และการตักบาตรพระร้อย ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 2525

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมุขปาระ ซึ่งได้แก่บทร้องการราพาข้าวสารและวิธีการดำเนินการราพาข้าวสารตลอดจนการตักบาตรพระร้อย รวมทั้งการวิเคราะห์บทร้องดังกล่าวในด้านความเชื่อ ค่านิยม สังคมและภาษา นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีนี้ให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

วิธีการวิจัย ใช้วิธีเก็บข้อมูลมุขปาระจากการสาธิตการราพาข้าวสารโดยวิธีการบันทึกเทป และการถ่ายรูปการตักบาตรพระร้อย ซึ่งกระทำจริง ของ ต.บางปรอก และต.บางพูด อ.เมือง จ.ปทุมธานี และดำเนินการวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารประกอบ และเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยเก็บรวบรวมบทร้องราพาข้าวสารได้ 100 บท และวิเคราะห์บทร้องในด้านความเชื่อ ค่านิยม สังคม และภาษา กล่าวคือ ในด้านความเชื่อพบว่า มีความเชื่อในเรื่องสวรรค์ อดีตชาติ อนาคตชาติ อานิสงส์ของผลบุญ การมีอายุยืน แร ศรัทธา และคาถาอธิษฐานในด้านค่านิยมพบว่าค่านิยมเกี่ยวกับการรับราชการ ความร่ำรวย การมีรูปร่างสวยงาม การมีภรรยาหลายคน การทำบุญ การต้องการมีความสุขความสบายและต้องการของใช้ที่มีราคา สำหรับด้านสังคมนั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน ความร่วมมือของคนในสังคม การมีคุณธรรม สภาพสังคมในชนบท และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนในด้านภาษา บทร้องราพาข้าวสารนี้จะใช้คำง่าย ๆ มีความหมายตรงตัว มีความไพเราะด้วยเสียงสัมผัสและอักษร มีการซ้ำคำเพื่อเน้นความและให้เกิดภาพ การใช้คำเปรียบเทียบเพื่อความเข้าใจ และให้ความรู้สึกการใช้สรรพนามเป็นบุคคลลักษณะยกย่อง และเป็นกันเอง การใช้คำที่เป็นชื่อดอกไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมและเห็นคุณค่าของต้นไม้

สำหรับประเพณีการตักบาตรพระร้อยนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ในด้านการทำบุญเพื่อสืบอายุของพระพุทธศาสนา การมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา การทำ

บุญอย่างยิ่งใหญ่ การเสียสละและความสามัคคีระหว่างหมู่คณะ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน การเป็นผู้มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมายาวนาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามด้านจิตใจ และการมีคุณธรรมอันเป็นลักษณะที่สังคมทั่วไปพึงปรารถนา ตลอดจนการผสมกลมกลืนระหว่างการทำบุญกับการละเล่น เพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนานซึ่งพอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

วิชา พรวงแสวง

นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาเรื่องค่านิยม

การวิจัยเรื่อง "นิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : การศึกษาเรื่องค่านิยม" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจนิทานพื้นบ้านในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกประเภทนำมาจำแนกรูปแบบ และวิเคราะห์หาค่านิยมที่แฝงในนิทานทั้งหมด เปรียบเทียบกับค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการตามนโยบายของรัฐ วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการสำรวจ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จากประชากร 16 อำเภอ ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บันทึกเสียงลงในเทปบันทึกเสียง ถ่ายทอดข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร วิเคราะห์หารูปแบบ และค่านิยมโดยใช้ตารางและร้อยละ

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยจากนิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 139 เรื่องพบว่า

รูปแบบของนิทานพื้นบ้านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปริมาณจากมากไปน้อยได้แก่ มุขตลก นิทานชีวิต นิยายประจำถิ่น นิยายอธิบายเหตุผล นิทานเรื่องสัตว์ ตำนาน และเทวปกรณ์ส่วนเทพนิยายและนิทานวีรบุรุษไม่ปรากฏ

ลักษณะค่านิยมทั่วไป ที่ปรากฏในนิทาน ตามลำดับมากไปน้อย คือ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ค่านิยมทางศาสนา ค่านิยมทางการเมือง ค่านิยมทางเศรษฐกิจ และค่านิยมทางวิชาการและหฤษฎี

จันตรสุมาลย์ กนิษสิงห์, สุภาพร ทะวานนท์ และกฤตยา อาชวินิพุล

สถานภาพ โอกาส และปัญหาของเด็กหญิง (อายุต่ำกว่า 14 ปี) ในสังคมไทย 2533

ผลการวิจัยสรุปว่า ในสังคมไทย พ่อแม่จะมีทัศนคติที่ดีต่อทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ถ้าจะมีลูกเพียง 2 คน ก็อยากมีชายหนึ่ง และหญิงหนึ่ง แต่ยังมีไม่ได้แสดงว่าพ่อแม่จะให้คุณค่าลูกสาวเท่ากับลูกชายซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากค่านิยมดั้งเดิมอย่างหนึ่ง ที่เชื่อว่าผู้หญิงไม่มีคุณค่าอะไร เธอจะมีคุณค่าต่อเมื่อเธอเป็นภรรยาหรือเป็นแม่ของลูกชาย ในพจนานุกรมให้ความหมายของคำว่า "ภรรยา" หมายถึง "บุคคลที่ชื่นต่อสามีของเธอ" ในขณะที่ให้ความหมายของคำว่า "สามี" หมายถึง "ผู้ครอบครอง" ค่านิยมของสังคมปัจจุบันนี้ยังคงยึดความคิดนี้อยู่ โดยเด็กหญิงจะได้รับการสั่งสอนให้เธอเป็นภรรยาที่ดี ในขณะที่เด็กชายจะเติบโตขึ้นมาอีกแบบหนึ่ง คุณภาพของหญิงไทยจะประกอบด้วย ความเคารพนบนอบ ยึดมั่นในจารีตประเพณี พรหมจรรย์ อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน และมีความรู้ที่จะทำให้ครอบครัวมีความสุข ในขณะที่เด็กชายมีอิสระเสรีภาพ สังคมเปิดโอกาสให้ผู้ชายสร้างความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามได้อย่างสบาย

ในค่านิยมดั้งเดิม แม่ของเด็กชายจะกลายเป็นบุคคลสำคัญ เพราะความเชื่อที่ว่าเฉพาะเด็กชายเท่านั้น ที่สามารถทำวัตถุมงคลของพ่อแม่ ไปสวรรคต์ได้ ที่มักกล่าวว่า "เกาะชายผ้าเหลือง"

ปัจจุบันนี้ เด็กหญิงยังคงได้รับโอกาส ทางการศึกษาน้อยกว่าเด็กผู้ชาย ซึ่งไม่ได้มีสาเหตุมาจากความสามารถของตนเอง แต่เป็นเพราะค่านิยมของสังคมที่พ่อแม่เด็กยึดติดอยู่ ในขณะที่เด็กหญิงต้องเป็นแรงงานหลักในภาคอุตสาหกรรม แต่กลับไม่ได้รับการศึกษาและพัฒนาความสามารถ

พร้อมกันนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรจะมีการศึกษาเกี่ยวกับเยาวชนหญิงมากขึ้น เพื่อจะสร้างความเข้าใจที่ดีขึ้นต่อปัญหาของพวกเขา และหาทางออกที่ถูกต้องต่อไป

ทัศนา ศายหู

Belife, Values and Goals of Farmers in Relation to Aggricultural Development

วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2524

ถึงแม้ว่าการศึกษาค่านิยมความเชื่อชาวนาไทยที่ได้ศึกษาค้นคว้ากันมาบ้างแล้ว จนหมู่นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาบุคลิกภาพชาวนาไทย และการเปรียบเทียบคุณลักษณะชาวบ้านกับชาวเมือง ผู้วิจัย จึงมุ่งให้ความสำคัญ ที่ค่านิยมความเชื่อ เกี่ยวกับรัชดาลาง ที่เกี่ยวรยงกับ การพัฒนาการเกษตรวิธีการศึกษาเน้นการศึกษาจากเอกสารการค้นคว้าผู้อื่นเป็นหลัก แต่เพิ่มเติมข้อสังเกตุและทัศนะใหม่เข้าไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ระบบการเกษตรกรรมแผนเก่าเป็นการหาเพื่อยังชีพ อาศัยสภาพดินฟ้าอากาศธรรมชาติ การทำงานขึ้นอยู่กับฤดูกาล เชื่อมั่นอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงเห็นได้ว่าความเชื่อแบบแผนพฤติกรรมและความต้องการในชีวิตของเกษตรกรรมเก่านี้สอดคล้องกับสนองให้เกิดความพอใจมากขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจด้านสังคม หรือการเลื่อนฐานะทางสังคมในรุ่นลูกหลานก็ต้องมีการปรับค่านิยมความเชื่อใหม่ เช่นความรู้อิสระน้อยลง ความผูกพันกลุ่ม ความรู้สึกสนุกสนานร่าเริง ลดน้อยลงมุ่งทำงานมากขึ้น มีระเบียบวินัยมากขึ้น

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

องค์ความรู้นิเวศน์วิทยาของชุมชนเกษตรกรรมรอบเขตป่า ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต

คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทางนิเวศน์วิทยา ของชุมชนกะเหรี่ยง โดยได้ศึกษาถึงระบบความรู้ ความคิด การนิยามธรรมชาติ และมโนทัศน์ที่มีต่อระบบทางธรรมชาติ โดยพิจารณาบทบาทของความรู้ทางนิเวศน์วิทยาของชุมชนที่มีต่อระบบการผลิตเพื่อการยังชีพ ตลอดจนระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสถียรภาพของระบบการจัดการ ในทางนิเวศน์วิทยา และความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงเงื่อนไข และปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้อีกด้วย โดยได้เลือกศึกษาจากหมู่บ้านเกริงบอ ซึ่งอยู่ในตำบลแม่จัน อ.อุ้มผาง จ.ตาก ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันออก อันเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี ที่ยังคงสามารถรักษาระบบความรู้ทางนิเวศน์วิทยาดั้งเดิมไว้ได้จวบจนปัจจุบัน

จากการศึกษาได้พบว่า ระบบความรู้ทางนิเวศน์วิทยาที่มีความสำคัญมากที่สุด คือระบบความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิตภายใต้ระบบเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน อันเป็นระบบความรู้ที่มีหลักและที่หลากหลาย ซับซ้อน โดยอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ คือ 1.ความรู้เรื่องป่า 2.ความรู้เรื่องภูมิอากาศ 3.ความรู้เรื่องพืช 4.ความรู้เรื่องสัตว์ 5.ความรู้เรื่องสิ่งคุ้มครองธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้แม้จะมีความซับซ้อนและหลากหลาย หากแต่ก็มีหลักและเป็นองค์รวม มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของความรู้ต่าง ๆ ในระบบอย่างสลับซับซ้อน และแตกฉาน จะช่วยให้การทำไร่ข้าวประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ภายในระบบความรู้เกี่ยวกับธรรมชาตินี้ สิ่งสำคัญอันเป็นรากฐานของความรู้ คือ มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยา ตามความเชื่อในวัฒนธรรมกะเหรี่ยง ซึ่งได้จัดวางสรรพสิ่งที่ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อาณาจักรเดียวกัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่ง

กันและกันอย่างมีลำดับขั้น มนุษย์มีตำแหน่ง ที่จนจักรวาล เพียงเป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติใหญ่เท่านั้น และองค์ประกอบทางธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าเนินแผ่นดิน แม่น้ำ อากาศ ต้นไม้ ล้วนมีสิ่งอันคุ้มครองธรรมชาติ มี"จิตวิญญาณ" และมี "เจ้า (ของ)" คุณลักษณะสำคัญของธรรมชาติอันนี้ ทำให้มนุษย์ไม่อาจ "ครอบครอง" หรือเป็นเจ้าของธรรมชาติได้ ทำได้เพียงการ "ขอใช้" ด้วยวิถีทางแห่งการ "เคารพ" ต่อธรรมชาติ นอกจากนี้สำหรับมนุษย์แล้ว วิถีการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมแห่งการ "มีศีล มีธรรม" เท่านั้น จึงจะสามารถรักษาสมดุลยภาพ ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้ได้

ความรู้และมโนทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติเช่นนี้ ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายใต้ระบบการทำไร่หมุนเวียน มีเสถียรภาพอย่างยิ่ง จนด้านนิเวศน์วิทยาแล้ว ระบบความรู้ และมโนทัศน์ เช่นนี้ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด โดยใช้แต่เพียงพอแก่การยังชีพจนแต่ละปีการผลิต ไม่ละรบกวนหรือสะสมและการหมุนเวียนใช้ที่ดินระบบไร่หมุนเวียนมีความคล่องตัว และยืดหยุ่นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีใครถือครองหรือเป็นเจ้าของที่ดิน จนด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ ผลผลิตข้าวที่ได้จนแต่ละปี มีความพอเพียงและเหลือจากการบริโภคอีกด้วย ทั้งนี้เพราะสภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นผลมาจากความเสถียรภาพของการจัดการป่า ซึ่งทำให้ป่ามีเวลาจนการฟื้นตัวอย่างพอเพียง

จนการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงนั้น ได้เลือกหมู่บ้านจะแก ซึ่งอยู่จนต. ไล่โว่ อ. ลังขละบุรี จ. กาญจนบุรี จนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตก เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงการรัฐลงทางานพัฒนาเข้มข้นมากที่สุด และกาลังอยู่จนช่วงเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมและความรู้ที่สำคัญ การศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการใช้อานาจ และการครอบงาจากรัฐด้วยกลไกของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การบังคับให้เปลี่ยนแปลงด้วยระบบโรงเรียน และการเก็บภาษีที่ดินของรัฐ ตลอดจนโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยปราศจากความเข้าใจถึงรากฐานความรู้ และระบบวัฒนธรรมของชุมชน และด้วยทรรศนะพื้นฐานของการเหยียดทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และมโนทัศน์ของชุมชน ที่มีต่อธรรมชาติ และความสัมพันธ์

ระหว่างมนุษย์ และธรรมชาติ อันจะส่งผลต่อเนื่องถึงระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังได้ชี้ให้เห็นถึงพลวัตรภายในชุมชน ซึ่งได้ก่อรูปขึ้นเป็นขบวนการทางวัฒนธรรม เพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลง พลวัตรนี้เป็นผลมาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงมีรากฐานทางวัฒนธรรมอันเข้มแข็ง และสิ่งนี้จะเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการปรับทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไปในอนาคต

สุนนา ตั้งคณะสิงห์

ทัศนคติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของชาวนาไทย : กรณีของหมู่บ้านฉาดทราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต 2522 แสงรุ่งการพิมพ์ กรุงเทพฯ, 2522, 14 หน้า

บทความนี้ผู้เขียนมีความมุ่งหมายจะเสนอข้อมูลบางประการเกี่ยวกับทัศนคติของชาวชนบทในสังคมไทย ปัจจุบันให้มีการเข้าใจอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเลือกที่ศึกษาหมู่บ้านฉาดทราย จ.อยุธยา เป็นตัวอย่าง

ประเด็นต่าง ๆ ที่หยิบยกขึ้นมาศึกษามีดังนี้คือ

1.ความสนใจในอาชีพต่าง ๆพบว่า อาชีพค้าขายจะเป็นทางเลือกที่สองรองจากการทำนา ในเมื่อผู้ไม่มีที่นาของตนเองเพิ่มขึ้นทุกที

2."ชาวนาไทย ชอบเล่นการพนัน" ทัศนคติมองเช่นนี้ จากการสอบถามชาวบ้านปรากฏว่ามีผู้ตอบว่าไม่เล่นเลยถึงร้อยละ 68.25 นอกจากผู้ตอบกลาง ๆ แล้ว

3."ชีวิตการหาความสุข และสิ่งต้องการในด้านส่วนตัว" คำตอบคือทำงานตัวเป็นเกลียว และมีที่ดินมากที่สุด ซึ่งกำหนดมาจากปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชาวนา

4.ลักษณะการดำเนินชีวิต แบบ"ตำข้าวสารกรอกหม้อ" จริงหรือไม่ ผู้เขียนประเมินจากระยะการทำงานแต่ละปี มีเวลาพักผ่อนน้อย ในกรณีที่สามารถทำนาสองหนได้ ก็จะยิ่งเหนื่อยมาก แม้ว่าจะมีอัตราเสี่ยงต่อความเสียหายถ้าฝนแล้ง แต่ที่หมู่บ้านฉาดทรายนี้ทำนาได้เพียงครั้งเดียว จากนั้นชาวนาจึงออกไปหางานพิเศษอื่นทำ

5.ประเพณีการ "ลงแขก" หมดไปแล้ว เนื่องจากชาวนามีที่นาของตนเองมีเพียงส่วนน้อย ส่วนใหญ่กลายมาเป็นผู้ทำงานรับจ้างการเกษตร แต่ยังมีทัศนคติที่จะทำงานร่วมกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน

6.ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องมีโรงเรียนในหมู่บ้านแต่ไม่เห็นว่าต้องมีการศึกษาสูงขึ้นไปอีก

7. ความเชื่อทางศาสนา ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นไปเพื่อความดับทุกข์

บุญชนะ พองแสน

การศึกษาระบบความเชื่อที่นอกเหนือพุทธศาสนาของชุมชนชาวพุทธในเขตลุ่มแม่น้ำห่าจีน

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

รายงานการวิจัย ระยะเวลาการวิจัย 1 ปี (ก.ค. 2528 ถึง ก.ค. 2529)

ชุมชนชาวพุทธในปัจจุบัน ยังคงมีการนับถือระบบความเชื่อที่นอกเหนือพุทธศาสนาอยู่อย่างหนาแน่น โดยเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ และไสยศาสตร์ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็มีการเชื่อถือในเครื่องรางของขลังในชีวิตประจำวันด้วย

ในแง่ของการนับถือผีนั้น มีการแบ่งผีออกเป็น 2 ประเภท คือผีดี และผีร้าย ผีดี ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีเรือน ที่คอยให้ความคุ้มครอง แก่ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ ผีร้าย ได้แก่ ผีกระสือ ผีเปรต ผีพเนจรต่าง ๆ ที่อาจทำร้ายคนได้ด้วยการส่งสู่ให้ป่วยไข้

ในแง่ของไสยศาสตร์นั้น พบว่ามีความเชื่อในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เช่น การเรียนเพื่อเอาวิชาไสยศาสตร์ไปป้องกันตัว ส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนคาถาอาคมต่าง ๆ นั้นเป่ารดภัยให้เพื่อนมนุษย์ กับการเรียนเพื่อทำร้ายผู้อื่น เช่น การทำเสน่ห์ เสกหนัง ตะปูเข้าท้อง กุมารทอง ให้ไปทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์

ส่วนเครื่องรางของขลังนั้น เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชาวบ้านลุ่มน้ำห่าจีนมานาน พบว่าหนุ่ม ๆ จะมีการสักตามตัว ลายตระกรุด พกผ้าประเจียดลงอาคม หรือมีแหวนพิรอด บางคนก็เลี้ยงวัวธนู และห้อยพระเครื่องประเภทต่าง ๆ ด้วยความเชื่อว่าของขลังเหล่านั้น จะช่วยให้เขาคลาดแคล้วจากอันตรายได้ยามเกิดภาวะคับขัน

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อที่นอกเหนือพุทธศาสนาทั้ง 3 อย่างนี้ ผสมผสานกันมาตลอด และเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในเขตลุ่มน้ำห่าจีน เข้าใจ และปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน (กล่าวได้ว่า เป็นศาสนาแบบชาวบ้าน | POPULAR BUDDHISM) ระบบความเชื่อแบบนี้ มีอิทธิพลต่อสถาบันอื่น ๆ ในโครงสร้างสังคม กล่าวคือ

ระบบความเชื่อเป็นพื้นฐานของความรู้สึกนึกคิดจิตใจของชาวบ้านและเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยความเชื่อในผี เทวดา ไสยศาสตร์ เครื่องลางของขลัง แบบนี้เกี่ยวข้องแฝงอยู่ในสถาบันอื่น ๆ เกือบทุกสถาบัน เช่นสถาบันเครือญาติ สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการปกครอง สถาบันการรักษาพยาบาล ฯลฯ และเป็นความเชื่อ ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกบุคคลได้ และยังช่วยประสาน โครงสร้างทั้งหมดของสังคม ให้เกิดแรงยึดเหนี่ยว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้สังคมอยู่รอดได้ อย่างไรก็ตามระบบความเชื่อแบบนี้ก็ได้ปรับตัวเองไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นทุก ๆ วันด้วย และคงเป็นการยากที่จะล้มล้างความเชื่อแบบนี้ออกไปจากสังคมหมู่บ้านดุ่มน้ำท่าจีน เพราะมันยังคงตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้านได้อยู่ควบคู่ไปกับลัทธิพุทธศาสนาเนื้อแท้ โดยไม่อาจแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน

ความผิดพลาดระหว่างเมืองและชนบท
ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

พัทยา สายหู

ภาวะสังคมไทย : โครงสร้างสังคม
วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2526, 24 หน้า

บทความนี้มุ่งแต่เพียงจะเสนอให้พิจารณาว่า "โครงสร้างสังคม" ที่ใช้กันอยู่ในวงการวางแผนการพัฒนาประเทศนั้น เข้าใจความหมายกันอย่างไร ในหมู่ผู้ปฏิบัติและนักวิชาการมีหนทางที่จะหาความหมายและความเข้าใจร่วมกันได้บ้างหรือไม่ เพื่อให้สามารถช่วยกันทางานพัฒนาบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผู้เขียนเห็นว่า สังคมทุกสังคมมีโครงสร้างทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยส่วนสาคัญด้วยสองประการคือ การจัดระเบียบสังคมซึ่งสังคมซึ่งประกอบด้วยรูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในสังคม การศึกษาโครงสร้างสังคมจึงเป็นการอธิบายพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของบุคคล และของกลุ่มว่ามีแบบแผนการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างไร ฉะนั้นการใช้คาว่าโครงสร้าง กับสังคมก็คือ การถือหลักการว่าสังคมดารงอยู่ได้ เพราะส่วนต่างๆ ของสังคมนั้นมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ยึดเหนี่ยวกันอยู่ การมองสังคมในแง่โครงสร้าง จึงไม่มองแต่เพียงลักษณะภายนอกที่ปรากฏเป็นส่วนๆ แยกจากกัน แต่มองเห็นความยึดเหนี่ยวสัมพันธ์กัน ของส่วนต่าง พันลักษณะภายนอกเข้าไป

ในส่วนของการพัฒนาสังคม กับโครงสร้างสังคม โครงสร้างของสังคมก็คือระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่ม และชนชั้นทั้งหมดที่รวมกันเป็นสังคม และกาหนดสิทธิและหน้าที่ที่มีต่อกัน โครงสร้างสังคมที่เป็นอยู่ในขณะใดขณะหนึ่งอาจไม่สมบูรณ์พร้อมที่จะให้ทุกคนพอใจได้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน และโครงสร้างสังคมย่อมประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ ที่มารวมกันเป็นสังคมใหญ่ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจการปกครองหรือด้านอื่นใดตราบเท่าที่ระบบย่อยต่าง ๆ นี้มีผลต่อความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกันด้วยประโยชน์ที่เสนอสนองแก่สังคม ที่มุ่งผลใดเกิดผลภาพที่ดีขึ้น เพื่อความผาสุข ของผู้ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้นจึงอาจต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างสังคม

การพัฒนาการปรับปรุงโครงสร้างสังคมต้องเริ่มต้นด้วยการตระหนักว่าระบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ (การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม) การเมือง (การจัดการบริหาร) การศึกษา ฯลฯ ซึ่งส่วนเหล่านี้ประกอบรวมกันเข้าจะเป็น "สังคม" ขึ้นและเมื่อระบบต่าง ๆ นี้เมื่อเปลี่ยนแปลงไปก็มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม จึงมีเช่นเดียวกันสิ่งเฉพาะที่เรียกกันว่า " สังคม " มาเปลี่ยนแปลงแต่ต้องปรับปรุงผ่านระบบย่อยต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจึงเห็นได้ว่าผลของวิธีการในระบบย่อย ต่าง ๆ นั้น จะมีต่อระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละกลุ่มที่สัมพันธ์เช่นนี้ คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม

แผนพัฒนาสังคมที่ต้องการปรับปรุงโครงสร้าง จำเป็นต้องอาศัยปรัชญาและค่านิยมที่แน่นอนว่าต้องการให้คนและสังคมเป็นอย่างไรจึงจะสมบูรณ์ พัฒนากว่าที่เป็นอยู่ แล้วจึงกำหนดรูปแบบโครงสร้างใหม่ที่ต้องการขึ้นมาได้ชัด เพื่อจะจัดโครงการและแผนงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องบรรลุได้ เพราะแต่ละสังคมย่อมมีปรัชญาและค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน

ข้อสังเกตุในเรื่องการใช้แบบความคิดเรื่อง "โครงสร้างสังคม" ในการวางแผนเนื่องจากคำว่า"โครงสร้างสังคม" เป็นคำที่นักวิชาการกำหนดขึ้นใช้ช่วยในการศึกษาบรรยายและอธิบายการรวมและดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ และนักวิชาการมองผ่านสังคมที่เป็นรูปธรรม (บุคคลและกลุ่มแรก) ไปจนถึงสังคมที่เป็นนามธรรม (ระบบความสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละกลุ่มเหล่านั้น) และเนื่องจากเนื้อหาสาระของระบบความสัมพันธ์ของคนเป็นรูปแบบของการกระทำที่เกี่ยวข้องเสนอสนองประโยชน์กันตามความคิดความต้องการความพอใจ และค่านิยมของบุคคลผู้กระทำซึ่งทั้งหมดเป็นเรื่องนามธรรมอีกเช่นกัน ความคิดความเข้าใจเรื่อง"โครงสร้างสังคม" ของฝ่ายวิชาการ ที่เป็นต้นตอที่มาของคำเหล่านี้ จึงดูเป็นนามธรรมที่จับต้องมองเห็นไม่ได้ แต่พอจะคิดเข้าใจ ได้เองได้ ฉะนั้นถ้าจะนำแบบความคิดเรื่อง " โครงสร้างสังคม " มาใช้ในการวางแผนพัฒนาก็ต้องหาวิธีแปลงสิ่งที่เป็นนามธรรมออกมาให้เป็นรูปธรรมเท่าที่จะทำได้ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนที่เป็นวัตถุ พอทำได้ง่ายกว่าส่วนที่เป็นไม่เป็นวัตถุ เพราะวัตถุนั้นก่อสร้างได้และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนที่เป็นวัตถุ พอทำได้ง่ายกว่าส่วนที่ไม่เป็นวัตถุ

เพราะวัตถุนั้นก่อสร้างจัดได้ง่าย ถ้ามีทรัพยากร งบประมาณที่พอ แต่ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเรื่องของความคิดจิตใจมากกว่าวัตถุ ถ้าต้องการพัฒนาจัดได้ก็ต้องมีความมุ่งมั่น มานะพยายามต้องเน้นความประสานสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นระบบใหม่ทางออกที่ทำได้ก็คือ แยกทำเป็นแต่ละระบบย่อยแยกกันเป็นเอกเทศโดยไม่ต้องคำนึงถึงโครงสร้างใหม่ของทั้งสังคมไปก่อนเท่าที่จะทำได้ แต่ไม่หวังผลสุดท้ายจัดครบถ้วนสมบูรณ์

ทิตยา สุวรรณรัฐ

สังคมไทยโครงสร้างหลวมจริงหรือ

พัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 ตุลาคม 2516, 15 หน้า

สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์

ก่อนที่สรุปว่าโครงสร้างของสังคมไทยจะหลวมหรือกระชับนั้น ประเด็นที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด คือ โครงสร้างนั้นมิได้มีตัวตนอย่างชัดแจ้ง แต่จะเป็นระบบของความสัมพันธ์ที่สมาชิกของสังคมนั้นยึดปฏิบัติ ฉะนั้น สิ่งที่จะเป็นภาพสะท้อนให้เห็นความกระชับหรือหลวมของสังคม คือ พฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ของสมาชิกของสังคมนั้น ถ้าหากพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นมีลักษณะเป็นแบบฉบับเดียวกัน ในกรณีนี้อาจจะถือว่าโครงสร้างของสังคมกระชับ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากสมาชิกของสังคมมิได้มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นแบบฉบับเดียวกัน ก็อาจจะถือว่าโครงสร้างของความสัมพันธ์ในสังคมนั้นไม่ชัดแจ้ง และไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเป็นบรรทัดฐานที่จะให้สมาชิกยึดเป็นแกนในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้วจึงจะถือว่าโครงสร้างนั้นหลวม ผู้เขียนมีความเห็นว่า วัฒนธรรมของไทยนั้นมีบูรณภาพที่แน่นอน ระดับราบ และการแจกแจงความสัมพันธ์ที่จากที่ชัดออกจากความสัมพันธ์แบบอื่น อย่างชัดแจ้งเท่ากับเป็นเครื่องชี้ว่าสังคมของไทยมีโครงสร้างที่กระชับแน่นมาก

Evers, Hans - Dieter, ed.

Loosely Structured Social System : Thailand in Comparative Perspective

Yale University Press, 1969, 148 p.

หนังสือเล่มนี้รวมบทความที่ปรับปรุงและเพิ่มเติมจากเอกสารสัมมนาเรื่อง "ไทย : ระบบสังคมโครงสร้างหลวม ? " (2493) ซึ่งตีพิมพ์รวมอยู่ด้วยนับว่าเป็นแหล่งอ้างอิงของงานศึกษาเรื่องเมืองไทยมาตลอด กระทั่งผู้เขียนบางคนเมื่อไม่อาจหาวิธีอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมบางด้านในสังคมได้ ก็มักจะหันมาใช้คำนี้เพื่อชี้ว่าสังคมไทยนั้นพิเศษออกไป แนวการอธิบายนี้นับว่าได้คืบหน้าไปไม่น้อยเพราะผลงานของกลุ่มมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ที่ศึกษา "บางชัน"

เล่มนี้ประกอบด้วยทัศนะที่อภิปรายเรื่องนี้รวม 9 คน รวมทั้งบรรยานุกรม บทความส่วนใหญ่พยายามโยงการพิจารณาเข้ากับแง่มุมทางทฤษฎีสังคมทั่วไป ฝ่ายที่เห็นด้วยได้แก่ เฮอร์เบอร์ต ฟิลลิปส์, เจมส์ โมเซล, เจน และ ลูเชียน แฮงส์, และสตีเว่น ไพเกอร์ ซึ่งมักเป็นนักสังคมศาสตร์ที่เน้นปัจจัยวัฒนธรรม บุคคลิกภาพและจิตวิทยาเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนพวกนักสังคมศาสตร์ที่ศึกษาโครงสร้าง เช่น จัค อัมรโยต์, ชาลส์ คายส์, เมเคิล มัวร์แมน, นิลส์ มุลเดอร์ และ เกฮัน วิชัยวรดินี ไม่เห็นด้วยว่า "โครงสร้างหลวม" จะใช้อธิบายสังคมทั้งสังคมได้ บุญสนองบุญวิทยาน ชี้ว่า ยังมีข้อมูลสังคมอีกมากมายที่เอมบรี กับพวกมิได้นำเสนอ ซึ่งอาจนำมาคัดง้างข้อสรุปง่าย ๆ ของพวกเรา แท้จริงแล้ว ชีวิตสังคมบางด้านของไทยก็เคร่งครัดเหนียวแน่นไม่น้อยเลย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างราชการกับบารมีร์ ความสัมพันธ์ในระบบราชการทหาร และในระหว่างสงฆ์

อย่างไรก็ดีบทความต่าง ๆที่ปรากฏในเล่มนี้ก็มีส่วนช่วยให้การอธิบายในเรื่องโครงสร้างหลวมนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น และขยายวงกว้างออกไปถึงการมองเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาใน นิวกินี บาหลี และศรีลังกา

Ijima, Shigeru

Nihon Kara Mita "Thailand" : A Loosely Structure Social System" - Nihon - gaku to Tonanajia - gaku no setten o motomete

Tonan - Ajia Kenkyu Vol. 18 no. 2 September 1980

วิเคราะห์บทความเรื่องไทย ระบบสังคมโครงสร้างหลวม จากทัศนะวิชามนุษยวิทยา - ประวัติศาสตร์ จุดสัมผัสระหว่างญี่ปุ่นศึกษาและเอเชียอาคเนย์ศึกษา วารสาร_ "วิจัยเอเชียอาคเนย์" มหาวิทยาลัยเกียวโต เล่มที่ 18 ฉบับที่ 2 กันยายน 2523 (ภาษาญี่ปุ่น)

บทความเรื่อง "Thailand : A Loosely Structure Social System" ของ จอนห์ เอฟ เอมบรี ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2494 นับว่ามีส่วนกระตุ้นการอภิปรายเรื่องสังคมไทยอยู่มากไม่โดยตรงก็โดยอ้อม อย่างไรก็ดีการศึกษาต่าง ๆ ที่ผ่านมามักจะเลยการพิจารณาตัวปัญหาจากแง่ของนิเวศน์วิทยา และประวัติศาสตร์ ยิ่งกว่านั้นก็ไม่มีการพิจารณาการเปรียบเทียบที่ เอมบรีเองเคยพูดถึงที่ว่า สังคมไทยเป็นสังคมโครงสร้างหลวมและญี่ปุ่นเป็นสังคมโครงสร้างเหนียวแน่นอย่างจริงจังแต่ประการ

ผู้เขียนบทความนี้เห็นว่า สังคมญี่ปุ่นมีโครงสร้างค่อนข้างหลวม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากระบบเครือญาติสายคู่ (bilateral kinship system) และจากเงื่อนไขทางนิเวศน์วิทยาของประเทศ การที่สังคมญี่ปุ่นปรากฏให้เห็นว่ามีโครงสร้างเหนียวแน่นก็เพราะชนชั้นนำของสังคมเพียรพยายามจะขมวดระบบสังคมที่มีโครงสร้างหลวมนี้ให้เคร่งครัด และเหนียวแน่นขึ้นมาตลอด เช่นด้วยการนำเอาหลักจริยธรรมบางอย่าง จากจีนมาใช้วางระเบียบและสร้างหมู่เกาะเหล่านี้ให้เป็นรัฐขึ้นดังนี้ การเปรียบเทียบหรือข้อสังเกตเชิงเปรียบเทียบระหว่างสังคมไทยกับญี่ปุ่นโดยไม่พิจารณาเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคมจึงไม่ถูกต้องนัก

Kuchiba Masuc

Problems and Approashes from Comparative Perspective in Kuchiba Masuo, and Leslie E.Bauzon, ed., A Comparative Study of Paddy - Growing Communities in Southeast Asia and Japar Department of Socialogy, Faculty of Letters, Ryukoku University Kyoto Japan 1979 . pp 1 - 12

บทความนี้เป็นบทความนำแก่โครงการวิจัยเปรียบเทียบชุมชนปลูกข้าวในเอเชียอาคเนย์ และญี่ปุ่น ผู้เขียนได้ยกประเด็นปัญหาในแง่ของสหวิทยาการ และเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรม โดยเริ่มจากทัศนะนักวิชาการระยะหลัง ๆ ที่ว่า กุญแจไปสู่การพัฒนาชุมชนปลูกข้าวเอเชียอาคเนย์ ต่าง ๆ อยู่ที่ระบบและองค์กรมากกว่าเทคโนโลยี่

ผู้เขียนเห็นว่า เอมบรี นักมานุษวิทยา อเมริกาผู้เขียนถึงระบบสังคมที่เหนียวแน่น (Tightly Structured Social System) และสังคมโครงสร้างหลวม (Loosely Structured Social System) ได้มีส่วนกระตุ้นให้มีการพิจารณาศึกษาเปรียบเทียบ แต่เขาเห็นว่านักวิชาการจำนวนไม่น้อย รวมทั้งนักวิชาการญี่ปุ่นเขากลับมีอคติเอนเอียงที่จะคิดเห็นไปว่า สังคมแถบเอเชียอาคเนย์ รวมทั้งไทยไร้ระบบระเบียบ (disorganized) ทำให้เน้นความคล้ายคลึงสังคมในเอเชียอย่างมากเกินควร และก็เน้นความเชื่อในวิวัฒนาการสายเดี่ยวอย่างผิวหัว อันที่จริงเรา จะเข้าถึงหัวใจของปัญหา ได้ก็โดยจำต้องอาศัยวิธีการศึกษา และแนวคิดอื่นประกอบกล่าวคือ

ประการแรกต้องใช้วิธีศึกษาทางนิเวศน์วิทยา ซึ่งมีผลต่อการทำนาและปลูกข้าว ภูมิประเทศแหล่งน้ำ

ประการที่สองจะต้องพิจารณาประวัติศาสตร์

ประการที่สามจะต้องศึกษาสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลักเกณฑ์

การรวมกลุ่ม และระบบค่านิยมของแต่ละสังคม

อนึ่งในหนังสือเล่มนี้ ยังมีบทความที่น่าสนใจอีกหลายบทความ โดยเฉพาะงานของ ทานาเบ ชิเกฮารุ, โทโตมสุงิ ทาดาชิ, ทสุจิอิ ฮิรชิ และประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง

อัมพา บรรพศิริรัชต์

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาผู้เช่า และเจ้าของที่ดินในอยุธยา
รายงานวิจัย โครงการอยุธยา สถาบันวิจัยสังคม
เอกสารรูปเมียว 2524 113 หน้า

การศึกษาเรื่องนี้เป็นโครงการวิจัยย่อยในโครงการ การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์ชาวบ้านโดยมีแนวคำถามในสองพื้นที่คือ ตำบลบ้านช้าง อำเภอนครหลวง และตำบล ลาดตะกู อำเภอบางบาล และค้นคว้าข้อมูลในประวัติศาสตร์และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนสมมติว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่า และผู้เช่านั้นซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางก็น ไม่ให้กฎหมายครอบคลุมไปถึงการเช่านาในหมู่บ้านนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานตามอย่างระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ในความพอใจของทั้งฝ่ายผู้เสียผลประโยชน์ และผู้ได้ผลประโยชน์ ทั้งจากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่า และผู้เช่าตั้งอยู่บนสมมติฐานดังกล่าว และมีลักษณะของความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอย่างดิ้นไม่หลุด ซึ่งมีผลทำให้การควบคุมของกฎหมายเข้าไม่ถึง ในตำบลบ้านช้าง อำเภอนครหนมเป็นพื้นที่ระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไปแล้วมีมากในรอกที่ทันสมัยในการผลิตรับเอาวิถีชีวิตแบบคนเมืองมากการช่วยเหลือระหว่างชาวบ้านหมดไป มีชาวนาเช่าร้อยละ 80 ของชาวนาทั้งหมด และเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน แบบแผนการเช่านาเป็นเรื่องของการตกลงกัน เอาเองโดยกฎหมาย ไม่สามารถเข้ามาเกี่ยวข้องได้ เสียค่าเช่าในอัตรา 15 ถังต่อไร่ ผู้เช่าไม่สามารถตกลงได้ในตำบลวัดตะกู อำเภอบางบาล การเช่านายังเป็นระบบอุปถัมภ์ ชาวบ้านมีความเป็นชนบท การคมนาคมติดต่อกับชุมชน และเมืองกันมาก มีชาวนาเช่า ร้อยละ 40 ของชาวนาทั้งหมด และเจ้าของที่ดิน เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านไม่กี่คน และเป็นที่เคารพนับถือ ไว้วางใจของชาวบ้านทั่วไป เสียค่าเช่าเป็นผลิตผลแบ่งครึ่งไม่มีสัญญา ผู้เขียนสรุปว่า ชาวนา

ผู้เช่าทั้งสองพื้นที่ตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกฎหมายได้ และเสนอแนะวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อให้มีการควบคุมการเช่านาอย่างจริงจัง

บรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

จุดขัดแย้งบางประการของการพัฒนาชนบทไทย : บทวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเมือง

เศรษฐศาสตร์บริหารน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2524 18 หน้า

สรุปหลักการสาคัญของนโยบายและแผนการพัฒนาชนบทได้ดังนี้ 1. ยึดพื้นที่เป็นหลักโดยให้ความสาคัญแก่พื้นที่ยากจนหนาแน่นก่อน 2. พัฒนาฐานะประชาชนให้พออยู่พอกินและมีการบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงในเขตชนบทที่มีความยากจนหนาแน่น 3. เน้นการปรับปรุงเพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นตามลาดับ 4. แก้ไขปัญหาที่ประชาชนยากจนเผชิญอยู่ โดยเน้นที่ประชาชนทาได้เอง และมีการลงทุนต่า 5. ให้ประชาชนมีส่วนแก้ไขปัญหาของตนเอง ให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังได้เสนอจุดขัดแย้งที่สาคัญ ๆ ไว้ 3 ประเด็นคือ 1. ยุทธศาสตร์ของการไม่เปลี่ยนแปลง คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท ยังคงเน้นหนักทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี แต่ว่าจะให้ความสาคัญมากขึ้นในพื้นที่ยากจน โดยอาศัยการโยกย้ายทรัพยากรระหว่างพื้นที่ ซึ่งจุดขัดแย้งกับประเด็นนี้ก็คือ ปัญหาของคนยากจนทุกแห่งคือไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นเพราะว่ามีคนกลุ่มหนึ่งแย่งเอาไปครอบครองไว้แบบผูกขาด ฉะนั้นจึงน่าจะเป็นการโยกย้ายทรัพยากรระหว่างชนชั้น 2. ยุทธศาสตร์ที่ไร้ความหมายทางการเมือง คือ ขาดแผนทางการเมืองที่แน่ชัด และขาดรายละเอียดวิธีการที่จะทาให้มวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทางสังคมหรือในกระบวนการพัฒนาชนบท 3. ยุทธศาสตร์ของการครอบงาไม่สิ้นสุด คือ การมองสังคมท้องถิ่นตัดขาดจากโครงสร้างระดับชาติ ซึ่งความจริงแล้ว อาจจะผูกขาดระดับชาติ แผ่กระจายไปทั่วทุกท้องถิ่นประเทศ เพราะฉะนั้น การพัฒนาชนบทจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง สังคมทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ถ้ายังคงเน้นการผลิต ประสิทธิภาพการผลิตอยู่ก็จะเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างระบบอาจจะที่เป็นอยู่ให้มีลักษณะถาวรตลอดไป

Lissak , Moshe

A Socio-political Hierarchy in Loose Social Structure : The Strucure of Stratification in Thailand

Hebrew University, 1973, 45 pp.

รายงานการวิจัย

เป็นงานวิจัยเอกสาร โดยรวบรวมข้อสรุปของนักวิชาการอื่น ๆ มาศึกษาชนชั้นของประเทศไทย นับแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนปัจจุบัน ทฤษฎีที่ใช้อธิบายได้แก่แนวการปรับตัวของสังคมประเพณี ต่อแรงกระทบของภาวะความทันสมัยจากต่างประเทศ นักวิชาการทั้งหลายก็เห็นพ้องกันว่า ไทยมีความแตกต่างทางชนชั้น นอกจากนั้นยังพบว่า โครงสร้างชนชั้นของไทยนั้น เป็นความเหลื่อมล้ำกันทั้งในแง่เศรษฐกิจการเมืองและสังคม และความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นได้กลายเป็นสถาบันแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม การเลื่อนชั้นทางสังคมก็ไม่มีแบบแผนเคร่งครัดนัก ถึงกระนั้นสภาพจนหมู่คนไทยก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องชนชั้นมากเท่าที่ปักกิ่งจีน โดยเฉพาะสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมไทยมีชนชั้นจริง แต่ก็ยังมีลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่มาก มีความเท่าเทียมกัน และมีความเอื้ออยู่ สำหรับสังคมไทยแล้วโครงสร้างหลวมเข้ากันได้กับความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น ซึ่งเป็นความขัดแย้งกันในแง่หนึ่ง อีกแง่หนึ่งเป็นลักษณะที่ขัดแย้ง ที่ไม่ค่อยจะได้พบเห็นกันก็คือ การพึ่งพากันระหว่างการจัดลำดับชั้น และปัจเจกชนนิยม กับความเฉพาะเจาะจง และการถือความสามารถเป็นหลัก ลักษณะดังกล่าวนี้ได้ครอบงำไปทุกวงการ ในสังคมไทยทั้งชนบท และเมือง

Komai Hiroshi

Tai no shakai hendo

Tominaga Ken'ichi , Kurosawa Susumu , eds.

Kaiayu toChiiki Shakai , Chuokoron Sha , 1971

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย

ชนชั้นกับสังคมภูมิภาค , สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2514 (ภาษาญี่ปุ่น)

ผู้เขียนได้สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของบทความ ออกมาจนด้านโครงสร้างของสังคม , ความกดดันจากประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทย โดยพิจารณาความสัมพันธ์ร่วมกันและขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างสังคมไทย และโครงสร้างเศรษฐกิจ ผู้เขียนได้แบ่งยุคสมัยออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคประเพณี, ยุคอาณานิคม, และยุคพัฒนา

จนยุคประเพณี สังคมมีโครงสร้างแบบประเพณีคือ สังคมศักดินา มีระบบเศรษฐกิจ แบบผลิตเพื่อเพียงพอสำหรับใช้ ต่อมาอังกฤษได้เข้ามาขอทำสนธิสัญญาบาวริ่ง จากสนธิสัญญานี้ชาติตะวันตกอื่น ๆ ก็พากันมาขอทำสัญญา ทำให้เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง เป็นเศรษฐกิจแบบค้าและเงินตรา สังคมศักดินาแบบเก่าเริ่มพังทลาย ท้องพระคลังเริ่มขาดรายได้จากที่ดินโดยตรงจึงต้องกลับมาหารายได้จากการผูกขาดกับต่างประเทศ แทบจะให้สิทธิแก่พวกชาวจีนต่างด้าวในการทำการค้าผูกขาด สาเหตุที่ไม่ชัดคนไทยในการผูกขาดนี้ ก็เพราะต้องการที่จะขจัดการเจริญทางชนชั้นของคนไทย เพื่อไม่ให้มีมีอำนาจทางเศรษฐกิจขึ้นมาต่อรองกับอำนาจของกษัตริย์ได้ ชาวจีนต่างชาติ จึงรับภาระในด้านเศรษฐกิจในเมืองขณะที่คนพื้นเมืองไทยยังทำนาอยู่ในชนบท ลักษณะนี้จึงเป็นลักษณะสังคมผสม คนชนบทยังผลิตสินค้าเกษตรแล้วส่งมาในเมืองโดยมีชาวจีนต่างด้าวเป็นพ่อค้าคนกลางทั้งในการค้าขายภายในประเทศ และต่างประเทศ ต่อมาต่างประเทศได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น สังคมผสมจึงค่อย ๆ สลายไป คือ คนไทยในชนบทเริ่มเข้ามาในเมืองเพื่อมาเป็นกรรมกรขายแรงงาน ส่วนในด้านเศรษฐกิจก็มีการพัฒนาอุตสาหกรรม ตามแบบประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว

ลัดดา ลัดดาวิวัฒน์

สังคมชนบทไทย : ข้อสรุปชั่วคราวเกี่ยวกับลักษณะ และการเปลี่ยนแปลง วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2522

บทความนี้แบ่งเป็น 2 ตอน ในตอนแรกกล่าวถึงลักษณะต่างๆ ของสังคมชนบทไทย เช่น ลักษณะทางประชากร ทางสังคม วัฒนธรรม นิเวศน์วิทยา การจัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง สาธารณสุข เทคนิคและสันทนาการ ในตอนที่สองกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชนบทไทยในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

Tasaka Toshio

Tai nominso bunkai no riron

Ritsumeikan Keizaigaku , Vol.26 , August 1974 , 22 pages

ตรรกวิทยาของการแตกสลายของชนชั้นชาวนาไทย : กรณีครัวเรือนเกษตรกรภาคกลาง

วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยริทสึเมคัง , เกียวโต , ภาษาญี่ปุ่น, 22 หน้า

บทความนี้เป็นบทความวิเคราะห์เศรษฐกิจภาคกลางของไทย เป้าหมายของบทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงแนวร้ามที่ว่า "เศรษฐกิจการเกษตรของไทยกาลังอยู่ในภาวะฟื้นคลอน" อันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายในบ้าน และรายจ่ายอันเนื่องมาจากการดาเนินการผลิตของชาวนาไทย ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในระหว่างทุนที่ผูกขาด ตลาดญี่ปุ่นกาลังขยายตัวครอบงาตลาดไทย รายรับจากการเกษตรอยู่ในสภาพย่าแย่ ราคาข้าวต่า อันมีผลทาให้ระดับมาตรฐานของชาวนาไทยชนชั้นกลางสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งกระบวนการนี้ทาให้ภาวะเศรษฐกิจของชาวนาไทยต้องประสพภาวะล้มละลาย ไม่อาจผลิตซ้าได้ ต้องหันไปพึ่งการหางานนอกภาคการเกษตร และการกู้ยืมมาค้าจุนครอบครัว สิ่งนี้เรียกว่า "การแตกสลายทางชนชั้น"

บทความนี้พยายามจะพิสูจน์ ถึงแนวร้ามว่ากาลังเกิดสิ่งนี้ขึ้นในเศรษฐกิจการเกษตรของไทย โดยใช้ข้อมูลตัวเลขของภาคกลาง โดยในตอนแรกทาการวิเคราะห์ราคาเช่าที่ดินกับราคาข้าว ซึ่งสรุปได้ว่าในปี 2498 ระดับขนาดการผลิตของชนชั้นชาวนากลางของไทยอยู่ในขนาดที่นา 30-40 ไร่ในปี 2508 ได้สูงขึ้นเป็น 40-60ไร่ ก็ไม่อาจเลี้ยงตัวเองได้ แต่ในปี 2508ถ้าชาวนาไทยไม่มีที่นาถึง 40-60 ไร่ ก็จะไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ในส่วนที่สองของบทความนี้ใช้ในการพิสูจน์แนวร้ามนี้ด้วยตัวเลขที่มีอยู่อย่างจากัด ในส่วนที่สามของบทความเป็นบทสรุป ผู้เขียนมีแนวร้ามว่า ในภาวะเศรษฐกิจการเกษตรของไทยด้านหลักคือ ด้านล้มละลายของชาวนาไทยจานวนมาก ส่วนด้านพัฒนาของชาวนารวยเป็นด้านรอง

อดิน รพีพัฒน์
ปัญหาในการทำงานพัฒนาชนบท ประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง
สถาบันไทยคดีศึกษา กรุงเทพ ฯ, 2521, 18 หน้า
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองเป็นโครงการที่มีลักษณะพิเศษ คือ 1. รวมผู้ที่มีความชำนาญพิเศษแต่ละด้าน จาก 3 มหาวิทยาลัย คือ ธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และมหิดล มาร่วมกันทำงานในการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ 2. มีลักษณะผสมผสานในการที่เป็นโครงการวิจัยร่วมกับการปฏิบัติงานพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

โครงการอยู่ในระหว่างปี 2517-2519 เริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และก้าวสู่การปรับปรุงการบริหารภายใน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพท้องที่เป็นจำเป็น ปฏิบัติการในท้องที่ 6 แห่งในภาคกลาง

ประสบการณ์จากการปฏิบัติการ คือ

1. ปัญหาในการประสานงาน เริ่มตั้งแต่ความแตกต่างในวัตถุประสงค์และปรัชญาของการพัฒนา จนถึงการให้ความสำคัญเน้นหนักที่การพัฒนาหรือการวิจัยอย่างไหนมากกว่ากัน ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาอบรม มาต่างสาขาวิชา จึงมีจุดทัศนะแตกต่างกัน

2. จากโครงการ 6 แห่ง พบกับความล้มเหลว 2 แห่ง คือ ที่ ๓. ตอนเจดีย์ และในโพธาราม สาเหตุคือทีมงานที่เข้าไปปฏิบัติการในท้องที่ไม่สามารถค้นหาความต้องการ และความจำเป็นของคนในท้องที่นั้นว่ามีอะไรบ้าง จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้อย่างไร และบางครั้งแผนที่วางมาแต่เบื้องบนก็อาจจะใช้ไม่ได้ผล หากไม่มีการสำรวจความต้องการ ความจำเป็นของแต่ละท้องที่ในการเข้าไปพัฒนา

3. โครงการพัฒนาชนบทโดยทั่วไป มีข้อสันนิษฐานที่บกพร่อง เกี่ยวกับหมู่บ้านที่เข้าไปปฏิบัติการ คือ การทำโครงการผู้ทำโครงการมักถือว่าคนทั้งหมู่บ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชาวบ้านทุกคน มีสภาพฐานะความเป็นอยู่เหมือน ๆ กันจึงกำหนดการพัฒนาที่ไม่เหมาะสมและบางครั้งก็ไม่สามารถช่วยคนยากจนได้

4. การเปลี่ยนแปลงบุคลากรในท้องที่ภายหลัง 3 เดือนผ่านไปแล้วจะให้คนใหม่เข้ามาแทนอาจจะมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านไม่ติดยึด และพึ่งอยู่กับเจ้าหน้าที่

วิพวัส ตรงตากุล

Adjustment to life in Bangkok : Rural Migrants and City Born Residents Composed

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคนซัส 1976

เป็นงานวิจัยภาคสนาม โดยสุ่มตัวอย่างจากคนที่อพยพจากชนบทมาอยู่ในเมือง

ผู้ที่ย้ายมาจากชนบทนั้นมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมืองน้อยกว่าเมื่อเทียบกับผู้ที่เกิดในเมือง การที่การคมนาคมเจริญขึ้นมีผลทำให้เมืองไม่เป็นที่แปลกประหลาดสำหรับคนชนบท เมื่อพวกเขาเข้ามาอยู่ในเมืองจึงสามารถปรับตัวได้ในระยะเวลาอันสั้น ข้อที่เหมือนกันทั้งพวกชนบทที่ย้ายเข้ามา และพวกที่เกิดในเมือง คือ ความต้องการที่จะได้งานดี และอนาคตที่ดี ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ไม่ทำให้พวกที่เข้ามาอยู่ในเมืองมีปัญหามากนัก เพราะพวกเขาพอใจกับรายได้ซึ่งดีกับที่เคยได้ในชนบท ยิ่งนานเข้าพวกนี้จะสามารถปรับตัวเองให้เป็นคนเมืองได้มากขึ้น ส่วนผู้ที่เกิดในเมืองมีปัญหามากกว่า เพราะต้องปรับตัว ต้องการหาความสะดวกสบายให้กับชีวิตมากขึ้น

Phillips , Herbert

Thai Peasant Personality : A Case Study of Bang Chan Village

University of California Press, 1973, 426 p.

เป็นงานศึกษาวิจัยหมู่บ้านบางชัน อ.มีนบุรี จ.นนทบุรี ศึกษาบุคลิกภาพของชาวนาไทยโดยวิธีการศึกษาที่เรียกว่า SCT (Sentence Completion Technicques) ส่วนใหญ่ชาวนาบางชันได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามแนวคลองบางชันซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพ ฯ มีประชากรทั้งหมด 1771 คน มีแนวทางดำเนินชีวิตที่เน้นความสะดวกสบาย วิธีการที่แสดงออกมาที่สำคัญได้แก่จิตวิทยาของการติดต่อระหว่างกันทางสังคมของชาวบ้าน หรือความสัมพันธ์ทันฯในครัวครองสร้างหลวม ๆ การสร้างแบบทดสอบ STC วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก STC ในแง่ต่าง ๆ เช่นทัศนคติชาวนาบางชันฯในเรื่องผู้มีอำนาจ การแสดงออกต่อผู้อื่น ความกังวลใจและปฏิกิริยาต่อวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ความปรารถนาของชาวนาบางชัน ฯลฯ น่าสังเกตว่างานวิจัยชิ้นนี้ ศึกษาชุมชนแห่งเดียว ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีความเก่าแก่เพียงประมาณ 100 ปี แต่ก็มีความมุ่งหวังจะสรุปเป็นบุคลิกภาพของชาวนาไทยทุกภาค

Stifel, Laurence D.

Pattern of Land Ownership in Central Thailand During The20th Century

แบบการถือครองที่ดินในภาคกลางของประเทศไทยระหว่างศตวรรษที่ 20

Journal of Siam Socity Vol. 64 No. 1 January 1976, 37 p.

บทความนี้ เป็นการศึกษาถึงแบบการถือครองที่ดิน ในภาคกลางของประเทศไทย โดยวิจัยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการถือครองที่ดินในพื้นที่เขต 2 จังหวัด คืออยุธยา และนครปรม ตั้งแต่ปีพ.ศ.2453-2475 และพยายามจะพิจารณาว่าทำไม แบบทฤษฎี มัลธัส-พม่า จึงไม่สามารถนามาอธิบายในประเทศไทยได้ ข้อเท็จจริงจากการศึกษาเรื่องนี้ไม่ได้สนับสนุนความรู้เดิมที่ว่า ความสามารถในสังคมกาลังลดลงขณะเดียวกันกับการขายที่ดิน เจ้าของที่ดินนอกหมู่บ้านและการสูญเสียที่ดินที่เอาไปจานองจานากาลังเพิ่มมากขึ้นในบริเวณที่ราบภาคกลางของประเทศไทย เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่เป็นสาเหตุของความล้มเหลวของการเพิ่มผลผลิต ทางการเกษตร และพ่อค้าคนกลางจะต้องถูกควบคุม หรือกาจัดเสีย กล่าวโดยสรุป ขณะที่ที่ดินในบริเวณที่ราบภาคกลางอาจเคลื่อนลงมาก จะมีความเป็นไปได้ในการเลือกทางานในเมืองใหญ่ และกรุงเทพ และบุกเบิกที่ดินใหม่ ๆ ในภาคอื่น ๆ เพื่อบรรเทาความกดดันของประชากรที่เพิ่มขึ้นในเขตภาคกลางการอพยพของคนหนุ่มสาวชาวชนบทออกไปทางานนอกหมู่บ้าน ซึ่งสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ ได้เปิดโอกาสให้แก่พวกเขาอย่างน้อยก็ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทาให้แบบทฤษฎีมัลธัส-พม่า ขาดน้าหนักไปมาก

Piker, Steven

Post-Peasant Village in the Central Plains

in, Chang and persistence in thai Society (Essays in Honor of Lauriston Sharp) Eds. by G.William Skinner and A. Thomas Kirsh, Cornall University press 1975

ความจำเป็น ในการที่จะต้องรักษาไว้ ซึ่งเอกราชของชาติจากการรุกรานของประเทศจักรวรรดินิยม ทำให้พระมหากษัตริย์ไทย ทรงตัดสินพระทัยที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีผลกระทบกับระบบเศรษฐกิจ และสังคมของชาติในเวลาต่อมาหลายประการ สนธิสัญญาบาวริ่งในปี 1855 ทำให้อำนาจการผูกขาดการส่งข้าวออก ของพระมหากษัตริย์ถูกยกเลิก การค้าอยู่ในสภาพที่เสียดุล ทั้งผลกระทบที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่ระบบเศรษฐกิจภาคกลางของชาติเข้าสู่ระบบใหม่ที่ผลิตเพื่อขาย ความต้องการแรงงานในการผลิตเพิ่มขึ้น ผลกระทบดังกล่าวส่งผลออกมาทั้งภาครัฐบาลและเอกชน รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาแรงงาน ชาวนาต้องปรับตัวให้เข้ากับภาวะเศรษฐกิจแบบใหม่เพื่อเพิ่มการผลิตสำหรับตลาดทั่วไป พร้อมกับการเพิ่มการครอบครองปัจจัยการผลิต (ที่ดิน) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เอง ทำให้ระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต้องแปรเปลี่ยนไปจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ โดยจากการสำรวจหมู่บ้านตัวอย่าง (บ้านกี่) พบว่าแต่เดิมความสัมพันธ์ภายในระหว่างเครือญาติด้วยกันมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันโดยทางสายโลหิต และโดยการแต่งงาน แม้จะทำให้ครอบครัวขยายขึ้นที่ทำกินต้องขยายออกไปด้วย แต่ก็ยังไม่เกิดปัญหามากนักแต่ภายหลังที่ระบบ เศรษฐกิจขึ้นอยู่กับระบบตลาดเป็นส่วนใหญ่ ความจำเป็นในการกระจายตัวของประชากร และการบุกเบิกที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านต้องย้ายที่ทำกินเพื่อหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้นเกิดการครอบครองพื้นที่ขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเริ่มมีวงจำกัดแคบเข้า ที่ทำกินไม่มีเพียงพอแก่ความต้องการอาชีพใหม่ ๆ นอกจากเกษตรกรรมเกิดขึ้น เช่นการรับจ้างแรงงานหัตถกรรม ชาวนาบางส่วน

ต้องอพยพเจ้าเมืองหลวง และยิ่งไปกว่านั้นแนวร่วมที่สำคัญที่เกิดขึ้นส่งผลมาจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจที่มีต่อครอบครัวคือ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเอง มารดามีภาระหน้าที่มากขึ้นนอกจากการเลี้ยงดูบุตร ยังต้องทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตให้แก่ครอบครัว แบบแผนการอบรมขัดเกลา ทางสังคมไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร เด็กจะได้รับการถ่ายทอดเพียงประสบการณ์ ในการหาอาหาร มากกว่าที่จะสนใจจริยธรรม ดังที่เคยเป็นมาในความสัมพันธ์แบบเดิม

นิธิ เอียวศรีวงศ์

ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น
จันทรเกษมสาร 2,3 (ม.ค.-มิ.ย.34)

งานเขียนชิ้นนี้อาจถือได้ว่า เป็นการรวบรวมเอาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกันอย่างลงตัว นั่นคือ การท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมกันอย่างมากมาย กับ การขายวัฒนธรรมท้องถิ่น

การชี้ให้เห็นถึงการท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจ นักท่องเที่ยวที่มีแต่ความสนุกสนานโดยไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การเข้ามาของนักท่องเที่ยว ก็คือการทำลายวัฒนธรรมนั่นเอง

บทความชิ้นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการต่อต้านการท่องเที่ยวแต่เป็นการมองว่าการที่จะขายวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยวนั้นควรจะเป็นในรูปลักษณะใด และนักท่องเที่ยวเองก็ควรมีจิตสำนึกอีกด้วย

ธงชัย เตชะธีติ.

แบบแผนการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นเมืองหลัก ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชลบุรี

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยศิลปากร

การย้ายถิ่นที่อยู่ของประชากรเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งในแง่ส่งเสริมสนับสนุน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้เช่นกัน ในอดีตที่ผ่านมาการย้ายถิ่นของประชากรในประเทศไทยมีแนวโน้มจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศรัฐบาลจึงกำหนดนโยบายการกระจายตัวของประชากร และการย้ายถิ่นไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) ต่อเนื่องฉบับที่ 5 (2525-2529) ด้วยการกำหนดการพัฒนาเมืองหลักประจำภาคต่าง ๆ ของประเทศขึ้น และเลือกจังหวัดชลบุรีเป็นเมืองหลักประจำภาคตะวันออก

วัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องนี้เพื่อต้องการทราบแผนการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่จังหวัดชลบุรีที่จะพัฒนาเป็นเมืองหลัก ลักษณะทางด้านประชากร ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้ย้ายถิ่น ปัจจัยที่มีอิทธิพลและสาเหตุของการย้ายถิ่นประชากร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการย้ายถิ่นกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรบางประการคือ อายุ เพศ การศึกษา รายได้ อาชีพ ขนาดของครอบครัว และสถานภาพสมรส

วิธีศึกษา ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากประชากรผู้ย้ายถิ่น และผู้ไม่ย้ายถิ่นในอำเภอเมืองชลบุรีและอำเภอศรีราชา ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนและใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าไคสแควร์ และค่ายูลส์คิว

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรที่ศึกษาคือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว จำนวนบุตร และอาชีพ มีความสัมพันธ์ต่อการย้ายถิ่นของประชากร

แบบแผนการย้ายถิ่นในจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่การย้ายถิ่นของประชากรจากจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลางมากที่สุด รองลงมาได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

และภาคตะวันออกตามลำดับ และสาเหตุสำคัญที่เป็นการผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าจังหวัดชลบุรีคือ การมาหางานทำ และมาทำงานมากที่สุด สำหรับแนวโน้มการย้ายถิ่นในอนาคตพบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีเหตุผลส่วนใหญ่คิดย้ายกลับบ้าน และการหางานที่เหมาะสมมีรายได้ดีขึ้น

แนวความคิดในการส่งเสริมสนับสนุนให้นโยบายการกระจายตัวของประชากรและการย้ายถิ่นของรัฐบาลในการพัฒนาเมืองหลักประจำภาคคือ จังหวัดชลบุรีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรเน้นหนักเกี่ยวกับการสร้างงานให้เพียงพอกับความต้องการของประชากร

ดัชนีชื่อผู้แต่งชาวไทย

กมลรัตน์ อิสมาแอล 19

กนกพรรณ แสงเรือง 20

กานดา พรณเกียรติ 69

กล้า สมตระกูล 119

กิ่งแก้ว อัตถากร 146

กุณฑรี วรพล 125

กฤษณี พิทักษ์ชัยธรรม 107

กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 33

กองส่งเสริมเผยแพร่ สภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 10

กอบกุล ภู่ธราภรณ์ 84

เกรียงศักดิ์ ไทยคุรุพันธ์ กศ.บ. อ.ม. 68, 133

คณะผู้ทำงานวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 14

คมิต เขียววิชัย 141

จรัญ พรหมอยู่ 4

จิรรภาส พูลสุวรรณ 111

จินตนา สุนทรรหก 36

จิวรรณ จีรไกรศิริ 126

จุไร รังสิกรรพุม 24

จุลทัศน์ พยามรานนท์ 67, 144

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ 145

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, สุภาพร พยามรานนท์ และกฤตยา อาชวินิจกุล 155

ชินหนา บรรพศิริโชติ 71, 172

ชยันต์ วรรธนะภูติ 5
ชาติชาย มีเกิดมูล 127
ชานาญ รอดเหตุภัย 53,66
ชัยเนตร ไวยคดี และคณะ 54
ชัชรี นฤทุม และ ทิพวัลย์ วิทยาพันธุ์ 45
ชุติมา รัชดดารา 38
ชูศิริ จามรมาน 27,46

ฐิติมา คุณติรานนท์ 120
ฐิติมา ช่างไม้ 29

ทิตยา สุวรรณชฎ 167

ธรงค์ ต่อสุวรรณ 129
ธัรพล ขันธชัย 139

เด่นพงศ์ เจริญทิพย์ 96

ทักษิณี ภัทรดิลก 35
ทองดำ พันนัทที 60
ทองดี ฤทธิ์วิรุฬห์ 98

ธงชัย เตชะธิติ 185

นิธิ เอียวศรีวงศ์ 184
นวลอนงค์ ศรีตะปัญญา 142
นุกูล ชมภูนิช 52
นาพวัลย์ กิจรักษ์กุล 21

บารุง สุขพรรณ์ 117
บุญชนะ ทองแสน 162
บุญเพรง บ้านบางพูน (นามแฝง) 9
บุญเพรง บ้านบางพูน 31
บุลศักดิ์ รุพธิเจริญ 41

ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง 2,115
ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 80,157
ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 74,174

ผะอบ รโยะกฤษฎะ, ระบะนีย์ นาครทรรพ, ศิวะพร สุคนธผงเฟ่า 147

พัทยา รักตะประจิต และคณะ 140
พัทยา สายหู 156,164
พัฒพงศ์ กาญจนรรจน์ และ สาวิตรี แสงศิริ 43
พัฒพงศ์ กาญจนรรจน์ ,สาวิตรี รังสิภัทร์ และ ชัชชัย แก้วสนธิ 110
พระไพศาล วิสารล 134
พระครูสาคร สังวรกิจ, ศิริพร หนูแก้วขวัญ, สุดารัตน์ เสรีวัฒน์ และ ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ 138
พิชิต จงสถิตวัฒนา 58
พิชิต พิทักษ์เพทฬมบัติ และสุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ 79
ไพฑูรย์ เครือแก้ว 12
เพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ 75

ภัทรินทร์ หงษ์ทอง 100
ภูธร ภูมะธน 56

ระวีวรรณ ชอุ่มพฤกษ์ 87
รัตนวรรณ รุนภัย และเอมอร อังสุรัตน์ 42
รุจี จันทร์เจริญ 61
เรณุมาศ มาอุ่น 70

วรรณี ตีวกุล 30
วรรณา อังศุนาค 86
วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว 64
วัฒนะ บุญจับ 149
วาณี เรืองดิลกรัตน์ 92
วิชา หรวงแสวง 143,154
วิทยากร เชียงกูล 83
วิทวัส ดงคากุล 180
วีระ อนันต์ธนาโรจน์ 94
วงเดือน สุขบาง 152

ศิลป์ชัย ชื้นประเสริฐ 50
ศิลป์ชัย สุฉันทบุตร 102
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 7

สธน โรจนตระกูล 62,118
สนิท สมัครการ 1,16,23
สนิท สมัครการ และสุนทรี รดมิน 151
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 177
สามารถ ป๊อกตัง 104
ไสว บุญมา 32
สิทธิชัย เกษตรเกษม และ พัฒพงศ์ กาญจนโรจน์ 44
สิริวภรณ์ เชฏฐากุล 34

เสรี พงศ์พิศ 8
สุนทรี อาสะไวย์ 121
สุวัฒน์ คุ้มวงษ์ 48
สุรัตน์ ตรีสกุล 40
สุริชัย หวันแก้ว 73
สุริยา ดงประเสริฐ 15
สุริยา ดงประเสริฐ 148
สุวิทย์ ไพทยรัตน์ 88
สุมมนา ตั้งคณะสิงห์ 160
สุภาพรรณ ณ บางช้าง และคณะ 131
สมชาติ ฮู่อ้น 108
สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และกองวิชาการและแผนเกษตรกร 76

อดิน รพีพัฒน์ ,มรว. 17,122,179
อัจฉรา รรจน์เรืองไร 105
อารยะ ภูสาหัส 18
เอกวิทย์ ณ ถลาง , รภวิท วงศ์สุรวัฒน์ 17
เอนก นาวิกมูล 57

ดัชนีชื่อผู้แต่งชาวต่างประเทศ

Amyot , Jacques 90

Aoki Tomotsu 59, 137

Ayabe Tsuno 63, 136

Evers, Hans - Dieter, ed. 168

Ishii Yoneo 135

Ijima, Shigeru 169

Johnston , David Bruce 78

Komai Hiroshi 176

Kuchiba Masuc 25, 170

Lissak , Moshe 175

Mizuno Koichi 124

Muecke , Marjorie M. 114

Phillips , Herbert 181

Piker, Steven 183

Stifel, Laurence D. 182

Tanaka Tadaharu 13

Tasaka Toshio 178

Tomosugi Takashi 91

Turton , Andrew 11